

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Α'

ΑΡ. 1-24

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

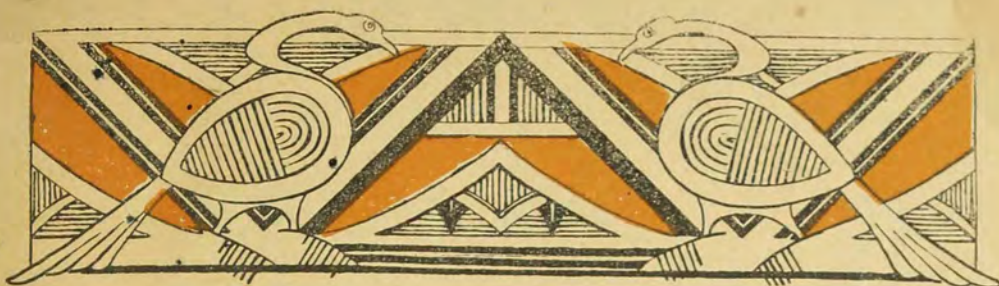
ΣΕΠΤΕΜΒΗΣ 1934—ΣΕΠΤΕΜΒΗΣ 1935

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

1944-45
No. 107-118

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Α'

ΑΡ. 1

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Λ. ΠΑΥΛΙΔΗ: Έγκαρτερώντας φτάσαμε.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Κλυταίμνηστρ.

ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Μυστικά Δείπνος.

Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Χειμωιάτικο Καφενεύο.

Τ. ΑΝΘΙΑ: Παράλληλη Ιστορία.

Λ. ΑΚΡΙΤΑ: Μονόλογος συνταξιούχου.

Π. ΔΡΟΥΣΙΩΤΗ: Παρίσι.

ΣΟΛ. Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: Το μουσικό δυναί-
σθημα.

TENNYSON (μετάφρ. Κ. Κόντη): "Ω! Κι αν
ήταν δυνατό.— Ο Κύκλος της ζωής.

ΑΠΗ ΑΚΑΜΑ: Παραβολές.

Π. ΛΙΑΣΙΔΗ: "Άς ήμουμ πάντα θάλασσα.
—Μέμ περφηανευτείς.

Α. Κ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: 'Ο Βιζυηνός στην Κύπρο.

S. PIRANDELLO: Δυό διπλά κρεββάτια.

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ: Σημειώματα —
Κ.ΠΡΟΥΣΗ: «Couleur Locale». «Μένος Φιλήν-
τας». — Α. Κ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: «Σύγχρονη Κυπρια-
κή Λογοτεχνία» και «Eldorado» κριτική — Νέα
Βιβλία — Τύπος — Άλληλογραφία.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΗ, 1934

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Τεχνικός Διευθυντής : ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ
Υπεύθυνος Ίδιοχρήτης : Α. Μ. ΑΤΤΑΛΙΔΗΣ
Οικονομικός Διαχειριστής : Γ. ΕΥ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Συνδρομή για ένα χρόνο 8 σελίνια.

ΓΡΑΦΕΙΟ : 'Οδός Ούζουνιάν αρ. 11.

Τυπογραφείο : "ΝΕΟΣ Κόσμος,, Θωμά Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

**Ο,ΤΙ χρειασθείτε θα τὸ βρῆτε
στὸ Κατάστημα Νεωτερισμῶν**

ΧΡ. Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Λήδρας 155-56.

Εἰς πλουσίαν συλλογὴν καὶ τιμὰς
ἀσυναγωνίστους.

Πώλησις Χονδρική & Λιανική.

Οικονομίδη Σταυρ. Γιάννη :	Σελ.	Θεοκρίτου (μετάφρ. Κ. Π. Χατζη- ϊωάννου) :	
"Ανοιξη	6° 0	Δάφνις και Μενάλκας	78
Παλαίση Θ. Χρ. :		Λουκιανού (μετάφρ. Κώστα Κόντη) :	
Έρωτικά	158	Έπιγράμματα	95
Τό ξένον εν νοδικιά	491	Σαλωμών (μετάφρ. Σάββα Χρήστη) :	
Παυλίδη Λεωνίδα :		Παροιμίες, στ' 6—11	183
Έγκαρτερώνοντας φτάσαμε...	1	<i>Shelley B. P.</i> (μετάφρ. Κ. Πηλα- βάκη) :	
Συντέλεια	137	Φιλοσοφία της αγάπης	54
Ό Άθλητής	363	<i>Sitwell Obsert</i> (μετάφρ. Άντ. Ίν- τιάνου) :	
Άνθρώπων τέλειοι έρωτες	365	Χειμώνας, ό Κυνηγός	345
Έναγώνιοι	642	<i>Sprender Stephen</i> (μετάφρ. Άντ. Ίντιάνου) :	
Περγάρη Άντη :		Έξπρές.—V	122
"Αχ! άς μπορούσα	57	<i>Tennyson Alfred</i> (μετάφρ. Κώ- στα Κόντη) :	
Πετρή Θ. :		"Ω! κι άν ήταν δυνατό.—Ό κύκλος της ζωής	14
Θρήνος	677	Τιβούλου Άλβίου T (μετάφρ. Κ. Πηλαβάκη) :	
Ρωσοίδη Ζήνωνος :		Χ Έλεγεία, βιβλ. Α΄	226
Bruges	331	Άπό τό Γαλλικό (μετάφρ. Σίμου Μενάρδου) :	
Λευκός θάνατος.—Λεύκα	546	Χειμωνιάτικο τραγούδι	217
Ταλιαδώρου Πάνου :		Άρχαία ελληνικά έπιγράμ- ματα (μετάφρ. Άντ. Γε- ωργιάδη) :	666
Μπροστά σέ κάποια δύση...	118		
Άνθρώπινο...	267		
Τριφύλλου Μάρκου :			
Μέσα στην κούφην της έλιάς	192		
Τσιουρι Δ. :			
Μ' αγάπησες κάποια φορά.— Μπροστά στους τόσους χαλασμούς	475		
Φραγκούδη Δ. Μ. :			
Σέ μία ώμορφη περασμένη	212		
Χειμαρρίδη Γ. :			
Ώσαννά	286		
Χριστοφίδη Ν. Λουκά :			
Dea Mea!	407		
Χρυσάνθη Κύπρου :			
"Υποθήκαι στό φίλο Φ.»	674		
ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ			
<i>Aldington Richard</i> (μετάφρ. Δ. Σκέττου) :			
Πρελούντιο.—Ίντερμέντιο.— Έπίλογος	120		
<i>Baldassera Paul</i> (Βαλδασε- ρίδη Παύλου μετάφρ. Γ. Α.) :			
Άδελφή Έβόνη	337		
<i>Eliot S. T.</i> (μετάφρ. Κ.Κ.) :			
Πρελούντια I	700		
<i>Horatii G. Flacci</i> (μετάφρ. Ν.) :			
Στην Άφροδίτη.	564		
		ΔΗΜΟΤΙΚΑ	
		Κλόκκαρη Άντώνη :	
		Τ' άμπέλιν	673
		Προυσή Κώστα :	
		Τό τραγούδι της κακής μάνας	129
		Φαρμακίδη Π. Σ. :	
		Περτικίτσα.—Έρωτικόν	232
		Χαραλάμπους Χρίστου :	
		Έπιθαλάμια Κυπριακά Τρα- γούδια	380
		Χριστοδούλου Πραξιτέλη :	
		Τό τραγούδι της κακής μάνας	187
		ΛΥΡΙΚΕΣ ΠΡΟΖΕΣ	
		Άγγελίδη Ηρακλή :	
		Έλένη.—Άνδρομάχη.—Πη- νελόπη.	476

- Ἰφιγένεια.—Εὐρυδίκη.—Ναυ. Σελ. σικᾶ.—Κλυταιμνήστρα 692
- Ἀκάμα Ἄση :**
Παραβολές 14, 85, 315, 499
- Ἀκρίτα Εὐριπίδη :**
Ἐγκώμιο.—Ἀπαλὸ μίλημα.
—Ἡ ἔλεγεία.—Πρωϊνὸ ξε-
κίνημα 667
- Ἰντιάνου Ἀντώνη :**
Στῆμ Μαρικκοῦν.— Πάνω
στὲς κόρμες τῶν γεντρῶν.
Κάθε παρωνόν.—Μιὰν Τζιε-
κατζήμ πού τὸ παρωνόν.—
Τόσομ πού τὴν ἀγαπῶ.—
Πόσες βολές... 210
- Νικολαΐδη Νίκου :**
"Ἀνοιξη.—"Ἀνοιξη στὴν ἔρη-
μο.—"Ἀνοιξη μεσοπέλγα.
Ἡ μικρὴ εὐτυχία.—"Ἐξω
ἀπὸ τὴν ἀγάπη—"Ὁ κῆ-
πος μ' τ' ἀγάλματα.—Οἱ
ντόπιοι 399
- Φραγκοῦδη Μ. Τάκη :**
Ἐἶπες πῶς θάρτεϊς... —"Ἐνα
λουλούδι πού γέρνει 280
Τρίο 617
- ΚΡΙΤΙΚΗ**
- Ἀσιώτη Κώστα :**
Μόντη Κ. : Μὲ μέτρο καὶ χω-
ρίς μέτρο 65
- Chosalland Andrè :**
Baldasséra Paul: «La Colonne
Corinthienne.» 293
- Ἡλιάδη Γιάγκου :**
Παλαμᾶ Κωστή : «Οἱ νύχτες
τοῦ Φήμιου» 581
- Ἰντιάνου Ἀντώνη :**
Βραχίμη Ν. : «Eldorado» 31
"Ἄγρα Τέλλου: «Τὰ βουκολι-
κά καὶ τὰ Ἐγκώμια» 250
Λεύκη Γιάννη : «Στεναγμοὶ
καὶ Πόθοι» 506
Περνάρη Ἄντη. «Τὰ τρα-
γούδια τῆς θάλασσας κι
ἄλλα ποιήματα.» 508
Σπαταλᾶ Γερ. : Μαβίλη Λο-
ρέντσου «Τὰ Σονέττα» 632
- Ἰακωβίδου Πατρικίου Λιλῆς: Σελ.
«Σαράντα τραγούδια» 634
- Ἄλεξιου Μανῶλη : Τοπία δι-
χως οὐρανό» 634
Μαυρέα Παν. «Αὐλητής» 634
- Προουή Κώστα :**
Ἄνθια Τεύκρου : «Διψασμέ-
νοι στὴν Ἄβυσσο...» 99
Πορφύρα Λάμπρου: «Οἱ μου-
σικὲς φωνές» 327
Χιωτάκη Β. : «Στὸ δρόμο τῆς
ἀγάπης» 729
- Σκούρου Ν. :**
Βερνάλη Α. : «Ἀνθολογία
τῶν Κυπρίων Ποιητῶν
1878—1934» 246
- Ταλιαδώρου Πάνου :**
Ἀκαθιώτη Κ. : «Ἄλαργινὰ
Μονοπάτια» 294
Μελᾶ Τώνη: «Γύφτικου ζουρ-
νᾶ ἀχολογήματα» 426
Ἄττικοῦ Ὀρθρου : «Τὰ ἄ-
μοιρα 585
Τοιτούρη Δ.: «Σκοποὶ τοῦ χω-
ρισμοῦ μου» 586
Πεύκη Εὐσκίου : «Σατυρικά
Ποιήματα» 630
- ΔΡΑΜΑ**
- ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ**
- Ἀλιθέρη Γλαῦκου :**
Ἡ Ἄροδαφνοῦσα (ἔμμετρο
μονόπραχτο) 451
- ΚΡΙΤΙΚΗ**
- Ἰντιάνου Ἀντώνη :**
Ο' Neill Gl. Eug. : «Ah
Wilderness! and «Days
Without End» 195
- Προουή Κώστα :**
Μαρκάκη Π. : «Τὸ χτικιό» 584
- ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ**
- ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ**
- Ἀκρίτα Δουκῆ :**
Μονόλογος συνταξιούχου 7
- Ἀλιθέρη Γλαῦκου :**
Δυστυχία 300
Τὰ θηρία 593

- Κρασιδιώτη Νίκου :**
 Ἡ δασκάλα μετὰ τὰ χρυσὰ ὄ- Σελ.
 νειρα 219
 Ὁ συγγραφέας τῆς «Ἀλε-
 ξάνδρας Ρώσση» 529
- Κύρη Λεωνίδα :**
 Ὁνειρο ἦτανε 191
- Μάγιστρον Κώστα :**
 Ἐνας ἀλιώτικος Ἀμερικάνος 107
 Ἀποκριάτικες σημειώσεις 373
- Μηλιώτη Δευτέρη :**
 Στὸν γάμον τοῦ χωρκοῦ μου 213
 Μετὰ τὸ ζόριμ παντρεῖάν; 557
- Νικολαΐδη Μελῆ :**
 Γιὰ λίγη ζωὴ 268
 Ἡ γιορτὴ τοῦ Σωτῆρος 664
- Νικολαΐδη Νίκου :**
 Ὁ πειρασμὸς τοῦ κ. Περοτῆ 434
- Οἰκονομίδη Σταυρ. Γιάννη :**
 Ἡ κόρη τοῦ παπᾶ 600
- Ὁράτη Θύμον :**
 Οἱ τσουκνίδες 139
 «Δόξα ἐν ὑψίστοις..» 282
- Πετροφάντη Παύλου :**
 Μία τραγικὴ εὐτυχία 170
- Πιερίδη Γιάγκου :**
 Ἐνα δισέλιμμα 332
- Ταλιαδώρου Πάνου :**
 Ἀγάπη στὸ χωριὸ 49, 87
 Ἐνα πτώμα ποῦ φέρνει εὐ-
 τυχία 205
 Γιὰ μὰ νύχτα ζωῆς 402
- Χατζηγαβριήλ Νίκου :**
 (Νικολῆ Πρωτοπαπᾶ) : Στὸ
 Παναῦριν 43
 (Λάμπρου Πρωτόπαπα) : Ἡ
 κόρη τοῦ Μυλωνᾶ 341
 (Θωμᾶ Πρωτοπαπᾶ) : Ἡ Ρή-
 αῖνα 647
- ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ**
- France Anatole (μετάφρ. Σ.) :** Τὸ
 κόκκινο ἄβγὸ 123
 (μετάφρ. Μ. Γαβ.) : Ἡ ρεζεντὰ
 τοῦ ἔφημέριου 719
- Glusworthy John (μετάφρ. Εὐρ.) :**
 Ἀ κ ρ ί τ α : 74
 Ὁ φυλακισμένος
- Laurence H. D. (μετάφρ. Κ. Κόντη) :**
 Τὸ ἀλογάκι τῆς τύχης 382,408
- Pirandello Luigi (μετάφρ. Θ.) :**
 Δυὸ διπλά κρεββάτια 21,54
- Shorter Sigerson Dora (μετάφρ. Κ.
 Περικλέους) :**
 Ἡ Πρίσκιλλα 311
- Stevenson Louis Robert (μετάφρ. Κ.
 Κόντη) :**
 Γιὰ νὰ περάσει τὴ βραδυὰ 704
- Wells G. H. (μετάφρ. Κ. Περικ-
 κλέους) :**
 Ὁ κλεμμένος βακίλλος 159
- Wilde Oscar (μετάφρ. Κ. Κόντη) :**
 Ὁ ἐγώϊστος γίγαντας 188
- ΚΡΙΤΙΚΗ**
- Ἰντιάνου Ἀντώνη :**
 Σύγχρονη Κυπριακὴ Λογο-
 τεχνία» 30
 Palamas K.: «A man's death»
 translated by A. E. Phou-
 rides 515
- Κοσινᾶ Ἀντουανέττας :**
 Baldassera Paul: «Lesbos ou
 Cythère ?» 353
- Μαραγκοῦ Μήτσου :**
 Mauriac Fr.: «La fin de la
 nuit» 522
- Προυσῆ Κώστα :**
 Γιαννοπούλου Α.: «Κεφά-
 λια στὴ σειρὰ 354
 Ἀρκάδιο : «Κρίσις..» 583
- Ταλιαδώρου Πάνου :**
 Ἀκρίτα Λουκῆ : «Νέος μετὰ
 καλὰς συστάσεις...» 501
 Ξανθοῦ Α.: «Μάσκες ἀνθρώ-
 πων» 586
 Κρυστάλλη Λάρα : «Πρὶ χα-
 ράξει τὸ φῶς» 734
- Φραγκοῦδη Τάκη :**
 Μαλάμου—Δίπλα Κλεαρέτης:
 «Γυναικεῖες ψυχές» 730

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

- Ἀκριά Λουκῆ :**
Φῶτος Πολίτης 258
- Ἀλιθέρση Γλαύκου :**
Ἀλέξαντρος Πάλλης 517
Ὁ ποιητὴς Πέτρος Βλαστός 565
- Ἀμαντου Κ. :**
Ἐνας Κυπριώτης Πατριάρχης 651
- Βλαστοῦ Πέτρου :**
Ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς 547
- Gunnis Robert :**
Ὁ βασιλεὺς Πέτρος κ' οἱ
διάδοχοί του 229
- Δίκαιου Π. :**
Νεολιθικὲς ἀνακαλύψεις στὴν
Κύπρο 653
- Ἰντιάνου Ἀντώνη :**
Ὁ Βιζυηνὸς στὴν Κύπρο 16
Νίκος Χατζηγαβριήλ 38
Ὁ Ψυχάρης κ' ἡ Κύπρος 97
Τὸ μεναφράστικὸ ἔργο τοῦ
Μαβίλη ἀπὸ τὰ Ἑγγλέζικα 111
Σύγχρονοι Ἄγγλοι ποιητὲς 133
Ἡ κριτικὴ καὶ ὁ Λιπέρ-
της 238, 287, 317
Obsert Sitwell 360
Χριστόδουλος Μ. Τζιαπού-
ρης 414, 495, 572
Κυριάκος Παπανικολάου ἢ
Παπαδόπουλος 679
- Κυριαζῆ Ν. :**
Νοσοκομεῖα στὴν Κύπρο 562
Ἡ χολέρα στὴν Κύπρο καὶ
τὸ λοιμοκαθαρτήριο 698
- Λεύκη Γιάννη :**
Πῶς πρέπει νὰ μελετηθεῖ ἡ
νεώτερη κυπριώτικη λογο-
τεχνία 657
- Μαραγκοῦ Μήτσου :**
Τὸ Γαλλικὸ λαϊκὸ μυθιστό-
ρημα 197
- Μιχαηλίδη Μ. Σολ. :**
Τὸ μουσικὸ συναίσθημα 12, 47, 93
Ἀπόλυτη καὶ προγραμματικὴ
μουσικὴ 215
Vincent d' Indy 296
Τὸ τραγούδι τοῦ γάμου 448
- Μπάχ-Χαϊντελ 520
Ὁ μουσικὸς καὶ ὁ «ὄμιλού-
μενος» λόγος 701
- Νούση Δ. :**
Ψυχαναλυτικὸ νῆμα σὲ κυ-
πριακὲς παροιμίες 144
- Οἰκονομίδη Σταυρ. Γιάννη :**
Τὰ ἑκατὸν λόγια τῆς ἀγάπης 696
- Πετρίτη Γ. :**
Samuel Taylor Coleridge 67
Φιρντουσί 132,
Sir Arthur Wing Pinero 199
- Προσῆ Κώστα :**
Μένος Φιλήντας 28
Τὸ μεταφραστικὸ ἔργο τοῦ
Μαβίλη ἀπὸ τὰ Λατινικὰ 116
- Σκέττου Δ. :**
Πρόοδος καὶ τέχνη 308
- Σπυριδάκη Κ. :**
Νέα εὐρήματα παπύρων 377
Ἡ Κύπρος στὰ ἑλληνικὰ τῆς
Ἰοῦ 445
Τὰ πολιτικὰ ἰδεώδη τοῦ Κυ-
πικοῦ Ἀντισθένη 619
- Συκοιτροῦ Ἰ. :**
Οἱ Ἰχνευταὶ τοῦ Σοφοκλέους 464
- Σφόρτσα Φρ. :**
Μὲ τὸν Μαρίτι στὴν Κύπρο 80, 152
- Τατάκη Β.**
Ζήνων ὁ Κιτιεὺς (336—264
π. Χ.) 369
- Τωμαδάκη Β. Ν.**
Ἡ βιογράφηση τοῦ Βιζυηνοῦ 597
- Φιλήντα Μένου :**
Διττὰ σύμφωνα 90
- Φιλίππου Λοῖζου :**
Ἡ φυγὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου
Χριστοδούλου στὴν Ἀλ-
βανία 184
Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου
Νικόλαος Μουζάλων καὶ
ἡ Κύπρος κατὰ τὸν ΙΒ'
αἰῶνα 274
- Φαρμακίδη Π. Ξ.**
Ἡ συτζιά 304
Φθογγολογικὰ καὶ ἐρμηνευ-
νευτικὰ 492
Ἐρμηνευτικὰ γιὰ τὴ λέξη
«Τζύριε» 606

Χαλαλάμπους Χρίστου :

«Ἐπιθαλάμια Κυπριακά τρα-
γούδια 379

Χρίστη Σάβα :

Σαλωμών Παροιμίες στ'
6—11 148, 178

Γιὰ τὴν κριτικὴ τῆς σημερι-
νῆς κυπριώτικης λογοτε-
χνίας 486

Τρία δικαστηριακά βιβλία 624

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Inge R. W. (μετάφρ. Δ. Σκέττου):

Οἱ μεγάλοι τῆς σκέψης, Ὁ
Πλωτίνος 608

Raglan Lord (μετάφρ. Δ. Ν.):

Τι εἶναι παράδοση; 346

ΚΡΙΤΙΚΗ**Βαλέτα Γ' :**

Μιχαηλίδου Γ. Μ.: «Λαογρα-
φικά σύμμειχτα Καρπάθου» 580

Δίκαιου Πορφ. :

Gjerstad, e.t.c.: «The Swedish
Cyprus Expedition. Finds
and results of the excava-
tion in Cyprus 1927-1931» 166

Ἰντιάνου Ἀντ. :

Κυπριανῶ Ἀρχιμανδρίτου:
«Ἱστορία χρονολογικὴ τῆς
Νήσου Κύπρου» 59

Συκουτρῆ Ι.: «Σίμος Μενάρ-
δος» 62

«Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον» 253

Μαλάνου Τιμοῦ: «Ὁ ποιη-
τὴς Κ. Π. Καβάφης» 357

Ἀλιθέρωση Γλαύκου: «Τὸ
πρόβλημα τοῦ Καβάφη» 357

Bighontí C. «Lorenzo Ma-
vilis» 393

«Memorandum of Books print-
ed or lithographed in
Cyprus during 1934» 395

Jeffery G.: «Cyprus Monu-
ments» 502

Μυριανθοπούλου Ι. Κωνστ.:
«Χατζηγεωργάκης Κορνέ-
σιος ὁ Διερμηνεὺς τῆς
Κύπρου 1778—1809» 503

Γατοπούλου Δ.: «Ἱστορίες
τοῦ τόπου μας» 731

Luke, Sir Harry: «More moves
on an Eastern Chequer
board» 733

Κ. :

Peers, Sir Charles: «A report
on the present position of
the Ancient and Historical
Monuments of Cyprus». 101

Μιχαηλίδη Σολ. :

Wagner Richard: «Lettres
Françaises» 735

Σιούτα Παύλου :

Τωμαδάκη Β. Ν.: «Ἀνδρέας
Κάλβος» 423

Κυριακίδου Στίλπ.: «Αἱ ἱστο-
ρικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημόδους
νεοελληνικῆς ποιήσεως» 631

Προσῆ Κώστα :

Bowra M. C.: «Homeric
Words in Cyprus» 194

Συκουτρῆ Ι.: Πλάτωνος,
«Συμπόσιον» 254

«Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς» 355

Καμπάνη—Γκόλφη—Ἡλιάδη
—Roussel: «Τὰ Παράκαι-
ρα τοῦ Κωστή Παλαυᾶ.» 392

Κατσιμπαλη Κ. Γ.: «Ἀλέ-
ξανδρος Παπαδιαμάντης» 511

Βλαστοῦ Πέτρου: «Ἡ Ἑλλη-
νικὴ καὶ μερικὲς ἄλλες πα-
ράλληλες Διγλωσσίες» 724

Τζάρτζανου Ἀχιλλ.: «Δημο-
τικὴ καὶ Νεοδημοτικὴ» 724

Αὐγέρη Κώστα: «Αἱ μεγάλαι
ἡμέραι τῆς Λευκοσίας ἐπὶ
Φραγκοκρατίας» 728

Σκούρου Ν. :

«Memorandum of Books print-
ed or lithographed in Cy-
prus, 1933» 131

Taylor, Joan du Plat: «A
water Listern with By-
zantine paintings, Salamis,
Cyprus» 165

Buxton—Casson—Myres: «A
Cloisonné staff-Head from
Cyprus» 579

Κυπριακές μετεωρολογικές δοξασιές	693
Χατζηϊωάννου Π. Κ. :	
Τὰ πρῶτα δεκάχρονα	523
Ψυχάρη :	
Τέσσερα ανέκδοτα γράμματα πρὸς τὸν Μεν. Δ. Φραγ- κούδη	338

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Βερνάλη "Αδωνι :	
«'Ανθολογία τῶν Κυπρίων Ποιητῶν»	737
Γεωργιάδη 'Αντ. :	
Συμπληρωματικά	362
'Ιντιάνου 'Αντ. :	
'Η Ἀγγλική λογοτεχνία στὴν 'Ελλάδα	736
Κιλικιανοῦ Φ. Κ. :	
'Ο Ρόμπερτ Μπράουνιγκ καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα	637
Παπαχρυσοστόμου Χ. :	
Γιὰ μιὰν «ἀντίφαση	362
Πετρούτη Γ. :	
'Η παραγωγή τῆς λέξης «Τζύρις»	738
Προῦση Κώστα :	
'Απάντηση	327
Συγκουτρεῖ Ι. :	
Μιά ἐπιστολή σχετική με τὴν κριτική γιὰ τὸ «Συμπό- σιον»	325

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Σημειώματα	24,68,167,260,738
'Η μελέτη τοῦ Φιλήντα	102
Σημειώμα γιὰ τοὺς «Τερμίτες»	134

Πῶς μᾶς κρίνουν. Σύντομες γνώμες	390
Βλαστοῦ Πέτρου	390
<i>Dawkins M. R.</i>	390
Δένδια Μ.	390
Θρύλου "Αλκη	390
'Ιωάννου Π. Μαρίας	390
Κυριακίδη Στίλιωνος	390
Λανίτη Κλ. Ν.	391
Νικολαΐδη Μελη	391
Παράσχου Κ.	391
Πανλίδη Δεωνίδα	391
Περνάρη "Αντη	391
Πετρῶνδα Γρ.	392
Συγκουτρεῖ Ι.	392
Σωτηρίου Γ.	392
Φλιάσιου Γιάννη	392
Φραγκοῦδη Μ. Τάκη	392
Τύπος	32,69,135,168,199,297,328,363, 396,427,587,639,739
Νέα Βιβλία	32,69,136,168,199,262,298, 329,363,396,428,525,589,639,742
Εἰδήσεις	103,136,198,262,298,329,363, 428,640,742
'Αλληλογραφία	33,69,103,136,168,199, 262,298,329,364,397,429,640,743.

ΕΙΚΟΝΕΣ

'Ελένη Στεφανῆ (φωτογραφία)	17
Νίκος Χατζηγαβριήλ (»)	39
Ψυχάρης (»)	97
Δ. Θ. Λιπέρτης (σκίτσο Κ. Στάθη)	239
Τὸ Τραγοῦδι τοῦ γάμου (φωτο- τυπία)	449
'Ο μουσικός καὶ ὁ «'Ομιλούμενος» λόγος (φωτοτυπία)	702

Ἑπεὶθνος ἰδιοκτῆτης : Α. Μ. Ἀτταλίδης — Λευκοσία.

Τυπογραφεῖο «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη — Λευκοσία.

Κυπριακά Γράμματα

ΕΤΟΣ Α'

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ), 15 ΣΕΠΤΕΜΒΗ 1934

ΑΡ. 1

ΕΓΚΑΡΤΕΡΩΝΤΑΣ ΦΤΑΣΑΜΕ...

Ἐγκαρτερώνοντας φτάσαμε, μεσ' ἀπ' τὰ μπλάβα θάμψη χρυσὴν ἀνοίγοντας ποριὰ μετὸν ἀλαλαγμὸ σου, ἐδῶ πού ἡ γῆ σου θάλασσα πλατειὰ κι ὀλάσπρη λάμπει σὲ σάλο ἢ σ' ἀποκάρωμα βαθειὰ ἢ ρηχὴ στὸ φῶς σου...

Καὶ τώρα πιά κ' ἡ κρύφια μας χαρὰ σάν εἶταν ὅλη θολή, κ' οἱ πρᾶοι μας λογισμοὶ στὴ λάμψη τῆς ὀργῆς σου τότε σκληροί, κ' οἱ μυστικοὶ καῖμοί μας θυελλοβόλα σύγνεφ' ὡς τρέμαν προσμονῆς, κ' ἡ πού τῆς ἀνοιξῆς σου

τά ρόδα πάντοτ' ἔβρεξε σ' αἱμάτων καὶ δακρῶν σπονδές πολὺκρουνες πικρὴ, στεγνὴ, πυρογραμμμένη σάρκα μας, κι ὅποια προσφορά δικὴ μας μέσ στῶν κρῶν ἀνέμων ξεφυλλίστηκε γιὰ σένα σ' ἀγριεμένη

ριπὴ, τὰ πάντα σύσμιξαν μ' ἐσέ. "ὦ, τὰ πάντα ἡ γῆ σου τώρα, ποῦνε στρωτὴ κ' εἶν' ἄπειρη, σάν τό νερό τὰ πίνει· κι ἄ μᾶς παιδεύει ἡ μνήμη τους σὰ χαλαζάτη μπόρα σβύνει ὅμοια πέταμα πουλιῶν στὴν ἀπεραντοσύνη...

Καὶ στὴ γλυκειά σου ἀπαντοχὴ τ' ἀδάμαστα μας μέλη λιγώνονται. Στίς αὔρες σου κι ἀπ' τὰ χαμόγελά σου ὀλόανθη ἢ φλόγα τῶν ρυθμῶν, τῆς ἀρμονίας τὸ μέλι κι ὁ λόγος παντοδύναμος ζοῦν στὰ σκιρτήματά σου...

Κι ἂν ξάφνου πάλι μέλλεται βαρὺς ὁ σάλαγός σου
 ν' ἀναταράξει τὴν τραχειάν οὐσία τῶν προβλημάτων
 τ' ἀνθρώπου καὶ τῆς μοίρας του, φτάνει νά ζεῖ ὁ παλμός σου,
 γνώση καλή κ' ἰσόρροπη, στὸν κύκλο τῶν πραγμάτων

γιά νᾶνε τ' ἀργό τάνυμα τῆς πράξης μετρημένο
 μέ τό σκοπό κ' ἡ πᾶσ' ἀρχὴ νάχει ὄρατό τό τέρμα—
 καθὼς ὁ μέγας ἡλιανθός στό γαλαζοβαμένο
 τ' ἄπειρο πάντα εἶν' ὄρατος σ' ἀνατολὴ καὶ γέρμα...

Κι ἂν ξαναγίνει ὁ πόθος μας ἀψὺς καὶ τ' ὄραμά μας
 θολώσει, σάμπως καταχνιά νά ζώνει τὰ βουνά σου,
 κάμε ν' ἀπλώσει μέσα μας τό φῶς σου κ' ἡ καρδιά μας
 κοράλλι θά γενεῖ στήν ἄβυσσο τῆς ἀγκαλιᾶς σου...

Κι ἄ μαραζώσει ὁ πόθος μας, στάλα δροσιᾶς ἢ αἱμάτου
 θρόμβος, καὶ λυώσει ἢ ξεραθεῖ στήν ὄψη μας, κάμε τὴν ὄρα
 τοῦ δισταγμοῦ καὶ τῶν λυγμῶν ὅμοια ρομφαία θανάτου
 ν' ἀστράψει μπρός καὶ μέσα μας ἀγλαόφεγγη σου ἢ γνώρα,

τῶν δειλιασμένων ἢ τυφλὴ ψυχὴ ν' ἀντιλαμπήσει,
 μ' ὅση μας δύναμη κι ὀργὴ στά ἐκστατικά μας φρένα
 ἀπόμεινε, τὸν τρόπο σου καὶ τότε θά ξυπνήσ' ἢ
 θανατωμένη νόησή μας γιὰ τ' ἄξια πεπρωμένα,

τὴ χρυσὴ βρίσκοντας ποριά μέσ' ἀπ' τὰ ὀγρά μας θάμπη
 πρῶτοι ἢ στερνοὶ νά φτάσουμε μέ τὸν ἀλαλαγμό σου
 ἐδῶ πού ἡ γῆ σου εἶν' ἄπειρη κι ὡς θάλασσα ὅλη λάμπει
 σέ σάλο ἢ σ' ἀποκάρωμα βαθειὰ ἢ ρηχὴ στό φῶς σου...

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ

ΚΛΥΤΑΙΜΝΗΣΤΡΑ

Στὴν ἀτμοσφαῖρα ξάστραψες κορμί μου πῶς βλαστάρι
 Σὲ γόνιμο καὶ στὸν καιρὸ καλονιασμένο ἀγρό
 Κι' ἤπιες νερὸν ἀλύπητο Γενάρη καὶ Φλεβάρη,
 Τὸ Μάρτη δυὸ νερά κι' ὄλον Ἀπρίλη ἓνα νερό,
 Τὸ Μάη ἀλαφρὸ ψιχάδισμα σὲ μέστωσε ἀπὸ χάρη,
 Κι' ἀστάχυ ὀλόγιμο ἔλαμψες τὸν Πρωτογιούνη ἀδρό.

Στὴ γῆ βαθύριζο δεντρί πού κρυφαναγαλιάζει,
 Τὶ κόμποι ἀδρόι στὶς φλέβες του κυκλοφοροῦν χυμοί,
 Στὴ δρόσο ἐλούστη τοῦ βραδυοῦ καὶ στοῦ πρωῖοῦ τ' ἀγιάζει
 Λαχτάρισε καὶ κρότισαν τῶν κλάδων του οἱ ἄρμοι
 Σὲ τέντωμα ἠδονόχαρο· πόθου δάκρυο σταλάζει
 Ξεχάστηκα στὸν πόθο μου, μοῦ κλείνουν οἱ ὀφθαλμοί.

Δροσό, σγουρὸ κεφάλι μου πῶς σέλινο στὴν ὥρα
 Σὲ λύνω, καὶ σύ, βόστρυχε, στάσου νὰ σέ χαρῶ
 Σὰ χαΐδεμα στὸ μάγουλο ἀπὸ τροφαντὴν ὀπώρα,
 Πόχει μιὰ σάρκα τραγανὴ καὶ θῶρι φλογερό,
 Στάσου τὸ πόθεινὸ φιλι νὰ στὸ σφραγίσω τώρα
 Τέτοιο μπορεῖ νὰ μὴ σὲ βρῶ ποτέ μου ἄλλον καιρὸ.

Χεῖλη μου, εἴστε κρουστάλλινα χεῖλη σ' ἓνα ποτήρι,
 Πού δυνατοῦ παλιοῦ κρασιοῦ ἀναδίνει ἀψιὰν ὀσμὴ,
 Μέθυσσα καὶ στριφογυρνῶ σ' ὄνειροπανυγήρι,
 Φέβγει κάτω ἀπ' τὰ πόδια μου τὸ χῶμα καὶ στιγμὴ
 Φαίνεται ἡ ὥρα τῶν παιδιῶν τῶν παιγνιδιῶν οἱ γῦροι
 Μὲ συνεπαίρνουν καὶ πετῶ μ' ἀκράτητην ὀρμὴ.

Στήθη, μ' ὄλο τὸ βύζαγμα κρατιέστε μ' ὀρθὴ ρόγα
 Κι' ἀνάνοιχτοι λειμονανθοὶ μ' ἄκρατη προβολή
 Παραφυάδων μέσα σας ἀπόσταξεν ἡ φλόγα
 Τ' Ἀπριλομάη κι' ἀσκώσατε μ' ἀνάταση πολλή·
 Νιώθω παλμὸ κυκλόφτερο· νᾶναι νὰ παίξει ἡ φλόγα
 Πού ὀρέγεται νὰ ξεωχυθῆ ἀχαλίνωτη, στηλή;

Μέση μου, μ' ἓνα σόζυγο σὲ κρουστὴ κοιλιὰ ἀφάλι,
 Σὲ χάραξε μὲ μαστοριά χέρι κάποιου θεοῦ
 Κι' ἀντὶ μ' ἀγωνία ν' ἀδημονᾷ ὁ τεχνίτης στ' ἀκρογιάλι
 Προσμένοντας νὰ ξαναδῆ ἀπ' τὰ βᾶθη τοῦ γιαλοῦ
 Νὰ βγαίνει ἡ Ἀναδουόμενη, θὰ σὲ θωρᾷ καὶ πάλι
 Θὰ βρίσκη τὴν πού ἐπόθαγε γαλήνη τοῦ καῦμοῦ.

Πόσον καιρόν ἀχάϊδεφτα μένετε σεῖς, μαλιά μου,
Καί σεῖς, πυρρά ἀπό ἡδονισμό, χεῖλη, χωρίς φιλί,
Χωρίς ἀντρίκιο μάλαγμα, σφιχτόροδα βυζιά μου,
Μέση μου, δίχα ἀγκάλισμα· νά ἀκούω πού μέ καλεῖ
Σάν ἐγερτήριο σάλπισμα, στρίγλας φωνή, ἡ καρδιά μου
Πῶς Συμπληγάδες μ' ἄρρυθμον παλμόν ἀνοίει καί κλειῖ!

Κί' ἡ φύση πᾶσα ἀπάρθρευη φορβάδα ὀργάει, καλπάζει.
Τὸ γδοῦπο ἀκούγω ὡς ἀκουμπῶ τ' ἀφτί μου ἀπὰ στή γῆ.
Κῦμα σεισμοῦ τὰ σπλάχνα της γκρεμάει κί' ἀναταράζει
Νά ξεπηδήση ἀνόριστη σαγίττα, νέα πηγῆ·
Τὸ κάθε ζῶο, πουλί, ἔντομο, χαμόσυρτο σφαδάζει,
Σπαργάει κί' ἀσπαίρει σύγκορμο κί' ὡς φύλλο ἀναριγεῖ.

Κοιτῶ τὰ δέντρα ἀσκώσανε σ' ἀνθόκομπους καί φύλλα
Πασίχαρα τὴν κεφαλὴ σκύβουν κί' ἀναμετροῦν
Τ' ἀνάστημα κί' ἐπαίρονται τὰ πνίγει ἀνατριχίλα,
Τῶν μελισσῶν τὸ ρίπισμα σὰ χάδι ὡς αἴστανθοῦν,
Ξεσποῦν τὸ σπέρμα νά δεχτοῦν κί' ἀνοιγοκλειοῦν τὰ χεῖλα—
Στὴ θερμὴν ὥρα ἐπιάσανε καρπὸν κί' ἀναριγοῦν.

Πλαγιάζω τ' ἀργοκύλητα κί' ἄχαρα βράδυα μόνη·
Πυρώνει μέσα μου ὁ θυμὸς κί' ἀντιχτυπάει λυγμὸς
Μακρόσυρτος, σίντας σκεφτῶ πῶς τρώει καί ξεφαντώνει
Μ' ἄλλες στὴν Τροία· κί' ὡς τὸ νερὸ ἀπ' τὰ δάχτυλα ὁ καιρὸς
Φέβγει καί δίχως γυρισμὸ κί' οὔτε σταθμὸν οἱ χρόνοι
Μὲ σέρνουν καβαλλάρηδες γοργοὶ μπρὸς κί' ὄλο μπρὸς.

Καμμιά στιγμή στὴ ζῆση αὐτὴ δὲ μοιάζει μὲ μιὰν ἄλλη,
Κί' οὔτε ὅ,τι χτέες δὲ χάρηκες μπορεῖς νά τὸ χαρῆς
Σήμερα μ' ὅμοια ἀπολαβὴ· κί' ἂν τῶδες χτέες νά θάλλη
Μπορεῖ τώρα ἂν τὸ πόθησες νά μὴ τὸ ξαναβρῆς.
Φέτο τὴν ἀνοιξη, καρδιά, καίγεσαι ἀντρός ἀγκάλη—
Πέντε τὰ χρόνια τῆς χηρείας νά τὸν ἀκαρτερῆς.

Σακάτης ποιὸς μπορεῖ νά πῆ πῶς δὲ θά μοῦ γυρίση,
Μὲ τσακισμένο τὸ κορμί καί μὲ στρεβλὴ ψυχῆ,
Τί ὡς ροῦχο ὁ σκληρὸς πόλεμος τὴν ἔχει ἀποστραγγίσει;
Στὸ σπίτι ἄθλια ἡ κλαγγὴ τῶν ὄπλων θ' ἀντηχῆ;
Σφαγές, ξεπαρθενέματα καί χαλασμοὺς θ' ἀρχίσῃ
Νά λήη σὲ παραλήρημα, τέλος χωρίς κί' ἀρχή.

Μὰ ἐγὼ—σ' αὐτὴ τῇ σφριγηλῇ καί γονιμώτατῃ ὥρα,
Ποῦ ὁ γῆλιος σφιγγεῖ στὴ θερμὴν ἀγκάλη του τῇ γῆ,
Καί τὴν ἀνάσα των γροικῶ καί μὲ τὴν ἴδια φόρα
Σεῖστρα χτυπᾶνε στὸ αἷμα μου καί φτάνει νά ραγῆ
Μιά φλέβα σὰ μιλίγγια μου—θὰ τὸν φωνάξω τώρα
Τὸν Αἴγισθο στὴ φούχτα μου τῇ ζῆση νά μοῦ πιῆ!

ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΔΕΙΠΝΟΣ

Δέν είναι στίχος, δέν είναι ἦχος
 νάνθίζει ἐντός μου μιὰ στιγμή
 τῆ νύχτ' ἀπόψε πού μέ πνίγουν
 συλλογισμοί καί δισταγμοί.

Τι θές, ψυχὴ μου; ὦ θλίψη, θλίψη
 ἐρεβικὴ καὶ μυστικὴ,
 τῆ νύχτ' ἀπόψε πού τὸ σέρνεις
 τ'άσκοπο βῆμα ἐδῶ κ' ἐκεῖ;

Γοητεία ὀνείρου χρυσὴ Νειότη!
 Ἡ χλωμὴ σου ὄψη τί θὰ πεῖ;
 – Μυστήριον ἄχραντο πού σβύνεις
 στὴ γόνιμὴ μου τῆ σιωπῆ

μετουσιώσου στίχος κῆχος,
 φῶς, στὴν αἰώνια τῆ στιγμή
 τῆ νύχτ' ἀπόψε πού μέ πνίγουν
 συλλογισμοί καὶ δισταγμοί...

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΧΕΙΜΩΝΙΑΤΙΚΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ

τῆς Π. Το.

Τὰ φύλλα στάζουνε ἀλμύρα
 κ' εἶναι μονότονα βουερὸ τὸ πάρκο τώρα.
 Τρικύμισε ὁ Βοριάς, κ' ἡ μπόρα
 τοῦ Φθινοπώρου ἐστέγνωξε τὰ μύρα.

Ἐξω εἶνε κρύο!
 Καὶ μέσα στὸ σκιδόφωτο πνιχτές,
 τ' ἀτέρμονο ἀναπολώντας χτές,
 μαραίνονται οἱ ζωές στὸ καφενεῖο.

Κι' οὔτε ποτὲ θὰ καταλάβεις,
 Ψυχὴ, σὲ ποιά χαροκοπᾶς κατάνυξη...
 – Ἦρθες, γλυκιὰ κοπέλλα, κάποιαν ἀνοιξη,
 προσπέρασες κ' ἐδιάβης...

Τώρα εἶναι κρύο!
 Τὸ πέλασ τρικυμίζει, δέρνεται
 καὶ μιὰ καρδιά κοντὰ σου σέρνεται
 ἀπὸ τὸ ἀνίδεο καφενεῖο....

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἐκεῖ, στήν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, κάτου ἀπ' τὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ,
σ' ἓνα μικρὸ χαμόσπιτο : μεγάλη ἀτραξιὸν.

Ἦ γυναικούλα τοῦ Μηνᾶ παιδάκι-ἀγόρι τοῦ γεννᾶ,
κ' ἡ φοραδίτσα ἐν' ἄλογο — δυὸ πλάσματα μινιόν.

(Τὴν ὥρ' αὐτὴ ἐξισώνονται οἱ γυναῖκες κ' οἱ φοράδες.

Ἴδια ἡ ὀδύνη, ὁ σπαραγμὸς κ' ἡ εὐτυχία στὶς δυὸ μανάδες).

Κι' ὁ προκομμένος ὁ Μηνᾶς — εἶναι συνήθιο τῆς γενιᾶς —
στῆς πόρτας τὸν παραστατὸ κρατάει λογαριασμό.

Κ' ἐξιστορεῖ τὸ γεγονός : «Τὴν τάδε νύχτα τοῦ μηνός,
τοῦ δεῖνα χρόνου, ἐγέννησε τὸ δευτέρό μας γιό».

Γιὰ τᾶλογο δὲν ἔγραψε καμμιά πληροφορία.

Μόνο ἡ φοράδα μέσα της σιγομετρᾶ : ἓνα-δύο-τρία...

Μεγάλωσαν τὰ δυὸ μαζί. Χαριτωμένο τὸ παιδί

καὶ τᾶλογο περήφανο, σὰ νᾶτανε ἀπὸ σοῖ.

Τᾶγόρι — ὁ ἥλιος σὰ φανεῖ — τᾶλογο σέρνει ἀπ' τὸ σκοινί,

καὶ προχωροῦνε ἀδερφικὰ στήν ἀνθισμένη χλόη.

Παιγνίδια, τρυφερόλογα, τρεξίματα, κυλίσματα,

χάδια μὲ πληθὸς κομπλεμάν, τραγούδια, χλιμιντρίσματα.

Ἄλλὰ... τοὺς χώρισε ἡ ζωὴ. Κάποιο τῆς ἀνοιξῆς πρωτὶ
στήν πόλη πῆγε τὸ παιδί κοντὰ σ' ἓνα τεχνίτη.

Φτώχεψε ὁ φίλος ὁ Μηνᾶς — παιδί μου, ἄς ὄψεται ὁ ντουνιας —
κ' ἔπρεπε νὰ ξεφορτωθεῖ ἓνα στόμα ἀπὸ τὸ σπίτι.

Καὶ τᾶλογο τὸ πούλησε στὸ πανηγύρι ἀργότερα.

Τὸ βάλανε στὸ τσίρκουλο καὶ ζούσε... ἀνθρωπινώτερα.

Πῶς ζήσανε ἀπ' ἐδῶ καὶ μπρός ; Δὲν ἔχω μάθει, δυστυχῶς.

Γιὰ τὸ σκληρὸ τους θάνατο ὅμως ξαίρω νὰ σᾶς πῶ :

Φονιάς ὁ νιός, γιὰ τὸ ψωμί, ξόφλησε, πάνω στὸ σκοινί,

τοῦ νόμου τὸ συνάλλαγμα ἓνα δεῖλι χαρωπὸ.

Κ' ἔγινε λυῶμα τᾶλογο στοῦ λατομείου τὰ βάθη,

δίχως κανέναν ἀνθρώπου τὸν πόνου του νὰ μάθει.

Μὰ ἡ νύχτα ἡ ὠτακούστρια, ἡ νύχτα ἡ σκοτεινὴ,

τῆ μελωδία διαλάλησε τῶν τελευταίων του λόγων.

— «Χτηνὰ καὶ ἀνθρώποι — ὡς ἔλεγε ἡ σβυσμένη του φωνή —

θὰ ζούσανε καλύτερα σὲ κοινωνία ἀλόγων».

ΜΟΝΟΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΥ

— Νά θυμᾶται κανείς ἢ νά μὴ θυμᾶται ;
Αὐτό εἶναι τὸ ζήτημα...

Μονολογοῦσε ὁ κύρ-Θόδωρος, συν-
ταξιούχος γραφιάς.

— Ἀλήθεια, πόσο θά πεθυμοῦσα νά
βρῶ ἀπάντηση ἀπάνω σ' αὐτό. Πᾶνε
τρία χρόνια καὶ τέσσερις μῆνες ἀπὸ
τότες πού βγήκα ἀπὸ τὸ πρωτόκολλο
τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν. Κι ὅλο-
ένα αὐτὸ σκέφτομαι, χωρὶς ἓνα σοβα-
ρὸ συμπέρασμα: Μισόλογα, φέματα,
ἓνα σωρὸ ὄνειρα, πού δέν ἔχουν πιά-
σιμο. "Ὅσο γιὰ μένα δέν στάθηκα ἄ-
ξιος στὴ ζωὴ μου νά φτιάσω ἓνα ὄ-
νειρο τῆς προκοπῆς. Κάποτε, εἶν' ἄ-
λήθεια, ἔλεγα: Θά φύγω ἀπ' αὐτὸ τὸ
σαρακοφαγωμένο τραπέζι καὶ θά τρα-
βήξω μακριά, πολὺ μακριά. Μπορεῖ
ἐκεῖ πού πήγαινα, στὰ σκοτεινά, ν' ἀ-
πλώσω τὸ ποδάρι μου, καὶ νά μὲ ρου-
φήξει τὸ ἄδειο. "Ἐνα ταξίδι πού νά μὴν
ἔχει, τελειωμό. Δέ θά σκόνταφτα που-
θενά. "Ὅλο νά τραβῶ τὸ δρόμο μου,
κι' ὅλο ἀτέλειωτος. Γιὰ σκεφτῆτε το:..
Εἶμαι σίγουρος ὅτι θά σᾶς ἔρθει ζα-
λάδα ἀπὸ τίς αἰώνιες αὐτές τοῦμπες
μέσα στὸ ἄπειρο. Κάτι τέτοιο λοιπὸν
πάθαινα κι' ἐγώ: Ἡ καρδιά μου σφιγ-
γότανε, μούδιαζαν τὰ πόδια μου κι'
ἄδραχνα τὸ γραφεῖο γερά νά μὴν πέ-
σω. Κι' ἔλεγα: «Τί χρειάζονται τὰ ὄνει-
ρα; Ἡ ζωὴ πρέπει νᾶναι ἓνα γραφεῖο,
λίγα χαρτιά, λίγοι ἐπισκέπτες, ἓνα σπι-
τάκι, καὶ δυὸ παιδιά. Ἀκόμη ἓνα ζεστὸ
τσάι τὸ πρωτὶ καὶ μιὰ γερὴ φασουλά-
δα τὸ βράδυ. Γιατί μέ τῆ φασουλάδα
δέν μπορεῖς ν' ἀνακατώσεις τὸ ὄνειρο»...
"Ἔτσι λοιπὸν τραβοῦσε ἡ ζωὴ μου.
Ἀνάμεσα σ' ἓνα ἔγγραφο, πού φρόν-
τιζα νά μὴν ἔχει λάθη καὶ νά κυλάει ἡ
γλῶσσα σάν ποτάμι, ὅλο μεγαλοπρέ-
πεια καὶ μυστήριο. Ἀκόμα γύρω ἀπὸ
ἓνα κουτσομπολιὸ γιὰ τὴ δαχτυλογρά-

φο μας. Σήμερα ἔβαψε τὰ μάγουλα
καὶ κουβέντιαζε πολλὴ ὥρα μὲ τὸν
τμηματάρχη τοῦ Λογιστικοῦ. Ἀλήθεια,
πῶς τσάκκιζε τὸ κορμί της αὐτὸ τὸ
κορίτσι μόλις τῆς ἔλεγε κανένα ὀ-
μορφο παλληκάρι ἓνα πειρακτικὸ κι'
ἔξυπνο λογάκι! "Ἐβλεπες νά σκύβει τὸ
κεφάλι καὶ νά ραδίζει τὸ αὐτί της.
Σοῦ ἐρχότανε ἡ ὄρεξη νά τὸ δαγκά-
σεις, γιὰ νά τὸ ἴδεις γαιματωμένο.
Ἀκριβῶς γι' αὐτό. Ἀκόμα ἡ ζωὴ εἶ-
ναι νά διαβάξεις ἓνα ἔγγραφο, πού νά
λέει γιὰ φτώχεια καὶ τότες νά σοῦ γεν-
νιέται ἡ ὄρεξη νά φωνάξεις: «Κρατάω
στὸ χέρι μου μιὰ ζωή.» Καὶ νά σοῦ
μπήγεται ὁ διάλογος νά βρεῖς κάτι γιὰ
νά μὴν τελειώσεις τὴν ὑπόθεση, ἔτσι
γιὰ νά κουβεντιάσεις ἀπάνω σ' αὐτὸ
καὶ νά πεῖς στὴν παρέα σου: «"Ἄν ἤθε-
λα, μποροῦσα νά τὴν ἀποτελειώσω,
ὅμως ἔτσι ἀποφάσισα»... Καὶ νά βαρᾶς
τὸ χέρι σου στὸ τραπέζι, τόσο πού νά
τρέχει τὸ γκαρσόνι νά ρωτήξει: «Τί
πεθυμᾶει ὁ Κύριος; Μήπως νερό!».
Καὶ ν' ἀπαντᾶς ὅλο στόμφο: «"Ὅχι
παιδάκι μου, τὸ ζήτημα ἐδῶ εἶναι κάτι
παραπάνω ἀπὸ νερό!» Καὶ νά γελάς,
νά δείχνεις τὰ δόντια σου γιὰ νά ἀ-
ναγκάσεις καὶ τοὺς ἄλλους νά χαμο-
γελάσουν. Γιατί ἀπάνω σ' αὐτές τίς
στιγμὲς φοβᾶσαι μὴν τύχει καὶ σοῦ
πετάξει κανεὶς κατάμουτρα: «Εἶσαι ἓνας
πρόστυχος...» Ἡ ζωὴ εἶναι ἀκόμα καὶ
κάτι ἄλλο: Ἡ ἀγωνία ν' ἀναφερθεῖς
στὸν ὑπουργό. Μέρησ πρὶν ἐτοιμάξεις
τὰ λόγια σου, στέκεσαι μπρὸς στὸν
καθρέφτη, κάνεις γκριμάτσες, καὶ ὄ-
ταν πετύχεις τίς πιὸ ἐπιτυχημένες:
«Κύριε ὑπουργέ: Φιλόπρονος γραφεύς,
οἰκογενειάρχης στερούμενος τῶν πάν-
των, προσπίπτω εἰς τὴν ὑμετέραν ἀν-
τίληψιν...» Νά κλείνεις τὰ μάτια σου,
νά φυσᾶς τὴν μύτη καὶ νά ψάχνεις τὸ

μαντήλι σου... "Ετσι ύπουργός θα λυπηθεί και θα πετύχεις. 'Ετοιμάζεσαι λοιπόν, φοράς τὸ καθαρό ἄσπρο πουκάμισο μὲ τὸ σκληρὸ κολλάρο, τόσο πού νά σέ τιμπάει σ' ὄλο τὸ σβέρκο σάν σφιχτοθλειά, και προχωρεῖς στὸ ὑπουργεῖο τρέμοντας. "Ἐξαφνα σου καρφώνεται μιὰ ιδέα: «'Ἐνα σκοινὶ εἶναι περασμένο στὸ λαιμό μου πού ὀλοένα σφίγγεται!» Φέρνεις τὸ χέρι σου και βρίσκεις μονάχα τὸ σκληρὸ κολλάρο. «Κολλάρο» λές κι' ἔξαφνα: «Και γιατί νά μὴν εἶναι σκοινί;» Φροντίζεις νά ξεκαθαρίσεις αὐτὴν τὴ σκέψη και μόλις ἔμφανισθεῖς στὸν ὑπουργό, ἀραδιάζεις πράματα πού δὲν εἶχες πει στὸν καθρέφτη. Καὶ φυσικὰ τὸ παράπονο γίνεται διπλό.

'Αλήθεια, αὐτὴ ἦταν ἡ ζωὴ. Βλέπεις δὲν ἔφτανε ὁ μιστὸς νά παντρευθῶ και νά κάνω παιδάκια. Μπορεῖ νά εἶχον γοῦστο τὰ ποδαράκια τοῦ γιου μου, σάν τύχαινε νά φέρνω τις πατούσες του στὸ μάγουλό μου. 'Ακόμη νά σκύβω ἀπάνω του και νά τοῦ λέω ἕνα τραγούδι:

«Παιδάκι μου, μικρούλη μου.
Στὸν οὐρανὸ ἢ τύχη σου
χορεῦει σάν ἀστέρι
Νά σέ χαρῶ, μικρούλη μου!..»

"Ἐτσι ἕνα τραγούδι πού θά φτιάχνω πρόχειρα, χωρὶς νόημα. Καὶ κάθε μέρα νά τὸ μεγαλώνω, νά τοῦ μιλῶ και νά κάθουμαι μαζί του, νά τοῦ λέω τὰ ὄνειρά μου: «Τραβᾶμε μακρὰ πολὺ μακρὰ κι' ὄλο πᾶμε μέσα στὸ φῶς, γινόμαστε και μεῖς ἀχτίδες πού παιγνιδίζουν μὲ τ' ἀστέρια. Κι' ὄλο πᾶμε, μικρούλη μου, κι' ὄλο πᾶμε...»

Θά γελάει βέβαια ὁ μικρούλης, θά σηκώνει τὸ χεράκι του γιὰ νά σφίξει στὴ χούφτα του μέσα τὸ φῶς. Καὶ δὲ θά τὴν ἀνοίγει νομίζοντας πῶς τὸ ἔχει καλὰ κρατημένο γιὰ νά τὸ κρύψει στὸν κουμπάρα του. Κι' ἐγὼ θά φρόντιζα νά μὴ φύγει τὸ φῶς, πού ἔχει ἡ χούφτα τοῦ παιδιοῦ μου γιὰ νά πῶ: «Αὐτὴ τὴ στιγμή δὲν γράφω ὑπηρεσιακὸ

ἔγγραφο»!...Βέβαια ὄλα αὐτὰ πού λέω εἶναι κουβέντες τοῦ ἀέρα. "Ἄν μὲ ἄκουγε κανεὶς θά μουρμούριζε: «Τρελλάθηκε ὁ φουκαρᾶς». Κι' ἀλήθεια, δὲ θά εἶχε ἄδικο. "Ἰσως νά τὸ πῶ και γὼ μιὰν ἄλλη στιγμή. Τώρα ἔχω τὸ δικαίωμα νά ξεχάσω τὸν ἑαυτό μου και νά τοῦ ἐμπιστευθῶ λόγια τοῦ ἀέρα. Καθόλου παράξενο, αὐτὰ τὰ λόγια νάχουν κάποιο νόημα τὴ στιγμή πού τὰ λογίζεσαι. Κάθε πρᾶμα εἶναι λογικὸ τὴ στιγμή πού γίνεται. Γιατί κανένα δὲν ἀντέχει στὸ ρολοῖ. Τὸ ρυθμικὸ του χτύπημα μοιάζει τὸ σμιλᾶρι πού φωνάζει: «Κάτι ἀπὸ πάνω σου πέφτει και χάνεται». 'Ολοένα αὐτὴ ἡ δουλειά, ὀλοένα, ἀπὸ τὴν ὥρα πού καρφώθηκε τὸ μάτι σου στὸ ἐκκρεμές και εἶπες: «Στις ὀχτῶ παρὰ τέταρτο πρέπει νά βρισκουμαι στὸ σχολεῖο»...

Λοιπόν;

Δὲν ὑπάρχει λοιπόν; 'Απὸ δῶ κι' ὕστερα ἀρχίζει ὁ φόβος νά σου γαργαλάει τὸ πετσί και τὰ σωθικά. Δὲν προφταίνεις νά ζήσεις και ἀρχίζεις νά βρεῖς συμπέρασμα. "Ἄν ὄλα γινόντουσαν ἔτσι χωρὶς σκοπὸ, μπορεῖ νά ἦταν κανεὶς ἡσυχος. "Ὁμως και νά τὸ σκεφεῖ κανένας, τοῦ ἔρχεται ζαλάδα. 'Αλήθεια! Νά ἔχει ἄραγε τὴν ἴδια ἀγωνία τὸ φύλλο, πού πέφτει τὸ Σεπτέβρη; Θά τρεμουλιάζει τάχατες ἀπὸ τὴ σκέψη ὅτι θά τὸ πάρει ὁ ἄνεμος νά τὸ ρίξει στὸ τρίστρατο και νά τὸ πατήσει τὸ βόδι; Πρέπει νάχει ὡστόσο κι' αὐτὸ τὴν ἴδια ἀγωνία, μιὰ πού κουνάει τὴν οὐρίτσα του κι' ἀγγίζει τὸ πλατῖνὸ του μ' ἕνα σπασμὸ κρεβατιοῦ...

Τώρα, πού ἀπλώνω τὰ ποδάρια μου γιὰ νά μὴ μουδιάσουν, τὸ μυαλό μου πετάει και αὐτὸ και κάποτε φοβᾶμαι μὴν εἶμαι ἔξαφνα τρελλός. Τότε γράφω ἕνα πολλαπλασιασμὸ και λέω δυνατὰ: «'Ὀκτῶ φορές ἐνιά ἴσον ἔβδομηνηταδύο.» Κι' εἶναι ἀκριβῶς ἔβδομηνηταδύο! 'Ησυχάζω κι' ἀρχίζω μὲ περιέργεια νά κυνηγῶ τὸ μυαλό μου. Γυρίζει, πάει στὸ χωριὸ μου. 'Ἐκεῖ ψηλά σ' ἕνα βουνό, μακριὰ ἢ πεδιάδα και

κοντά εκεί τὰ ἀπομεινάρια μιᾶς ἀρχαίας πόλης. Πήγαινα μικρὸς καὶ καθόμουνα ὧρες σ' ἓνα σπασμένο κιονόκρανο. Κάποιος βέβαια θὰ τὸ σκάλισε, δυὸ χιλιάδες χρόνια πρὶν. Ποιὸς νὰ ἦτανε αὐτὸς ὁ τεχνίτης; Κανένας δὲ θὰ μπορούσε νὰ ἀπαντήσῃ ἀπάνω σ' αὐτό. Ὅμως αὐτὸ τὸ ἀκάνθι πού σκάλισε, ζεῖ καὶ θὰ ζήσει, ὡς ὅτου πεθάνει ὁ κόσμος. Ναι, ναι, αὐτὸ τὸ μικρούτσικο σκαλισμένο ἀκάνθι, θὰ βρισκεται κάπου μὲ τὸ ἴδιο ρόδινο χρώμα κι' ὅταν πεθάνω ἐγώ. Ἀκόμα ἔλεγα. «Ἐδῶ τόσες χιλιάδες ἔζησαν. Εἶχαν ὅπως ὅλοι μας αὐτιά, χέρια, μάτια καὶ γελοῦσαν καὶ ἔκλαιγαν γιὰ τὶς ἴδιες αἰτίες. Ἀκριβῶς γιὰ τὶς ἴδιες». Γύριζα δεξιά, παντοῦ ἀναζητοῦσα κάτι πού νὰ μοῦ δείχνει ἓνα ἄνθρωπο. Τίποτα. Οἱ γραμμὲς τῶν βουβῶν λιπές, ἡμέρες, κυλοῦσαν πρὸς τὴ θάλασσα. Καὶ λίγες πέτρες καὶ δυὸ τρεῖς γέρικες ἐλιές. Πόσους θὰ σήκωσαν τὰ κλαδιά τους καὶ πόσους νὰ ἔθρεψαν οἱ καρποὶ τους. Φαγωμένα τὰ ξύλα τους, χιλιάδες μαμουδία στὶς ρίζες τους κι' ὅμως κάθε καλοκαίρι καινούργιο φύλλωμα καὶ καινούργιους καρπούς. Ἐλεγα: Ὅστοςο εἶμαστε καὶ μεῖς μιὰ σάρκα πού ροδίζει, ἀκοῦμε τὸ γαῖμα νὰ μᾶς γιομίζει ὁλοῦθε καὶ νοιώθουμε τὰ μπράτσα μας γερά, ἔτσι πού νὰ λέμε κάποτε: «Εἶμαι ἄξιος, ἐγὼ ὁ ἄνθρωπος, νὰ βάλω ἓνα φυσιγγὶ κάτω ἀπὸ ἓνα βουνὸ καὶ νὰ τὸ ἀναποδογυρίσω». Καὶ τὸ κάνουμε αὐτὸ, μόλο πού τὸ βουνὸ δὲ θὰ πεθάνει. Οἱ πέτρες πού ἦτανε κρυμμένες ἀπὸ τὸ φῶς, θὰ ρουφήξουν τὴν δροσιὰ τοῦ πρωϊνοῦ καὶ θὰ κοιμηθοῦν κάτω ἀπὸ τὸ χιόνι. Κι' ὄσες κρυφτήκανε, θὰ μείνουνε ἐκεῖ στὰ σκοτεινά, χωρὶς ἔνοια, χωρὶς ὄνειρα. Μοῦ ἐρχότανε τότες ἡ πεθυμιά: Πρέπει νὰ πεθαίνουν κι' οἱ πέτρες. Γιατί νὰ μὴν πεθαίνουν; Ποιὸς μπορούσε νὰ μοῦ πεῖ τὸ γιατί, ἔξω ἀπὸ τὸ σκαλισμένο ἀκάνθι; Καὶ λυπημένος ἔτσι γύριζα στὸ χωριό. Ὅς ὅτου μιὰ μέρα βρέθηκα σ' ἓνα γραφεῖο. Ἡ μόνη φροντίδα ἀπὸ τότες, ἦτανε τὸ ἡμερολόγιο. Εἶχα πάντα στὸ γραφεῖο μου ἀπάνω

ἓνα μεγάλο ἡμερολόγιο κι' ἔκανα ὁλοένα τοὺς λογαριασμούς μου: «Σ' ἐῖκοσιδυὸ μέρες θὰ πληρωθοῦμε». Καὶ σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ἔλεγα: «Ἀλήθεια, πόσο ἀργεὶ ἡ πρώτη τοῦ μηνός!» Πέρασε ἔτσι ὁ πρῶτος μῆνας, ἀκολούθησε δεύτερος, κύλησαν τρεῖς, δέκα, μὲ τὸ ἡμερολόγιο οἱ χρόνοι μεγαλωναν, γέρασα σ' αὐτὸ τὸ γραφεῖο στὴν ἴδια δουλειά, στὸ πρωτόκολλο καὶ μόλις πήρα τὴ σύνταξη καὶ ξεμέρωσε μιὰ μέρα πού δὲν ἤμουνα ὑποχρεωμένος νὰ πάω στὸ γραφεῖο μ' ἔπιασε κλάμα. Ὅς τότες ἡ ζωὴ ἦτανε ἓνας ἀριθμὸς πρωτοκόλλου. Ἀκριβῶς ἓνας ἀριθμὸς. Καὶ πέρασε πολὺς καιρὸς νὰ ξεσυνθίσω τοὺς ἀριθμούς...

Δὲν θυμᾶμαι τίποτα ἀπὸ τὴ ζωὴ μου. Οὔτε ἓνα ἐπεισόδιο πού ν' ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὸ διηγηθῶ. Μόλις βρεθῶ σὲ καμιά παρέα πού λέει ἓνα σωρὸ ἱστορίες, ἐγὼ τοὺς κοιτάω παράξενα κι' ἀναρωτιέμαι: «Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν νὰ διηγηθοῦν κάτι. Ἐγὼ ἂν ψάξω σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ εἶναι δύσκολὰ νὰ βρῶ ἓνα ἐπεισόδιο...»

Ἦρθε κάποτε ἓνας κύριος στὸ γραφεῖο καὶ ζήτησε πληροφορίες. Τοῦ φάνηκα πρόθυμος τόσο πού νὰ θελήσει νὰ μάθει τὸνομά μου. —Θεόδωρος Κωνσταντίνου, τοῦ εἶπα. —Πολὺ καλά, ἀπήντησε. Σὲ δέκα χρόνια ἦτανε πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς μου. Μόλις μὲ εἶδε μοῦ φώναξε καὶ μὲ ρώτησε. «Εἶσαι ὁ Θεόδωρος Κωνσταντίνου;» «Ναι» τοῦ ἀπεκρίθηκα μὴ ξαίροντας τὴν αἰτία. —«Εἶσαι ἓνας πολὺ καλὸς ὑπάλληλος» μοῦ δήλωσε. Αὐτὸ τὸ θυμᾶμαι πολὺ καλά καὶ ἓνα ἄλλο πού τὸ ξαίρω μονάχος μου: Ἐνα κορίτσι πού καθότανε στὸ γειτονικὸ μου σπίτι. Τὸ νοστιμεύουνα στὶς ἀρχές, μὲ τὸν καιρὸ στὸν ὕπνο μου ἔβαζα μαξιλάρι τὰ σταρένια μαλιὰ της, ὡς ὅτου ἔμαθα ὅτι παντρεύτηκε. Δὲν ἀξιώθηκα τόσον καιρὸ νὰ τῆς πῶ δυὸ λόγια. Πιστεύω οὔτε κι' αὐτὴ νὰ τὸ κατάλαβε.

Εἶχα κάνει τὴν ἀνοησία νὰ βάλω κανόνες στὴ ζωὴ μου. Λογάριαζα μέρες ὀλάκερες μιὰ κουβέντα καὶ

κάπνιζα τσιγάρο μονάχα τὸν Ἀπρίλη κάθε χρόνου. Ἀκόμα ἔπρεπε στὶς δέκα τὸ βράδυ νὰ γδύνουμαι γιὰ ὕπνο, νὰ χαίρουμαι μιὰ ὥρα ἀδειανὸ τὸ μυαλό μου καὶ νὰ ξεπνῶ τὸ πρωτὶ στὶς ἔξι γιὰ νὰ βρίσκουμαι στὶς ὀκτῶ στὸ γραφεῖο μου. Σαράντα χρόνια τὴν ἴδια δουλειά.

Ζήλευα τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν τὴ δύναμη ν' ἀγαπᾶνε, καὶ στερήθηκα τὸν ἔρωτα, γιατί ἔπρεπε νὰ τὸν ἀγοράζω πίσω ἀπὸ ἕνα φωτισμένο χαμηλὸ παράθυρο. Ἔκανα σάν βόδι ἀπάνω σὲ μιὰ μαλακιά, ἀγορασμένη σάρκα καὶ συχαινόμενα τὸν ἑαυτὸ μου μιὰ βδομάδα ὀλάκερη.

Δὲ λυπήθηκα ἀκόμα στὴ ζωὴ μου. Ὅταν πέθανε ἡ μάνα μου, ἄρχισα νὰ κλαίω. Ὁ υπάλληλος ποὺ ἔμενε στὸ ἴδιο γραφεῖο μοῦ εἶπε: «Ἔτσι πρέπει νὰ γίνει. Μὴν κλαῖς!» Καὶ τὸν πίστεψα, νομίζοντας πῶς θὰ εἶχα ἄλλη μιὰ μάνα νὰ πεθάνει γιὰ νὰ τὴν κλάψω...

Ἀκόμα εἶχα τὴν ἀτυχία νὰ λέω μέσα μου: «Πρέπει νὰ κρίνω πολὺ καλὰ αὐτὸ τὸ πράγμα γιὰ νὰ τὸ ἀποφασίσω.» Κι' ἀφοῦ τὸ ψιλοκοσκίνιζα δὲν ἔμενε τίποτα. Τὸν ἐνθουσιασμό μου τὸν εἶχα φορτώσει μὲ λόγια, τοῦ εἶχα βάλει ἕνα νούμερο, ἔτσι ἀπὸ συνήθεια, καὶ τὸν κρέμαγα στὸ ράφι...

Ἀλήθεια, δὲ θυμοῦμαι τίποτα ἀπὸ τὴ ζωὴ μου. Αὐτὴ τὴ στιγμή μπορεῖ νὰ νομίζω ὅτι γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶμαι νέος κι' ἔχω μπροστά μου τὴ ζωὴ ὀλάκερη... Ὅμως τὸ περσι μου εἶναι σταφιδιασμένο καὶ βλέπω τὰ χέρια μου νὰ τρέμουνε καὶ μαυρισμένα τὰ νύχια. Μπορεῖ νὰ μοῦ πεῖ ἕνας: «Ζωὴ εἶναι νὰ μὴ θυμᾶται κανεὶς τίποτα. Ἀπολύτως τίποτα.» Εἶναι τὸ μόνο πράγμα ποὺ δὲν μπορῶ νὰ τὸ ξαίρω ἐγώ. Ὅσὸσο βλέπω ἕνα γνωστὸ μου πενηντάρη, ποὺ ἔρχεται στὸ ἴδιο καφενεῖο, τὸν ἀκούω νὰ λέει ἕνα σωρὸ ἱστορίες ποὺ τοῦ ἔτυχαν, καὶ ντρέπομαι. Καλὰ—καλὰ δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸν πεῖ κανεὶς τίμιο. Κι' ἕνας καθὼς πρέπει κύριος νὰ μὴν ταιριάζει νὰ τοῦ βγάζει τὸ καπέλλο του. Γιατὶ φυλακίστηκε στὴ Μαρσίλια, ἔκλεψε

στὸ Τράνσβαλ καὶ πείνασε στὴ Ρουσία. Κι' ὅμως σάν διηγεῖται τὴ φυλακὴ τῆς Μαρσίλιας καὶ μᾶς λέει γιὰ τὸ κορίτσι ποῦ τοῦ ἔκανε τὰ γλυκὰ μάτια ἀπὸ τὸ ἀντικρινὸ τὸ σπῆτι, λέω μέσα μου: «Μακάρι νὰ φυλακίζόμενα κι' ἐγὼ γιὰ νὰ χαρῶ δυὸ μέτρα οὐρανὸ, μέσα ἀπὸ σίδερα καὶ πέρα μακρὰ ἐνα δεντρὸ καὶ νὰ ξαίρω πόσα κλαδιά ἔχει, νὰ λογαριάζω πόσα πουλιὰ νὰ κάθονται στὰ φύλλα του. Ἀκόμα θὰ πεθυμοῦσα νὰ μείνω ξαπλωμένος στὴ στέππα νηστικός καὶ νὰ ἀκούσω τὴν κοιλιὰ μου νὰ γουργουρίζει, ἔτσι ποῦ νὰ μουγγανίζω σάν γουρούνη σφαγμένο. Ἡ νὰ ἔπεφτα ἀπὸ ἕνα βουνὸ καὶ νᾶσπαγα τὸ πόδι μου νὰ χαρῶ τὴ λύπη τοῦ Νοσοκομείου, ἕνα ὀλάκερο χρόνο. Κάθε χρόνο καὶ κάτι ποῦ νὰ μοῦ βαραίνει τὸ κεφάλι, νὰ πᾶει νὰ σπάσει ἀπὸ τὴν πυρὴ θύμηση». Δὲν ἄκουσα αὐτὸν τὸν ἀνθρώπο νὰ παραπονεθεῖ ἀπὸ τὴ ζωὴ του. Λέει γιὰ τὸ καμτσίκι ποῦ ὄρωσε τὴν πλάτη του καὶ φέρνει τὸ χέρι του πίσω νὰ μᾶς δείξει ποῦ ἀκριβῶς τοῦ ἀφήκε σημάδι, γελώντας. Κι' ἂν τύχει νὰ πεῖ τίποτα, δηλώνει ἐπίσημα: «Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ ζεῖ κανεὶς κάθε ἀναποδιά του, ὡς ὅτου τὴ ρουφήξει. Δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ παρηγοριεῖται κανεὶς». Τὰ λέει τόσο ἡσυχᾶ, εἶναι τόσο σίγουρος γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ποῦ μοῦ φέρνει ντροπὴ...

Ἀλήθεια, πῶς κατρακύλησαν τόσα χρόνια στὴ ράχη μου, χωρὶς νὰ τὰ πάρω μυρουδιά; Ἐνα ἄδειο μέσα σ' αὐτὰ τὰ ἔξηντα πέντε χρόνια, χωρὶς τίποτα νὰ τὰ ἐνώνει ἔξω ἀπὸ τὸ γραφεῖο τοῦ ὑπουργείου τὸ σαρακοφαγμένο ράφι καὶ τὴ γεύση τῆς καλοψημένης φασουλᾶδας. Κι' οὔτε ὁ καθρέφτης μοῦ τὰ ἔδειξε. Συνήθιζα τὸν ἑαυτὸ μου κάθε μέρα. Ἔτσι δὲν παρεξενεύτηκα μὲ τὰ μαλιά μου ποῦ ἄσπρισαν. Εἶπα: «Καὶ χτές θὰ ἦτανε ἄσπρα». Καὶ δὲν εἶχα τὴν δύναμη νὰ κλάψω οὔτε νὰ θυμηθῶ τὸν καιρὸ ποῦ ξυπόλυτος πηδοῦσα στ' ἀλάκια καὶ ψάρευα καβούρια.

...Εἶμαι γέρος πιὰ. Μπορεῖ αὔριο νὰ πεθάνω. Δὲν τὸ ξαίρει κανεὶς αὐτὸ. Ἐκεῖ ποῦ περπατάω, μιὰ συγκοπὴ

τῆς καρδιάς καί νά μείνω στὸν τόπο. "Όλα μπορεῖ νά τὰ περιμένει κανεὶς. Ἐκεῖ ποῦ περίμενα τὴ ζωὴ, μοῦ γλύστηρησε. Ἐχασα τὸ καλύτερο μου παιχνίδι, ἔτσι χωρὶς νά μπορῶ νά βρῶ μιὰ δικαιολογία, ποῦ νά ἀξίζει τὸν κόπο. Μπορεῖ βέβαια νά πεθάνω καί σ' ἓνα χρόνο μέσα, ὡστόσο τίποτα δὲ θὰ ὑπάρχει ὕστερα ποῦ νά με θυμίζει. Δὲν ἀφήκα οὔτε ἓνα πλάσμα ποῦ νά τοῦ εἶμαι ἀναγκαῖος. Μονάχα στὸ ληξιαρχεῖο ἓνα σημεῖωμα. Ἀκόμα καθόλου παράξενο ὁ ὑπάλληλος νά κάνει λάθος, καί νά γράψει «Θεόφιλος Κωνσταντίνου» καί νά περάσω ἀπὸ τὴ ζωὴ χωρὶς ἓνα σημάδι. Τίποτα!...

Ἐσὺ ὡστόσο ἂν μπορούσα νά ξαναρχίσω τὴ ζωὴ μου; Ἀναγαλλιάζω στὴ σκέψη ἀπάνω, ὅμως δὲν ἔχω παρὰ νά κοιτάξω τὸ σταφιδιασμένο πετσί μου καί τὰ μαυρισμένα νύχια μου. Ἀκόμα τὰ πόδια μου, ποῦ ἔχουνε μου-

διάσει καί ριζώσανε στὸ χῶμα. Τώρα δὲν μπορῶ νά πῶ στὸ μυαλό μου: «Ἐμπρός! ἄς πέσουμε νά κάνουμε τοῦμπερ στὸ ἄπειρο!» Ντρέπουμε νά τὸ πῶ δυνατὰ, μὴν τύχει καί τὸ ἀκούσω ἐγὼ ὁ ἴδιος. Κι' ὅμως τὸ βράδυ ποῦ δὲ βλέπω τὸ πετσί μου κι' ἀκούω ἓνα τραγούδι ποῦ λέει ὁ ἀγέρας, τὸ ἴδιο ὅπως καὶ χιλιάδες χρόνια ὕστερα, μοῦ ἔρχεται νά φωνάξω δυνατὰ, πολὺ δυνατὰ, νά ξεσηκώσω τὸν κόσμον ποῦ κοιμᾶται ἤσυχος:

—Ἐγὼ εἶμαι ὁ συνταξιούχος γραφιάς Θεόδωρος Κωνσταντίνου. Αὔριο μπορεῖ νά πεθάνω καί δὲν ἔχω νά θυμηθῶ τίποτα ἀπὸ τὴ ζωὴ μου, ἐξηνταπέντε χρόνια ὀλάκερα... Τὸ ἀκοῦτε λοιπὸν, ἐσεῖς οἱ κοιμισμένοι ἄνθρωποι; Δὲ θυμᾶμαι τίποτα. Ναι, τίποταα!...

ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

ΠΑΡΙΣΙ

Παρίσι, ποῦ σὲ ἀντίκρισα μιὰ μελαγχολικὴν αὐγὴ,
μέσα ἀπ' τὰ τζάμια τὰ θαμπὰ τοῦ φευγαλέου τοῦ τραίνου·
ἡ ἀνάμνησή σου στὴν ψυχὴ μου ἀγιάτρευτη παλιὰ πληγὴ,
τοῦ πιὸ θερμοῦ ποῦ σὲ ποθεῖ πρωτόβγαλτου ἐρωμένου.

Τὰ φύλλα τοῦ χινόπωρου πλαισίωσαν χρυσά, χρυσά,
κάθε σου εἰκόνα — μυστικὴ τοῦ ὄνειρου ἐσὺ Ἀτλαντίδα —
καί μέσ' στὰ στήθια ἀκοίμητη φλόγα — κρυφὴ μιὰ ἐλπίδα —
θέρμαινε τῶν δεκαοχτῶ γλυκῶ μου χρόνων τὴν καρδιά.

Μὰ τώρα ποῦ μιὰ ὑπόσχεση κι' ἡ νιότη ἐσβῆσαν — μυστικὸ
ποῦ τρέμει ὁ κρύφιος στοχασμὸς νά μοῦ τὸ φανερώσει —
σὲ ἀναπολῶ κάποιες στιγμὲς, νοσταλγημένο, ἐξωτικὸ,
καθὼς τ' ὠραῖο χινόπωρο ποῦ σὲ εἶχε στεφανώσει.

Λεμεσὸς 1933

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ

ΤΟ ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

Α. ΣΤΟΥΣ ΑΡΧΑΙΟΥΣ ΛΑΟΥΣ

Ένα από τὰ προβλήματα πού κίνησαν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς φιλοσοφίας τῆς τέχνης, εἶναι καὶ τὸ: πῶς παρουσιάστηκε στὸν πρωτόγονο ἄνθρωπο τὸ μουσικὸ συναίσθημα; ὑπὸ ποιά μορφή; ποιῆς ἀνάγκες του ἦρθε νὰ ικανοποιήσῃ;

Εἶναι βέβαιο πῶς τὸ μουσικὸ συναίσθημα εἶχε γεννηθεῖ μέσα του πρὶν ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος νιώσει τὴν ἀνάγκη νὰ ὀργανωθεῖ σὲ κοινότητα. Μιὰ ἐπιτυχία στὸ κυνήγι, μιὰ ἡρωϊκὴ πράξη γεννοῦσαν μέσα του ἀλλόκοτα συναισθήματα πού θὰ τὰ φανέρωνε μὲ χτυπήματα τῶν χειρῶν του, μὲ πηδήματα καὶ μὲ ἀναρθρες κραυγές. Ἀκόμη καὶ γενετήσια ὀρμὴ συντελεῖ στὴ γέννηση τοῦ μουσ. συναισθήματος. Στὴν ἀνάγκη λοιπὸν τοῦ πρωτόγονου ἄνθρωπου νὰ ἐκδηλώσῃ ζωηρὰ *ἀνθρώπινα συναισθήματα* ἔχει τὸ ξεκίνημα τῆς ἢ Μουσικῆς. Μελέτες πού ἔχουν γίνει σὲ λαοὺς πού βρίσκονται σὲ παρόμοια μὲ τοῦ πρωτόγονου ἀνθρώπου κατάσταση μᾶς τὸ βεβαιώνουν, παρ' ὅλο πού δὲν συμφωνοῦν ὅλοι οἱ μελετητὲς ἀκριβῶς στοὺς λόγους πού προκάλεσαν τὴ γέννηση τοῦ μουσικοῦ συναισθήματος.

Ἄλλοι, ὅπως ὁ Σπένσερ, ἀποδίδουν τὴν ἐμφάνιση τοῦ τραγουδιοῦ σὲ φυσιολογικοὺς λόγους («ἀπὸ ἓνα αἶσθημα προσαρμογῆς τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων καὶ τῆς φωνῆς»). Ἄλλοι πάλι, ὅπως ὁ Darwin καὶ ὁ Freud, στὴ γενετήσια ὀρμὴ ὁ πρῶτος λέει γιὰ τὸ τραγούδι πῶς εἶναι «ἡ πρόσκληση τοῦ ἀρσενικοῦ πρὸς μιὰ συντρόφισσα».

Ὅπωςδήποτε τὸ πιθανώτερο εἶναι πῶς ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος βρισκόμενος μπροστὰ σὲ μιὰ μεγάλη χαρὰ ἢ ζωηρὴ λύπη, θάνιωθε τὴν ἀνάγκη νὰ τὰ ἐξωτερικέψῃ μὲ τὶς ἀναρθρες κραυ-

γές πού ἀποτελοῦσαν τὸ πρωταρχικὸ τραγούδι.

Ἄν ὅμως τὸ ξεκίνημα τοῦ μουσ. συναισθήματος ἦταν τέτοιο, ἡ ἐξέλιξη του πῆρε ἓνα νέο δρόμο. Ὁ πρωτ. ἄνθρωπος περιτριγυρισμένος ἀπὸ χίλιους-δύο κινδύνους, ἀπὸ διάφορα ἀκατανόητα γι' αὐτὸ φυσικὰ φαινόμενα, μέσα σ'ένα ἄγνωστο φυσικὸ περιβάλλον μπροστὰ στὴν ἀδυναμία του νὰ ἐξηγήσῃ ὅλ' αὐτὰ, τὰ ἀπέδωσε σὲ μυστηριώδεις δυνάμεις, σὲ ἀνώτερα πνεύματα. Στὴν ἀνάγκη του τώρα νὰ ἐπικοινωνήσῃ, νὰ *ἐπικαλεσθεῖ* τὰ πνεύματα βρίσκουμε τὸ νέο ρόλο τῆς μουσικῆς. Μὲ τὸ τραγούδι προσπαθεῖ νὰ καθυστερήσῃ τὰ θυμωμένα πνεύματα, μ' αὐτὸ τὰ εὐχαριστεῖ ἢ τὰ παρακαλεῖ. Μὰ σιγά—σιγά ἡ δύναμη τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὰ πνεύματα μέσο τοῦ τραγουδιοῦ περιορίζεται στὰ χέρια τῶν πιὸ ἐξυπνῶν, τῶν πιὸ ἐπιτήδειων. Ἔτσι ἐμφανίζεται τὸ ἱερατεῖο, καὶ τὰ διάφορα εὐχαριστήρια ἢ παρακλητικὰ τραγούδια καλύπτονται σιγά—σιγά μὲ ἓνα πέπλο μυστηρίου· τὰ λόγια εἶναι ἀκατανόητα γιὰ τοὺς πολλοὺς—ἀφοῦ εἶναι προωρισμένα γιὰ τὸ ἀνώτερον «ὄν»—κ' ἡ ἔμμετρη ἀπαγγελία τους συνοδευμένη μὲ διάφορες χειρονομίες, χρειάζεται μεγάλη τέχνη καὶ ἐπιτηδειότητα ἀσυνήθιστη. Τὸ πρωταρχικὸ τραγούδι ἔτσι μεταμορφώνεται σ'ένα «*μαγικὸ τραγούδι*»⁽¹⁾ πού σιγά—σιγά ἀπλώνει τὴν ἐνέργεια του ὄχι μονάχα στὴν ἐπίκληση τῶν πνευμάτων, ἀλλὰ καὶ περιβάλλεται μὲ κάθε ὑπερφυσικὴ δύναμη. Χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ καταδαμάξῃ τὰ ἄγρια θηρία, γιὰ νὰ φέρῃ βροχὴ σὲ καιρὸ ἀνοβρίας, γιὰ νὰ κυνηγήσῃ τὰ κακοποιὰ πνεύματα, νὰ προκαλέσῃ τὴν

(1) Κατὰ τὸν Ἡρόδοτο τὸ μαγικὸ τραγούδι πρωτοεμφανίζεται στὴν Περσία.

έγκυμοσύνη ή τόν τοκετό, (1) για να θεραπεύσει διάφορες άρρώστιες κ.λ.π. Δέν είναι μονάχα οί Έλληνες πού έχουν τόν Όρφέα, οί Ίνδοί κοί Κινέζοι έχουν τό δικό τους. Ό Κρίσνα (πρωσωποποίηση του Ίνδου θεού Βισνού) παρίσταται μέ άγαλματάκια, πού έχουν άνευρεθεί, σάν βοσκός (φύλαγε τά πρόβατα του Νάντα (2)) παίζοντας τό φλάουτο, ένώ τά πρόβατα κρατούν στάση άπόλυτης ύποταγής και θαυμασμού. Ό Άσκληπίος, λέει ο Πίνδαρος, έθεράπευε τούς άρρώστους «μέ πολύ γλυκά τραγούδια». Ό Θαλήτας ο Κρητικός, πολιτικός, σοφός και άοιδός σύγχρονος του Λυκούργου, είχε όριστει άπό τό μαντείο των Δελφών, για τή μεγάλη του θεραπευτική δύναμη, να σώσει τή Σπάρτη άπό τό λοιμό μέ τό τραγούδι του. Σε σύγχρονους ήμιάγριους λαούς ύπάρχει άκόμη ή πεποίθηση πως μέ τό «μαγικό τραγούδι» μπορεί να σωθει ένας άρρωστος. Στο Κογκό ο μάγος-ιερέας όργανώνει ολόκληρη συναυλία γύρω άπό τήν καλύβα του άρρωστου, μέ χορούς, όρχήστρα και τραγούδια, και μέ διάφορες χειρονομίες πολεμάει να διώξει τό κακοποιό πνεύμα της άρρώστιας. Γι' αυτό για όλους τούς άρχαίους λαούς ή μουσική είχε θεία καταγωγή. Άκόμη κ' ή ανακάλυψη ενός μουσικού όργάνου και της κλίμακος περιβαλλόταν μέ ολόκληρη σειρά μύθων. Στην Κίνα ύπάρχει παράδοση κατά τήν όποία τή (μουσική) σκάλα ανακάλυψε ένα θαυμαστό πουλί. Στις Ίνδιες ο θεός Ναρέντα ανακάλυψε τό μουσικό όργανο vina (3), πού άντιστοιχεί μέ τήν ελληνική λύρα στη σπουδαιότητά.

Έτσι τό μουσικό συναίσθημα άπλώνει κι' άγκαλιάζει κάθε έκδήλωσή· τά πιό ποικίλα συναισθήματα βρίσκουν σ' αυτό τήν άπόλυτη τους ίκανοποίηση. Μά κύριος άπόλυτος του μαγικού αυτού όπλου είναι άκόμη τό ιερατείο· αυτό μονάχα έχει τή δύναμη

της έπικοινωνίας μέ τά μυστηριώδη πνεύματα. Ό άρχαίος αυτός «ιερέας» είναι μαζί ποιητής, φιλόσοφος και μουσικός.

Όταν άργότερα τά «πνεύματα» έγιναν «θεοί» μέ ανθρώπινη μορφή, όταν δηλ. συνειδητοποιείται ή θρησκευτική λατρεία, τό «μαγικό τραγούδι» γίνεται ύμνος, προσευχή, έκδήλωση λατρείας, «θρησκευτικό τραγούδι». Στην άρχή άκολουθούν άξεχώριστα και τά δύο, άφου ύπάρχουν θρησκευτικές τελετές πού περιβάλλονται μέ τόν παλιό μυστηριώδη πέπλο. Η λατρεία της Δήμητρας στην Έλευσίνα έκάλυπτετο άπό ένα μεγάλο και σκοτεινό μυστήριο. Ό Γάλλος φιλόσοφος και μελετητής των άρχαίων θρησκείων Ed. Schuré βλέπει στο πρόσωπο του Όρφέα, όχι μονάχα τόν μάγο μουσικό της έλλ. μυθολογίας, αλλά ένα έμπνευσμένο ίδρυτή θρησκείας, τήν όποία άφου έδιδάχτηκε στην Αίγυπτο, μεταφέρει στην Ελλάδα. Κέντρο του είναι ή Θεσσαλία, όπου κάθε χρόνο στις πλαγιές του Όλύμπου χιλιάδες προσέρχονται οί πιστοί· περιττό να προστεθει πως ή μουσική ήταν τό κυριώτερο μέσο της μυθικής διδασκαλίας, πού γίνεται στο φώς του φεγγαριού κάθε βράδυ και σ' ώρισμένη έποχή.

Τό κέντρο τώρα του ιερατείου μεταφέρεται στα μαντεία και πρώτα στο μαντείο της Δωδώνης, όπου ή μαγική έπωδός ήταν τό μέσο της έκφρασης του χρησμού. Η μουσική μένει άκόμη κτήμα των ιερέων· «ή μουσική, λέει ο Πλούταρχος («Περί Μουσικής») έν μόνοις της ιεροίς άνεστρέφετο, έν οίς τιμήν τε του θείου δια ταύτης έποιούντο και των άγαθών άνδρων έπαινους». Στα μαντεία δε βρίσκεται μονάχα τό κέντρο της λατρείας του θεού, αλλά και τό έκπολιτιστικό κέντρο, άπό τό όποιο έπιδιώκεται χάρη και στη μουσική: ή έξημέρωση, ή ήθική άνύψωση, ή ήθική γαλήνη και ή πίστη στο άνωτερο όν. Έτσι τό ιερατείο επέβαλε σιγά—σιγά και τούς κοινωνικούς θεσμούς:

ΣΟΛΩΝ Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

(1) Combarien: "Histoire de la musique" τόμ. 1 σελ. 15.

(2) Ed. Schuré: "Les grands initiés" Κεφ. Krishna.

(3) Standaard & Forsyth: "History of music" σελ. 24.

Alfred Tennyson

Ω! ΚΙ' ΑΝ ΗΤΑΝ ΔΥΝΑΤΟ

“Ω! κι' ἄν ἦταν δυνατό
 “Υστερα ἀπὸ θλίψη τόσο, πόνο τόσο
 Τις ἀγκάλες τῆς ἀληθινῆς μου ἀγάπης
 Ξανά γύρα ἀπὸ τῆ μέση μου νὰ νιώσω...

Σιγοτρέμει μιά σκιά μπροστά μου ἐδῶ.
 Σὺ δὲν εἶσαι ἐτούτη, μὰ σοῦ μοιάζει:
 “Αχ Χριστέ μου! “Αν ἦταν δυνατό
 Σὲ μιά σύντομη ὥρα νᾶτανε νὰ ἰδῶ
 Τις π' ἀγάπησα ψυχές γιὰ νὰ μοῦ ποῦνε
 Ποῦ νὰ ζοῦν καὶ πῶς περνοῦνε, ὡς τις ρωτῶ!

Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Δυὸ παιδιὰ σὲ χωριουδάκια δυὸ γειτονικά
 Σὲ γιομάτα ὑγεία λειβάδια παίζοντας τρελλά·
 Ξένοι δυὸ συναπαντώμενοι σὲ μιά γιορτῆ·
 Δυὸ ἐρωμένοι ψουψουρώντας σένα τοῖχο ἀναγερτοί·
 Δυὸ ζωές σὲ μιά δεμένες, μιά χρυσὴ χαρά·
 Δυὸ μνημούρια χλοῖσμένα δίπλα σ' ἐκκλησιά,
 Ξεπλυμένα ἀπ' τὶς βροχές, σ' ἀσπρολούλουδα ντυμένα
 Δυὸ παιδάκια σὲ καλύβα γεννημένα, ἀναθρεμμένα·
 “Ἔτσι ἀπ' ὥρα σ' ὥρα ὁ κύκλος τῆς ζωῆς πάει, γυρνᾷ.

(Μετάφρ.) ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΝΤΗΣ

ΠΑΡΑΒΟΛΕΣ

“Ο Γεωργὸς παράγει τὸ σιτάρι κ' ἔτσι δίνει ψωμί στὸν κόσμο γιὰ νὰ ζήσει.
 Κάποτε τὸ σιτάρι τὸ τρώει ὁ γαῖδαρος. Μὰ γιὰ τὴν κακὴν αὐτὴ χρῆση τοῦ
 σιταριοῦ φταίει τόσο ὁ γεωργὸς ὅσο κι ὁ σοφός, ποῦ γράφει γιὰ νὰ θρέψει πνευμα-
 τικά τοὺς ἀνθρώπους, μὰ μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς, μιμούμενοι τὸ γαῖδαρο, κάνουν
 κακὴ χρῆση τῆς σοφίας του.

“Υπάρχουν ἄξεστοι βοσκοὶ ποῦ καῖνε τὰ δάση, γιὰ νὰ τὰ μετατρέψουν σὲ βο-
 σκοτόπια.

“Ἡ Δικαιοσύνη τοὺς τέτοιους βοσκούς τοὺς τιμωρῆι — καὶ δικαίως — ἀμείλιχτα.
 “Υπάρχουν εὐγενέστατοι κύριοι ποῦ βάζουν φωτιά ἀνάμεσα σ' ἔθνη δλάκε-
 ρα, γιὰ νὰ κερδίσουν ὅσα μποροῦν περισσότερο.

Τοὺς τέτοιους ἢ κοινωνία πάντα τοὺς σέβεται· κι ὄντας μάλιστα δώσουν καὶ
 λίγο «λάδι» γιὰ τὶς τόσες πληγές ποῦ ἀνοιξαν, τοὺς θεωρεῖ εὐεργέτες μεγάλους!

“Ολα τὰ ἔρποντα φυτὰ γίνονται ἀναρριχώμενα καὶ ποζάρουν ἀπὸ «ψηλά»,

σάν τύχει καί βροῦν κάποιο στήριγμα. Μά σάν τὸ στήριγμα τους πέσει, πέφτουν κι αὐτά.

Τὸ ἴδιο καί «οἱ ἔρποντες μικροὶ ἄνθρωποι». Γίνονται ἀναρριχώμενοι καὶ κορδώνονται ἅμα βροῦν κάποιο στήριγμα, μά πέφτουν χαμηλά ἅμα τὸ χάσουν.

Ἄν τύχει κάποτε νὰ βλαστήσει κάτω ἀπὸ ἕνα μεγάλο δέντρο κάποιο ἄλλο, αὐτὸ μένει κακορίζικο κι ἀδύνατο:

Φυσικὸς ὁ Νόμος.

Ἄν τύχει δίπλα σ' ἕνα μεγάλο ἄνθρωπο νὰ βρίσκεται κανένας φτωχός, ὁ πρῶτος τρώει τὸν δεύτερο:

Ἄνθρώπινος ἴσως, μά ὄχι φυσικὸς ὁ Νόμος.

Τὰ πιὸ χρήσιμα στὴ ζωὴ μας φυτὰ ἔχουν ἄνθη ἀπλὰ καὶ σὲ θεωρία ἀσήμαντα. Τὸ ἴδιο καὶ στὴ ζωὴ μας οἱ πιὸ χρήσιμοι ἄνθρωποι εἶναι οἱ ἀπλοὶ καὶ οἱ ἀσήμαντοι.

ΑΠΗΣ ΑΚΑΜΑΣ

ΑΣ ΗΜΟΥΜ ΠΑΝΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑ

Σκέφτομαι τὴν νιότημ μου τζι' ἀκόμα ἀναστενάζω,
τζι' ἄς ἔμ πού τες χαραμαδικιές πῶρεξα νὰ γλυτώσω.
Τότες ἐσιαίρουμουζ ζωὴν σήμερον πὼς ἀγιάζω,
κανέναφ φὸν ἐν ἔχω, μά με χαράν νὰ νώσω.

Ἄς ἔλειπεν!... Ἔτσι λοῆς μ' ἕναν νερόν ἰμοιάζω
κολυμπωμένομ πόλ λαχτᾶ τζιαὶ με τζιαϊρόβ βρωμίζει·
ἄς ἤμουμ πάντα θάλασσα πόσσω νὰ φουρτουινιάζω
νᾶχα καμους σειρόττερους, μά τζιαὶ ζωὴμ π' ἀξίζει!

1931

ΜΕΜ ΠΕΡΗΦΑΝΕΥΤΕΙΣ...

Ἄδύνατον ὄσοψ ψηλά τζι' ἄβ βκεῖ ἕνας νὰ μείνει,
ἄς ἐν τζιαὶ ξῶπρωτος σοφός, γιὰ με πιπαράμ πολλύν.
ὄπου τζι' ἄν εἶσαι πᾶ σὲ γῆγ κάθεσαι στροντζιυλήν,
πού δικιᾶ γυρόν τζιαὶ παίρνει σε ὄποτθεθ θέλει τζιείνη!

Τζιαὶ σήμερον ἄν ἔλαχεν πάνω στὴγ κούρβαν ¹ νᾶσαι
πὸν ἢ παράεισος καρτζίν, μέμ περηφανευτεῖς
τζι' ἐν τζι' ἐν ν' ἀρκήσει τζιαχαμαὶ πολλὰ, τζιαὶ νὰ σκεφετεῖς
πὼς τὸ πορνός στὴγ κόλασην ξανασαντραολᾶ ² σε!

1934

ΠΑΥΛΟΣ ΛΙΑΣΙΔΗΣ

(1) ξύλο καμπυλωτὸ τοῦ τροχοῦ.

(2) ξανασφεντονίζω.

Ο ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ⁽¹⁾

Γιὰ νὰ καθαριστοῦνε καὶ νὰ καθοριστοῦνε ἐπίσης μερικὰ ζητήματα καὶ γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ στὴν Κύπρῳ, εἶναι ἀνάγκη πρῶτα-πρῶτα νάχη κανεῖς ὑπ' ὄψῃ του τὸ τι γράφηκε καὶ λέγεται γι' αὐτὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους πού ἔτυχε νὰ τὸν γνωρίσουν, νὰ τὸν συναναστραφοῦν καὶ νὰ τοῦ γίνουν φίλοι καὶ κατόπι βιογράφοι του καὶ κριτικοὶ του. Οἱ πρωταρχικοὶ καὶ σημαντικώτεροι εἶναι πρὸ πάντων δυό : ὁ γιατρός Ν. Ι. Βασιλειάδης, πού δημοσίευσε μιὰ μελέτη του «Γεώργιος Μ. Βιζυηνός» [Ὁ Ἕλληνας Γκύδης Μωπασάν] στὸ Κ. Φ. Σκόκου Ἡμερολόγιον, 1894 σελ. 297—313 καὶ ὁ προστάτης του καθηγητὴς Γ. Χασιώτης, πού δημοσίευσε ἐπίσης μιὰ μελέτη του στὸ βιβλίον του «Βυζαντιναὶ Σελίδες» Γεώργιος ὁ Βιζυηνός, α, β, γ, Τόμ. Α', σελ. 256—279 Ἀθήναι, 1910. Οἱ δύο αὐτὲς μελέτες περιλαβάνουν βιογραφικὰ στοιχεῖα καὶ ἀναφέρονται στὴ ζωὴ τοῦ ποιητῆ στὴν Κύπρῳ καὶ ἰδιαιτέρα στὸ εἰδύλλιον ἐκεῖνο τῆς ζωῆς του, πού μερικοὶ, λαθεμένα, τὸ θέλουν καὶ τὸ ξηγοῦν πὼς στάθηκε ἡ ἀφορμὴ μιᾶς τιμωρίας πρῶτα καὶ κατόπι τῆς ἀπομάκρυνσης του ἀπὸ τὸ νησί. Πάνω στίς δυὸ αὐτὲς μελέτες βασίστηκαν ὅλοι ἐκεῖνοι πού γράφοντας γιὰ τὸ ἔργο του δὲν παράλειψαν νὰ ποῦνε καὶ λίγα λόγια γιὰ τὴ ζωὴ του ἐπίσης δῶ κατὰ, ἀντιγράφοντας πάντοτε τις δυὸ αὐτὲς πηγές.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα θάταν σωστὸ νὰ ποῦμε κάτι γιὰ τὸ χρόνο πού γενήθηκε, ποῦναι ἀνάγκη νὰ καθοριστῆ μιὰ γιὰ πάντα, γιὰτί τόσο γιὰ τὸ χρόνο τῆς γέννησης του ὅσο καὶ τοῦ θανάτου του

δὲν ἐπικρατεῖ ὁμοφωνία ἀνάμεσα τῶν κριτικῶν βιογράφων του καὶ ὑπάρχει μὲ ἀδικαιολόγητη σύχυση. Ὁ κ. Ν. Βασιλειάδης παρασιωπᾷ τὸ σημεῖο αὐτὸ⁽²⁾ ὅπως καὶ ὁ κ. Ι. Ζερβὸς στὸ βιογραφικὸ σημεῖωμα του, πού προτάσσεται στὴν ἔκδοσιν μερικῶν ποιημάτων τοῦ Βιζυηνοῦ ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον Γ. Φέξη⁽³⁾. Ὁ κ. Παλαμάς⁽⁴⁾ καὶ ὁ κ. Ἀλκης Θρύλος⁽⁵⁾ ὀρίζουν ὡς χρόνο πού γενήθηκε τὸ 1849. Ἐξάλλου οἱ κ. κ. Γ. Τσοκόπουλος⁽⁶⁾, Σ. Γ. Σπεράντσας⁽⁷⁾, Ν. Β.⁽⁸⁾ καὶ Ἀντώνης Γιαλλούρης⁽⁹⁾ μᾶς δίδουν τὸ 1848, ἐνῶ ὁ Γ. Χασιώτης⁽⁹⁾ τὸ 1858⁽¹⁰⁾. Γιὰ τοὺς παρακάτω λόγους τὸ 1848, τὸ ὁποῖο ὁ Ν. Β. τοῦ ἄρθρου στὸ Λεξικὸ Ἐλευθερουδάκη—πού δὲν εἶναι καὶ ἄλλος ἀπὸ τὸν γιατρὸ Βασιλειάδην πού καὶ πρῶτος ἔγραψε γιὰ τὸν ποιητὴ—ἢ τὸ 1849 πρέπει νὰναι ὁ χρόνος τῆς γέννησης του καὶ ὄχι τὸ 1858 πού δίνει ὁ Χασιώτης. Μοῦ φαίνεται πὼς τὸ 1858 μπορεῖ καὶ νὰναι τυπογραφικὸ λάθος, ἀφοῦ στὴ μελέτῃ του ὁ Χασιώτης κάνει ἀκόμη ἓνα λάθος χρονολογίας, γιὰτί ἐνῶ λέει πὼς συνάντησε τὸν ποιητὴ γιὰ πρώτη φορά τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1872, λίγο παρακάτω ἀναφέρει πὼς ὁ ποιητὴς τὸν εἶχε ἐπισκεφθῆ στὸ Λύκειόν του τὴν 1η τοῦ Γενάρη τοῦ 1872. Πάντως ἓνα πρᾶμα παραμένει ἀδιαφιλονείκητο, πὼς ὁ ποι-

(2) Βλ. σελ. 299 τῆς μελέτης του.

(3) Βλ. σελ. 5, Ποιήματα Γ. Βιζυηνοῦ, ἐκδ. Γ. Φέξη 1916.

(4) Βλ. σελ. 345. Διαλέξεις περὶ Ἑλλήνων Ποιητῶν τοῦ Ἰᾶ Ἀλῶνος, τόμ. Β' Ἀθήναι, 1925: Κ. Παλαμάς, Βιζυηνός καὶ Κρυστάλλης.

(5) Βλ. Νέα Ἐστία, τευχ. 114, σελ. 964: Ἀλκη Θρύλου: Ἑλληνες Διηγηματογράφοι, Γεώργιος Βιζυηνός.

(6) Γ. Βιζυηνοῦ Ἐνά τὸν Ἐλικῶνα, Ἀθήναι, 1930, σελ. 5.

(7) Σ. Γ. Σπεράντσας: Γ. Βιζυηνός, Μικρ. Ἑλλ. Ἐγκυκλιον. τόμ. Ζ' σελ. 265-266.

(8) Ν. Β. Γ. Βιζυηνός, Λεξ. Ἐλευθερ. τόμ. Γ' σελ. 256-257.

(9) Ἀντώνης Γιαλλούρης, Γεώργιος Βιζυηνός κ.τ.λ. Πειραιάς, 1934, σελ. 5.

(10) Βλ. σελ. 259 τῆς μελέτης του.

(1) Ἐνα ἄρθρον μου γιὰ τὸ Βιζυηνὸν στὴν Κύπρῳ, γραμμένο γιὰ ἔφημερίδα καὶ ὄχι τόσο συμπληρωμένο καὶ κριτικὸ ὅπως τοῦτο, πού βασίζεται ἀπάνω σὲ νέα ὀλωσδιόλου στοιχεία, δημοσίευσεν ἐπὶ τῆς ἔφημερίδας «Πρωινή», Λευκωσία, 20/8/1933.

ητής είχε συνοδεύσει τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου, Σωφρόνιο Β' στήν Πόλη, πού πήγαινε ἐκεῖ γιά νά λάβει μέρος στή Σύνοδο σχετικά μέ τὸ Βουλγάρικο σχίσμα, φεύγοντας ἀπό τήν Κύπρο στίς 2 τοῦ Ἰουλίου. Ἔτσι τὸ 1872 ἀποτελεῖ καθαρά ἕνα *terminum post quem* γιά τὸν καθορισμὸ τῆς χρονολογίας πού γενήθηκε. Καί μιά πού ὁ ποιητὴς εἶναι παραδεχτὸ ἀπ' ὄλους πὼς ἔμεινε στήν Κύπρο τέσσερα χρόνια — ἐχτός ἀπὸ τὸ Σ. Γ. Σπεράντσα, πού ἀναφέρει στὸ ἄρθρο του στή Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαίδεια ἔξι ἀντὶ τέσσερα — ὁ ποιητὴς πρέπει νά εἶχε φτάσει στήν Κύπρο τὸ 1868 (11), σὲ ἡλικία δηλαδὴ 19 ἢ 20 ἐτῶν. Καί σ' αὐτὴ ἀκριβῶς τὴν ἡλικία τὸν ἐνθυμοῦνται ὅσοι συνομήλικοι του τὸν γνώρισαν τότε, ὅπως λοχάρη ὁ σεβαστὸς δάσκαλος καὶ Βυζαντινὸς μουσουργὸς Στ. Χουρμούζιος, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κύκκου Ἰωσήφ κι' αὐτὴ ἀκόμη ἢ μακαρίτισσα Ἑλένη Στεφανῆ, πού ὑπῆρξε καί τὸ θέμα τοῦ γνωστοῦ ἔρωτικοῦ εἰδύλλιου του στήν Κύπρο, καί πού, ὡς προσθέτου, ἦταν τὸν

Ἡ Ἑλένη Στεφανῆ, τὸ γένος Φουσεντζίδη, σὲ ἡλικία 35 ἐτῶν περίπου.

καιρὸ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Σωφρόνιου Β'. Τώρα ὅμως πὼς συμβιβάζεται ἡ ἡλικία αὐτὴ μέ κείνο πού μᾶς λένε οἱ διάφοροι κριτικοὶ βιογράφοι του, πὼς ὁ ποιητὴς σὲ ἡλικία δέκα ἐτῶν πήγε

στὸ ραφτάδικο τοῦ θεῖου τουστὴν Πόλη, πὼς μετὰ δυὸ χρόνια πέθανε ὁ θεῖος του καί πὼς τότε στάλθηκε ἐδῶ πέρα ἀπὸ κάποιον ἔμπορο. Ὁ Βασιλειάδης (σελ. 300 τῆς μελέτης του) λέει τὰ ἔξης σχετικά μέ τὸ σημεῖο αὐτό: «Δύο ἔτη κατόπιν ὁ θεῖος του ἀποθνήσκει καί ὁ Βιζυηνὸς τίθεται ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Τσελεμπῆ Γιάγκου, ἔμπορου τοῦ θεῖου του, παρ' οὗ καί ἀποστέλλεται εἰς Κύπρον παρὰ τῷ ἐκεῖ συγγενεῖ του Μητροπολίτῃ» (12). Ἐπίσης ὁ Χασιώτης (σελ. 260 τῆς μελέτης του): «Ὁ θεῖος ἀποθνήσκει. Ἐμπορος συντοπότης βλέπων τὴν πρὸς τὰ γράμματα καί τὴν ἐκκλησίαν κλίσιν τοῦ νέου ἀποστέλλει αὐτὸν εἰς Κύπρον παρὰ τῷ μητροπολίτῃ τῆς νήσου, μεθ' οὗ εἶχε μικρὰν συγγένειαν». Ἀκριβῶς ἀπὸ τοὺς παραγράφους αὐτοὺς δὲ βγαίνει πὼς ὁ Βιζυηνὸς στάλθηκε εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸ θάνατο τοῦ θεῖου του, γιατί κι' ὁ Χασιώτης μᾶς λέει πὼς ὕταν στάλθηκε δὲν ἦταν παιδί ἀλλὰ νέος.

Ἐπειτα δὲν πρέπει νά ξεχνοῦμε πὼς ὁ Βιζυηνὸς περιγράφεται ὡς «φυσιογνωμία

μῖγνου» (Ν. Βασιλ. σελ. 303) κι' οὕτε πρέπει νά παραξενευόμαστε πὼς τόσο μεγάλος φοιτοῦσε στὸ σχολαρχεῖο, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψη μας πὼς τὰ παιδιά τοῦ τότε καιροῦ δὲν τέλειωναν τίς γυμνασιακὰς καί τίς ἄλλες σπουδῆς τῶν τόσο νωρίς, ὅπως συμβαίνει σήμερα. Φρονῶ ἀκόμη πὼς γιά τοὺς ἴδιους λόγους πολὺ πιὸ μεγάλος κι' ὄχι σὲ ἡλι-

(11) Ὁ Σωφρόνιος Β' ἔγινε Ἀρχιεπίσκοπος τὸ 1865 καί πέθανε τὸ 1900. Ὁ κ. Σ. Χουρμούζιος — πού τὸ 1865, τὸν καιρὸ τῆς χόλερας, ἦταν στὸ μοναστήρι τῆς Παλλουριώτισσας καί κατέβαινε κάθε μέρα στήν Ἀρχιεπισκοπὴ κι' ἦταν παρὼν στήν κηδεῖα τοῦ Μακάριου, πού πέθανε χολερισμένος στίς 4/8/1856 — λέει καθαρά πὼς ὁ Βιζυηνὸς δὲν ἦταν ἀκόμη στήν Κύπρο. Ἔτσι καί ἂν υποθέσουμε πὼς ἔφτασε στὸ νησί τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, θάταν σὲ ἡλικία 17 ἐτῶν.

(12) Μὲ τὸν ὄρο «Μητροπολίτης» πού χρησιμοποιοῦν οἱ κριτικοὶ βιογράφοι του πρέπει νά ἐννοοῦμε τὸν «Ἀρχιεπίσκοπο» Κύπρου.

κία δέκα ἐτῶν πῆγε στὴν Πόλη γιὰ νὰ μάθει ράψιμο στὸ κατάστημα τοῦ θείου του. Καὶ δὲν ἦταν δυνατὸ νάχε γεννηθῆ στὰ 1858, γιατί ἂν προσθέσουμε δώδεκα χρόνια, δηλαδή τὸ minimum τῆς ἡλικίας του ὅταν ἔφτασε στὴν Κύπρο, καὶ τέσσερα χρόνια ἀκόμη, δηλαδή τὰ χρόνια τῆς διαμονῆς του δῶ πέρα, τότε θὰ βροῦμε πῶς πρέπει νάχε φύγει ἀπὸ τὸ νησί στὰ 1874, πρᾶμα ἀδύνατο⁽¹³⁾.

Τὸ πῶς συνέβηκε νὰ ρθῆ ὁ ποιητὴς στὴν Κύπρο, εἶναι βέβαια σαφέστερο ἀπὸ τὸ χρόνο τῆς γέννησής του. Ὁ Βασιλειάδης, στὴν παράγραφο πού ἀναφέραμε πρὶν ἀπάνω, λέει πῶς στάλθηκε ἀπὸ τὸ Τσελεμπή Γιάγκο, ἔμπορο τοῦ θείου του. Ὁ Τσελεμπή Γιάγκος αὐτὸς ὑποθῆτω πῶς ἦταν ὁ Κύπριος Τσελεμπή Γιάγκος Γεωργιάδης, γιὸς τοῦ Χατζῆ Γιωρκάτζη, Δραγομάνου, πού πῆγε πολλές φορές πρεσβεία στὴν Πόλη σχετικά μὲ τὰ τοπικά ζητήματα στὰ 1838 καὶ στὰ 1847, καὶ πολλές ἄλλες φορές γιὰ δικές του ἐμπορικές ὑποθέσεις. Ἴσως νὰ βρισκόταν στὴν Πόλη φεύγοντας τὴ «βροτολοιγὸν» χόλερα. Κι' ὅμως τὸσον ὁ κ. Ἄλκης Θρύλος ὅσον καὶ ὁ κ. Παλαμᾶς στὶς μελέτες των, συγχίζοντας, φαίνεται, τὸ «ἔμπορος συντοπίτης» τοῦ Χασιώτη, γράφουν ὁ μὲν πρῶτος «πῶς κάποιος συντοπίτης τοῦ ἀποφάσισε νὰ τὸν στείλει στὸν ἐπίσης συντοπίτη τοῦ Μητροπολίτη τῆς Κύπρου», δίνοντας μας ἔτσι νὰ ἐννοήσουμε ὅτι ὁ Σωφρόνιος Β', πού τὸν ὑπηρέτησε ὡς ὑποταχτικός ὁ ποιητὴς, ἦταν συντοπίτης καὶ τῶν δυὸ, δηλαδή τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ συντοπίτη τοῦ ἐμπόρου πού τὸν εἶχε στείλει δῶ κάτω· ὁ δὲ ἄλλος πῶς «κάποιος τότε σπλαχνικὸς συντοπίτης τοῦ στέλνει τὸ παιδί στὴν Κύπρο συστημένο πρὸς τὸ συγγενῆ του τὸ Μητροπολίτη», πού μᾶς ἀφήνει νὰ συμπερά-

νουμε πῶς ὁ προστάτης ἔμπορος ἦταν συντοπίτης τοῦ ποιητῆ καὶ συγγενῆς τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου, πρᾶμα ἀστήριχτο κι' ὀλότελα ἀπίθανο, γιατί ὁ Σωφρόνιος Β' καταγόταν ἀπὸ τὸ Κυπριώτικο χωριουδάκι Φοινί, καὶ οὔτε αὐτὸς ἢ κανένας δικὸς του εἶχε ποτὲ σχέση μὲ τὴ Βιζῶ. Ἐπίσης ἡ γνώμη⁽¹⁴⁾ πῶς ὁ ποιητὴς ἦρθε στὴν Κύπρο μαζί μὲ τὸν Κύπριο Ἐπίσκοπο Κῶ Παγκράτιο ἢ τὸν Ἠγούμενο τῆς Μονῆς Κύκκου Σωφρόνιο⁽¹⁵⁾ δὲν εἶναι ὀρθή, γιατί ὁ μὲν πρῶτος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἄνα συστατικὸ γράμμα τοῦ Οἴκουμενικοῦ στὸν Ἀρχιεπίσκοπο, καταστρωμένο στὸ μικρὸ κώδικα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἦρθε στὴν Κύπρο τὸ 1854 περίπου, ὅποτε ὁ Βιζυηνὸς θάταν 6 ἐτῶν, ὁ δὲ ἄλλος ἔφυγε ἀπὸ τὸ Παρίσι ὅταν οἱ Γερμανοὶ ἐπλησίασαν ἐκεῖ τὸ 1870 καὶ περνώντας ἀπὸ τὴν Πόλη ἦρθε στὴν Κύπρο, δηλαδή σ' ἐποχὴ πού ὁ ποιητὴς βρισκόταν ἀπὸ δυὸ χρόνια στὸ νησί.

Στὴν Κύπρο ὁ Βιζυηνὸς ἔμεινε πρῶτα στὴν Ἀρχιεπισκοπή, κατόπι στὸ Μετόχι τοῦ Κύκκου Ἁγίου Προκόπιος, πού βρίσκεται εἰκοσι λεπτὰ ἔξω ἀπὸ τὴ Λευκωσία, καὶ τελευταία σ' ἕνα κελλί στοὺς νοτάδες τοῦ Τρυπιώτη, πού καταδαφίστηκαν πρὶν πέντε ἢ ἕξι χρόνια. Ἐμαθήτευσε στὴν Ἑλληνικὴ σχολὴ Λευκωσίας, πού τὴ διεύθυνε τότε ὁ Ζαγοραῖος Γεώργιος Κάλβαρις, κι' εἶχε κάνει τὴ γνωριμία τοῦ μεγάλου Κυπριώτη ποιητῆ Βασίλη Μιχαηλίδη καὶ διαγωνίζομεν μαζί του σὲ πλέξιμο δίστιχων σὲ μιὰ ποιητικὴ στιχομυθία (τσιάττισμα). ὄντας στοὺς νοτάδες τοῦ Τρυπιώτη ἤτανε εὐταξίας τῆς σχολῆς του καὶ ψάλτης τοῦ Τρυπιώτη κερδίζοντας 50 γρ. τὸ μῆνα.

Τὸ σπῆτι τῆς οἰκογενείας Φυσεντζίδη γειτόνευε πρὸς τοὺς νοτάδες, καὶ γιὰ ἕνα τρυφερώτατο τότε βλαστὸ τῆς, τὴν Ἐλένη, ἡλικίας 13 ἢ 14 ἐτῶν⁽¹⁶⁾ ἔνιωσε ὁ Βιζυηνὸς ἐν' ἀγνὸ καὶ φλο-

(13) Λαθεμένα ἢ νεκρολογία πού δημοσιεύθηκε μὲ τὸ θάνατο τῆς Ἐλένης Γ. Στεφανῆ στὴ «Φωνὴ τῆς Κύπρου» αναφέρει: «Ἦτο περίπου μεταξύ τῶν ἐτῶν 1873—1875 ὅτε ὁ Βιζυηνὸς ὡς προστατευόμενος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ Κύκκου κ.τ.λ.» Βλ. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Κύπρου», Λευκωσία, 19)8)1933. Ἠρβλ. ἐπίσης Ἐφημ. «Σάλπιγξ», Λεμεσός, 25)4)1892.

(14) Ἰδιαίτερο γράμμα σὲ μένα τοῦ Κυπριώτη λόγιου κ. Λ. Φιλίππου.

(15) Βλ. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Κύπρου», Λευκωσία, 19)8)1933.
(16) Ὁ Χασιώτης σελ. 261 τῆς μελέτης του τὴν ὀνομάζει Μαργαρώ, ἐνῶ Μαργαρώ ἦταν κάποιο ἀγάπη του ἀπὸ τὴ Βιζῶ (βλ. ποίημα «πρὸς τὴν Σελήνην».)

γερό έρωτικό αίσθημα. 'Ο Βασιλειάδης άναφερόμενος στο έπεισόδιο αυτό λέει: «Μελανόφθαλμος ξανθή κόρη, άκριβώς άπέναντι τής Μητροπόλεως τῷ ένένπνευσε τόν πρώτον έρωτα». Καί τὰ ἴδια έπαναλαβαίνει άργότερα ό Χασιώτης. 'Ο Βιζυηνός βάζοντας μιὰ τεχνητή σκάλα συνήθιζε ν' άνεβαίνει σ' ένα φεγγίτη, τοῦ σπιτιοῦ τής άγαπημένης του κι' από κεί νά τή βλέπει και νά τής μιλή και νά τής ρίχνη στίχους του και νά τής ξομολογήται τήν άγάπη του. Μά ή αίσθηματική αὐτή περιπέτεια και τ' άνέβασμα στη σκάλα και τὸ κοίταγμα από τὸν ψηλὸ φεγγίτη και τὸ πέταγμα στίχων στοῦ σπίτι της δέν είχαν τὸ σκληρὸ αποτέλεσμα ποῦ ὄλοι ξαίρουμε: τήν τιμωρία τοῦ ποιητῆ από τὸ γέροντα του με νηστείες και γονυκλισίες και προσευχές και τήν άπομάκρυνση τής κόρης από τή Λευκοσία. 'Η κυρά 'Ελένη, ποῦ τήν εἶχα έπισκεφθῆ τὸ Δεκέβρη τοῦ 1931 (πέθανε και τάφηκε στην Κακοπετριά στις 15|8|1933) άκούοντας από μένα τήν ιστορία αὐτῆ χαμογέλασε και τή χαρακτήρισε ὡς φανταστική. Κι' ὅμως έσπευσε νά προσθέση πὼς ὁ Βιζυηνός μποροῦσε νάχε τέτοιες περιπέτειες με κάποιαν ἄλλη, ὡς άκουσε, έλαφρών ἡθῶν γυναίκα, ποῦ κατοικοῦσε στοῦ Ρογιατικο, μιὰ ένορία τής πρωτεύουσας 'Ο λόγος ποῦ δέν άνάφερα τὸ τέτοιο έπεισόδιο στοῦ άρθρο μου στην «Πρωτῆν» τής 20|8|1934, εἶναι γιατί έπιθυμία της ἦταν ένόσω ζοῦσε νά μη φιγουράρη τὸνομά της δίπλα από ένα τέτοιο σκάνδαλο. Μά τήν πληροφορία αὐτῆ τής Κυρά 'Ελένης έρχεται νά υποστηρίξη ένα άρθρο τοῦ μακαρίτη Ν. Χατζηγαβριήλ για τὸ Βιζυηνὸ, δημοσιευμένο στην 'Εφημ. «'Εστία» τῶν 'Αθηνῶν τής 24|11|1904, ποῦ λέει: «Κάποιος μεταγενέστερος και ένοχος έρωσ του μετά μιὰς υπάνδρου γυναικὸς έγινεν ἄληθές σκάνδαλον κ.τ.λ.»

(17) Βλ. Βασιλειάδη σελ. 300 «τὴν έπομένην διέκρινε μακρόθεν ὅτι συνοδεία από τής άπέναντι οικίας διρυθνέτο εις τήν άποβάθραν» (sic), ένῶ ή Λευκοσία εἶναι μεσόγειος πόλη.

Τὴν Κυρά 'Ελένη μᾶς τήν τραγουδάει στα «Συνθήματα», στη «Μεταμέλεια», στο «'Ερωτος τέχνη». 'Η ἴδια θυμόταν τοὺς άκόλουθους στίχους τοῦ Βιζυηνοῦ, γραμμένους και χαριζόμενους σ' αὐτή, ποῦ μ' άπάγγειλε με μιὰ φωνή τσακισμένη από συγκίνηση:

(α) «Θεέ μου! μὴν εἶσαι
Με ρόδα πλασμένη
Μὴν εἶσαι ἀδελφῆ
Τῶν άγγέλων, 'Ελένη;
Βαδίζεις και άκούω
Νά ἤχη ἡ φωνή σου.
Δέν λάμπουν τὰ ρόδα
'Ὡς λάμπει ἡ μορφή σου.
Λευκότερος εἶναι
'Ο λαιμός σου τοῦ κρίνου...»

(β) «'Όταν με ὄμματα ὕγρα
Και μειδιῶντα χεῖλη
'Ενώπιόν μου ἴστασαι,
'Ω οὐρανία φίλη,
Τὸ πᾶν μειδιά περι σέ
Κι' άκτίνες σέ στέφουν χρυσαῖ!
'Όταν μοι λέγεις σ' άγαπῶ
Κι' έν φίλημα μοῦ τάσσεις,
Εἰς τήν ψυχὴν μου βάλσαμο
Προσωρινόν σταλάσσεις.
'Όταν λευκὴν τήν χεῖρα σου
Στὴν ιδικὴν μου κλείω
Και εἰς παλμός τοῦ έρωτος
Φλογίζει και τὰς δύο
Τὸν κόσμον νομίζω κρατῶ
Θαρρῶ εἰς τήν γῆν δέν πατῶ!»

Τελειώνοντας τήν άπαγγελία τῆς μοῦπης:

— Θυμοῦμαι πὼς ὅταν έτοιμαζόταν νά φύγη στην Πόλη, συνοδεύοντας τὸν 'Αρχιεπίσκοπο, και κατόπι στη Χάλκη για θεολογικές σπουδές, φώναξε τῆς μαμᾶς μου και με ζήτησε έπισήμως, και στο ρώτημα τῆς ποτε θά γύριζε, άπάντησε: «στὶς διακοπές». (18)

(18) 'Ο κ. Γιαλλούρης άναφέρει πὼς ὁ ποιητῆς γενήθη τὸ 1848 και πὼς έφυγε από τήν Κύπρο τὸ 1872 σὲ ἡλικία 16 ετών, ποῦ δέν εἶναι ὀρθό, γιατί από μιὰ άφαίρεση τῶν δυὸ αὐτῶν χρονολογιῶν πρέπει νάταν 22 ετών. Κι' οὔτε έπίσης εἶναι σωστὸ εκείνο ποῦ λέει ὁ κ. 'Αλκης Θρύλος «ὅταν πέρασαν οἱ 40 μέρες ὁ Μητροπολίτης τὴν έστειλε και πάλι στην Πόλη νά συμπληρώσει τίς σπουδές του στη θεολογική σχολή τῆς Χάλκης». Δὲ σταλθηκε, ἄλλὰ συνόδευσε τὸν 'Αρχιεπίσκοπο, ποῦ πῆγε στην Πόλη για τὸ Βουλγάρικο σχίσμα.

Κι' ἔπειτα μοῦ ὑπαγόρευσε ἀπὸ στήθους τὴν πρώτη ἐπιστολὴ ποῦ τῆς ἔστειλε ἀπὸ τὴν Πόλη, μέσον πάντα κάποιου δασκάλου Κωνσταντίνου, ὡς καὶ δυὸ ἄλλες (ποιὸς ὁ δάσκαλος Κωνσταντίνος—Κωνσταντίνος Παπαδόπουλος Βλ. Ι. Κ. Περισιάνη: Ἱστορία τῶν Ἑλλ. Γραμμάτων ἐν Κύπρῳ (1931) σελ. 126).

(1)

Φιλτάτη Ἐλένη,

Πιστὸς εἰς τὴν ὑπόσχασίν μου, διὰ σέ καὶ μόνον γράφω εἰς Κύπρον εἰδοποιῶν σε τὴν αἰσίαν ἡμῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφιξίν. Εἰς τὴν ἐπιστολήν μου ταύτην ὁ χρόνος δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἐπεκταθῶ πολὺ. Εἶναι φανερόν ὅτι ἀγαπώμεναι καρδίαι συνεννοοῦνται μὲ τὸ ἥμισυ, καὶ ἀφοῦ τοῦτο εἶναι ἀληθές, δὲν πρέπει ν' ἀμφιβάλλῃς ὅτι σὲ ἀγαπῶ. Ἐπίσης δὲν ὑπρέχει νὰ ἀμφιβάλλω καὶ ἐγὼ ὅτι μὲ ἀγαπᾷς. Σήμερον ἀπήντησα τὸν ἀδελφόν μου, ἀλλ' οὔτε ἐκεῖνος μὲ ἐγνώρισε ἀλλ' οὔτε ἐγὼ ἐκεῖνον. Ἡ μητέρα μου θὰ ἔλθῃ παῦριον νὰ μὲ ἰδῇ. Ἄλλοτε σοὶ γράφω περισσότερα. Ἀσπάζομαι τὴν μητέρα καὶ τὰ ἀδελφία σου καὶ σὲ καταφιλῶ περιπαθέστατα.

Ὁ σὸς

Γ. Μ. Βιζυηνός.

Υ. Γ. Μὴν ἀμελήσετε ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπάντησιν τῆς ἐπιστολῆς. Ὅταν κάμνετε τὰ γράμματα δίδετε τα εἰς τὸν διδάσκαλον Κωνσταντίνον καὶ ἐκεῖνος μοῦ τὰ στέλλει. Τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἐπιστολῆς μοὶ τὴν κάμνετε οὕτω πως :

Τῷ Κω

Γ. Μ. ΒΙΖΥΗΝΩ

Τῷ παρὰ τῷ Μακαριωτάτῳ
Ἀρχιεπισκόπῳ Κύπρου,
Εἰς Φανάριον,

(2)

Φιλτάτη Ἐλένη,

Τὸν προσεχῆ Μάϊον μεταβαίνω ἀνυπερθέτως εἰς Γερμανίαν, ὅθεν ἀγνωστόν μοι εἶναι πότε θὰ ἐπιστρέψω. Πολὺ θὰ ἐπεθύμουν νὰ σᾶς ἐπανίδω πρὶν ἢ ἀναχωρήσω καὶ ἴσως, ἴσως θὰ μὲ ἰδῆτε μίαν

ἡμέραν ἕξαφνα εἰς Κύπρον ἔστω καὶ δι' ὀλίγας ἡμέρας. Εἶθε νὰ μὴ διαφευθῶ ἢ κάλλιον νὰ μὴ μὲ διαφεύσουν. Ἄγνοῶ ἀν' ἡ ἐπιστολή μου αὕτη κατορθώσῃ νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας ὑμῶν, πέποιθα ὅτι ποτὲ δὲν θέλετε παρεξηγήσει τοὺς λόγους μου καὶ θέλετε καθορίζει τὰ ὑμέτερα συμφέροντα μετὰ τῶν ἐμῶν κατὰ τὴν ὑπαγόρευσιν τῆς ἐπιστολῆς μου ταύτης. Εἶμι βέβαιος, φιλιότη, ὅτι ἐν τῇ ἐπιστολῇ ὑμῶν εὐαρεστεῖσθε νὰ μανθάνετε περὶ τῆς προαγωγῆς μου καθὼς καὶ τοῦ μέλλοντός μου. Μὴν ἀμφιβάλλετε ποσῶς περὶ τῆς ἀμοιβαιότητος τῶν αἰσθημάτων μου καὶ ἐστὲ βεβαία ὅτι ἀποτελεῖτε τὸ εἶδωλον τῆς λατρείας μου καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντός μου. Ἴσως μίαν ἡμέραν νὰ εἶμαι εἰς θέσιν νὰ ὠφελήσω πολὺ τὴν ὑμετέραν οἰκογένειαν. Καὶ ἴσως ἐπιτρέψῃ ὁ Θεὸς νὰ σᾶς ἱκανοποιήσω...

(3)

Φιλτάτη Ἐλένη,

Μόλις μετὰ τρίμηνον περίπου ἀπουσία ἔσχον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἀναγνώσω τὴν τελευταίαν σας ἐπιστολήν, ἐν ἣ μετ' ἀπορίας μου βλέπω ὅτι καὶ ἄλλας τρεῖς μοῦ εἶχατε στείλει, ἐνῶ ἐγὼ μίαν μόνην καὶ ταύτην ἐν τῇ πατρίδι μου πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος μηνός ἔλαβον. Τὸ φθινόπωρον ὅμως θὰ ἐπισκεφθῶ τὴν Κύπρον καὶ τότε τὰ λέγομεν...»

Τὰ γράμματα αὐτά, ἀπομεινάρια μιᾶς ἀρκετὰ μακρᾶς ἀλληλογραφίας, συνδεδεύονταν κι' ἀπὸ χειρόγραφα τραγούδια. Ἀπὸ μιὰ χειρόγραφη ποιητικὴ συλλογὴ, τὸ «Φθινόπωρον», ἡ Κυρὰ Ἐλένη κατόρθωσε νὰ κρατήσῃ τοὺς ἀκόλουθους στίχους :

«Τὰ γλυκά της μάτια
Σὰν τὰ ἐνθυμηθῶ
Κάθομαι καὶ κλαίω.
Ἦτο δίκιο κι' ἅγιο
Τότε νὰ μᾶς ἔσιμιγε
Ἐνα εὐλογητό.
Μὰ τὰ μαῦρα γράμματα
Καὶ οἱ τρανοὶ σκοποὶ :
Θέρισε κι' ἐσόδευσε,
Μοῦπαν, προκοπὴ

Κι' ὄταν κάμεις ὄνομα
Καί γερό παρᾶ,
Θ' ἀγαπήσεις πάλι.
Θέρισα κι' ἐσόδευσα,
Δὲν τὸ ἀγνοεῖς,
'Αλλὰ πρὶν τελειώση
Τῆ φωλιά....» (19)

* * *

Ἡ μακαρίτισσα Ἑλένη Στεφανῆ τὸν περίμενε νὰ ξαναγυρίσῃ στὴν Κύπρο καὶ γι' αὐτὸ ἀρνιόταν νὰ ὑπακούσῃ στὶς συμβουλές τῶν δικῶν της γιὰ νὰ

(19) Οἱ ἐπιστολές αὐτές καὶ τὰ τραγούδια τοῦ πού ἀναφέρομε πρὸ πάνω ἀποδεικνύουν πὼς δὲν εἶναι ὀρθὸ κείνο πού λέγει ὁ κ. Α. Θρύλος στὴ μελέτη του: «Ἴσως καὶ νὰ διαισθάνθηκε πὼς ὁ προορισμὸς του νὰ ἦταν ἄλλος ἀπὸ τὴν προσκόλλησή του σὲ μιά γυναίκα, ἢ ὅποια τὸν εἶχε συγκινήσει μόνον παροδικά· ποτέ, σὲ κανένα τοῦ ποιήμα ἢ πεζοῦ ἔργο, δὲν τὴν ἀνέφερε· τὴ λησμόνησε ἀμέσως.»

παντρευτῆ. Ἄρghσε νὰ κἀνὴ γάμο, ὡστόσο πιά εἶχε καταλάβει κι' εἶχε γίνει γνωστό πὼς ὁ ποιητὴς ἄρχισε νὰ χάνει τὰ λογικά του. Βέβαια (καὶ τὸ γράφω αὐτὸ ἐνάντια σ' ὅσα ἔγραψα στὸ προαναφερμένο μου ἄρθρο) στὴ φλόγα πάνω τῆς τρέλας τοῦ ἴσως νὰ μὴ τὴν τραγουδοῦσε πιά, μὰ νὰ τραγουδοῦσε μιά νέα τότε ἀγάπη του, τὴν Μπεττίνα Φραβασίλη, μαθήτριά του ὡδεῖο του καὶ κόρη τῆς σπιτινοκοκυρᾶς του καὶ πού γι' αὐτὴ φαίνεται ἔγραψε τούς στίχους:

«Κι' ἀπὸ τότε πού θρηνώ
Τὸ ξανθὸ καὶ γαλανὸ
Καὶ οὐράνιο φῶς μου,
Μετεβλήθη ἐντὸς μου
Κι' ὁ ρυθμὸς τοῦ κόσμου.»

A. K. INTIANOS

Luigi Pirandello

ΔΥΟ ΔΙΠΛΑ ΚΡΕΒΒΑΤΙΑ

ΓΙΟ ΛΟΥΪ ΤΖΙ ΠΙΡΑΝΤΕΛΛΟ, Ἰταλὸς ποιητὴς, διηγηματογράφος, μὰ πρὸ πολλὸ γνωστός ὡς θεατρικὸς συγγραφέας, γεννήθηκε τὸ 1867 καὶ σπούδασε φιλολογία στὴ Ρώμη καὶ Βόννη καὶ διδάξε κατόπι σὲ κάποιο ἀνώτερο παρθεναγωγεῖο. Ἀπὸ τὰ πρὸ γνωστά του διηγήματα καὶ μυθιστορήματα εἶναι «Ἀγάπες χωρὶς ἀγάπη», «Ὁ Μακαρίτης Ματθίας Πασκάλ», «Ὁ σύζυγος της» κ.τ.λ.

Στὸ βέλτορο ἐπεδόθηκε κυρίως ἀπὸ τὸ 1917 καὶ μᾶς ἔδωκε δραματικά ἔργα, ὅπως «Ἡ ἀλήθεια τοῦ καθενοῦς», «Ἡ ἠδὼν τῆς τιμωρίας», «Ὁ ἀνθρώπος, τὸ κτήνος καὶ ἡ ἀρετὴ», «Ἐξὶ πρόσωπα σὲ ἀναζήτηση θεατρικοῦ συγγραφέα», «Ἐρρίκος ὁ Δ΄» κτλ. «Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς τέχνης του εἶναι: ἡ ψυχρὴ εἰρωνεία καὶ τὸ χιούμορ, ἡ διαλεκτικὴ λεπτότητα καὶ πρὸ πολλοῦ μιά ἐξαιρετικὴ ἀντίθεση ἀνάμεσόν τῆς ἀντικειμενικῆς καὶ ὑποκειμενικῆς ἀλήθειας.»

Τὸ διήγημα πού δημοσιεύεται ἔδῳ, τὸ μετέφρασε ὁ συνεργάτης μας κ. Θ. ἀπὸ τὰ ἐγγλέζικα.]

Ἡ Σινιόρα Τζιόρτζι ντυμένη στὸ πιὸ μοντέρνο καὶ τὸ πιὸ μαυρὸ πένθιμο φόρεμα γιὰ μιά χήρα, μὲ πρόσωπο πού φαινόταν σὰ νὰχε πάθει ἔκλειψη κάτω ἀπὸ ἕνα κρεμαστὸ ἴσα μὲ κάτω βέλο ἀπὸ κρέσπα, πήγαινε νὰ ἐπισκεφτῆ γιὰ πρώτη φορὰ τὸν τάφο τοῦ συζύγου της. Πῆρε τὸ τράμ π' ὄδηγαε στὸ νεκροταφεῖο μὲ συνοδὸ τὸ δικηγόρο της, τὸ Σινιὸρ Γκάττεα-Μέη, ἕνα παλιὸ φίλο τοῦ μακαρίτη, πού ἦτανε κι' ὁ ἴδιος χήρος δῶ καὶ τρία χρόνια.

Τὸ ἐξωτερικὸ τοῦ Σινιὸρ Γκάττεα-Μέη ἦτανε ἐπιβλητικὸ. Μὲ τὴ φακίνα του, τὸ γιαλιστὸ ψηλὸ του καπέλλο, τὰ μαῦρα του γάντια, τὰ κυματιστὰ μαῦ-

ρα του μαλλιά (ἴσως λιγάκι πιὸ μαῦρα ἀπ' ὅτι ἔπρεπε), τὸ μακροῦλό του πηγούνι προσεχτικὰ ξυρισμένο, τοὺς ἀψηλούς του ὤμους καὶ τὸν ἄκαμπτο σβέρκο του, φαινόταν κυριολεκτικὰ πὼς εἶχε πάθει ἀκαμψία ἀπὸ τὴ λύπη του. Τὸ πρόσωπό του ἔδειχνε μίαν αὐστηρὴ σοβαρότητα ταιριαστὴ μὲ τὴν περίστασι. Ὁ καθένας κρατοῦσε κι' ἀπὸ ἕνα στεφάνι: ἐκείνη γιὰ τὸ σύζυγό της, ἐκεῖνος γιὰ τὴ σύζυγό του.

Τὸ τράμ σταμάτησε. Ὁ πρῶτος πού κατέβηκε ἦτανε ὁ χήρος· στάθηκε στὸ δρόμο σχεδὸν σὲ προσοχή, σὰν ἕνας στρατιώτης, μὲ σηκωμένο τὸ χέρι γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὴ χήρα.

Ἄλλ' ἡ χήρα στενοχωρημένη ἀπὸ τὸ μακρὸ τῆς φουστάνι, πού περιπλεκόταν γύρω ἀπ' τὰ σφυρά τῆς, τὰ στενά γάντια τῆς καὶ τὰ ψηλά τακούνια, τὴν κρέσπα τῆς πού σκοτεΐνιαζε τὰ μάτια τῆς, ἀφήνοντας τὸ στεφάνι τῆς κατὰ μέρος δὲν εἶδε τὸ δοσμένο του χέρι, πού ὅπωςδήποτε δὲν τῆς χρειαζόταν. Βγαίνοντας ἀπὸ τὸ τράμ τὸ τακούνη τῆς πιάστηκε στὸ πατίδι μέσα κ' ἔπεσε σχεδὸν ἀπάνω του σὰν ἕνας μπόγος.

«Γαϊδούρι!» εἶπε μ' ἕνα θυμωμένο συριγμὸ π' ἀφήκε νὰ περάσει ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δόντια τῆς. «Δὲν ἔχεις μάτια; Δὲν μπορεῖς νὰ δῆς πὼς τὰ χέρια μου εἶναι φορτωμένα;»

«Προσπαθοῦσα μονάχα νὰ σὰς βοηθήσω» ψέλλισε ἀπονεκρωμένος.

«᾽ὦφ!.. Μὴ συζητᾶτε! Παραμερῖσθε!».

«Ἐδῶ.... ἀπὸ δῶ....» Εἶπε δειλά δειχνοντας πρὸς ἕνα φιδωτὸ ἀνηφορικὸ μονοπάτι,

Ἰσώνοντας τοὺς ὤμους των καὶ παίρνοντας ἕνα ὕφος ὅπως ἀπαιτοῦσε ἡ ἐπίσημη περίσταση, πιάσανε βῆμα περπατώντας σιγά, πολὺ σιγά μὲ μάτια πού κοίταζαν μπροστὰ τους στὸ κενὸ καὶ κρατώντας τὰ στεφάνια τους πολὺ προσεχτικὰ βηματίζαν πένθιμα πρὸς τ' ἀπάνω καὶ μὲ κατεύθυνση τὶς θύρες τοῦ νεκροταφείου....

Σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο νεκροταφεῖο δὲν ἦταν ἀκόμη τρία χρόνια πού ὁ Σινιὸρ Γκάττεα Μὲν εἶχε χτίσει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴ γυναῖκα του ἕνα διπλὸ τάφο. Περιλάβαινε δυὸ μικρὰ κομμάτια γῆς τὸνα δίπλα στ' ἄλλο, τὸ καθένα σκεπασμένο μὲ μιὰ λαμπρὴ μαρμάρινη πλάκα, ἔμορφα περιτριγυρισμένο ἀπὸ ἕνα λασάνι φλόρα καὶ περικλεισμένο μ' ἕνα χαμηλὸ τοῖχο ἀπὸ λάβα «κατ' ἀπομίμησιν». Ἦταν ὑπερβολικὰ ἐπιβλητικὸς. Στὸν καυμένο τὸ φίλο του Μόμμο Τζιόρτζι, πού ἦτανε τώρα πεθαμένος, εἶχε κάνει μεγάλη ἐντύπωση. Τὸν εὐρίσκε εὐχάριστο. Ὡς γεγονὸς ὅταν τὸν ἐπισκέφτηκαν μαζί ἕνα Ψυχοσάββατο, εἶχε ἀποφασίσει τότε κ' ἐπὶ τόπου, χωρὶς καμμὴν ἀναβολή, νὰ παραγγεῖλη

ἕνα παρόμοιο ἀκριβῶς ἀντίτυπο του γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴ γυναῖκα του.

«Ἄγαπητέ μου φίλε» εἶπε «εἶναι μαγευτικός!.... Καὶ τόσο πρωτότυπος!.... Μαγευτικός, μαγευτικός!.... Ξαίρετε τί μοῦ θυμίζει; Δὲ θὰ τὸ μαντέψης ποτέ. Νά, εἶναι ἀκριβῶς σὰν ἕνα διπλὸ κρεββάτι!....»

Ἐνα διπλὸ κρεββάτι. Ἀκριβῶς. Κι' ὡς γεγονὸς ὁ Σινιὸρ Γκάττεα-Μὲν, ἕνας πρακτικὸς ἀκριβολόγος ἄνθρωπος στὴν κάθε του πράξη, τοποθέτησε τὴ μακαρίτισσα τὴ γυναῖκα του στὰ δεξιὰ του, γιὰ νὰ τὴν ἔχη ὅταν θάρχόταν κ' αὐτοῦ ὁ καιρὸς του πρὸς τὰ δεξιὰ του, ἀκριβῶς ὅπως συνήθιζε νὰ κἀνη στὸ διπλὸ τους κρεββάτι στὸ σπίτι.

Ἀπάνω στὴν πλάκα τῆς συζύγου του εἶχε βάλει τὴν ἐξῆς ἐπιτάφια ἐπιγραφή:

Ἐδῶ κεῖται

Ἡ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΓΚΑΤΤΕΑ—ΜΕΝ
Πρότυπον συζύγου ἀναμένει ἐν εἰρήνῃ
ΤΟΝ ΣΥΖΥΓΟΝ ΤΗΣ

Γιὰ τὴ δικὴ του πλάκα, γιὰ νὰ χαρακτηθῆ ἀργότερα, εἶχε συνθέσει μιὰν ἄλλη ἐπιγραφή μ' ἀρκετὴ προσοχή. Ἀπέρριψε τὸ «Ἐδῶ κεῖται», πού ἦτανε ἴσως συμβατικὸ, πιδὸ πολὺ μάλιστα ὅταν τὸ πρόφερε κανεὶς. Ἡ δικὴ του ἐπιτάφια ἐπιγραφή ἔπρεπε νάχη ἕναν ἀπλὸ τύπο.

Θάβαζε μὲ πολλὴ συντομία:

Τὴν . . . . .

Ο ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΚΑΤΤΕΑ—ΜΕΝ
συνήτησε τὴν σύζυγόν του.

Πόσο ἦτανε ὀρθή! Πόσο γιόμιζε τ' ἀφτιά κ' ἱκανοποιοῦσε τὰ μάτια! Κι' ὡς γεγονὸς σὰν τὴ σκάρωνε αἰσθανόταν πραγματικὰ θυμὸ γιὰ τὴν ἡμερομηνία πού θάμενε ἀνοιχτή. Θὰ φαινόταν τόσο τελεία τόσο συμμετρικὴ, ἂν ἡ ἡμερομηνία ἦτανε κιόλας ἐκεῖ.

Γιὰ τὸν καυμένουλῃ τὸ Μόμμο Τζιόρτζι γιὰ τὸν ὁποῖον εἶχε ἀναλάβει νὰ κἀνη τὶς διευθετήσεις τῆς κηδεῖας του, εἶχε συνθέσει μιὰν ἐπιτάφιαν ἐπιγραφή πού ἦτανε στ' ἀλήθεια τέλεια. Μακάρι νὰ τῷχε σκεφτῆ προτοῦ καὶ γιὰ τὴ γυναῖκα του. Μὰ ἔτσι ἐσύμβαινε

πάντα. Ὅπως ὅποτε τὸ κάθε τι καλύτερου ὕστερα ἀπὸ σκέψη, γινόταν καλύτερο καὶ καλύτερο.

Ἐκεῖνο τὸ «ἀναμένει τὸν σύζυγόν της ἐν εἰρήνῃ», ποῦ εἶχε συνθέσει γιὰ τὴ Μαργαρίτα, φαινόταν τώρα πιὸ πολὺ ψυχρὸ, πιὸ πολὺ συνηθισμένο συγκριτικὰ μὲ τὴ θερμὴ ἀγάπη ποῦ δειχνε ἢ ἐπιτάφια ἐπιγραφή τοῦ Τζιόρτζι:

Ἐδῶ

ὁ Γερόλεμος Τζιόρτζι
ἀναμένει

ΤΗΝ ΠΙΣΤΗΝ ΣΥΖΥΓΟΝ ΤΟΥ

ἢ ὅποια θὰ κοιμηθῆ παρὰ τὸ πλευρὸν του.

Δὲν εἶχε πῆ οὔτε ἓνα λόγο στὴ χήρα γι' αὐτὴ τὴν ἐπιτάφια ἐπιγραφή. Τὴν ἔκρυβε γιὰ νὰ τῆς κἀνῃ ἔκπληξη. Μέσα σ' ὅλες αὐτὲς τὶς μέρες ποῦ πέρασαν ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς κηδείας, μὲν συγκατοῦσε τὴν ἀνυπομονησία του. Καίγοταν νὰ τῆς τὴν παρουσιάσῃ νὰ δεχθῆ τὶς εὐχαριστίες της καὶ τὸν ἔπαινο της, ποῦ εἰλικρινὰ φρονοῦσε πὼς τ' ἄξιζαν. Μὰ νὰ τώρα ἐπὶ τέλους θὰ τὴν ἔβλεπε.

Τὴν ὀδήγησε πρὸς τὸν τάφο γιομάτος ἀνάμνη. Ἄφου γονάτισε γιὰ μιὰ στιγμή καὶ προσευχήθηκε, τοποθέτησε τὸ στεφάνι στὰ πόδια τῆς πλάκας. Τότε σηκώνοντας τὸ βέλο τῆς πολὺ σιγὰ ἄρχισε νὰ διεξέρχεται τὴν ἐπιγραφή. Πρὸς μεγάλην του ἔκπληξη γύρισε κατ' ἐπάνω του χλωμὴ καὶ συνοφρυωμένη. Τὰ χεῖλη της ἔτρεμαν καὶ μιὰ μεγάλη κρεάτινῃ ἐλιά σ' ἄριστο μέρος τοῦ πηγουνοῦ της κινιόταν μ' ἓνα βλαῖο σπασμῶ, σημάδι, ὅπως κάλογνώριζε, πὼς ἦταν ἔρμαιο μιᾶς δυνατῆς συγκίνησης.

Ὑστερα ἀπὸ μιὰ καταθλιπτικὴ σιωπὴ τόλμησε πολὺ δειλὰ:

«Ἐμορφα... Δὲν τὸ νομίζετε τὸ ἴδιο κι' ἐσεῖς;...»

Ἡ ἀπάντησις της τοῦ ἦρθε σάμπως δὺο σφαῖρες πιστολιοῦ:

«Ἀργότερα! Στὸ σπίτι!»

Κοίταξε ξανά τὴν ἐπιγραφή στὸν τάφο—τῆς ἔρριξε μιὰ μακρόσυρτη, μακρόσυρτη ματιά—κι' ἔπειτα ἀναλύθηκε σὲ δάκρυα.

Ὁ χῆρος τὴ θωροῦσε μ' ἓνα βλέμμα ἀμφίβολο. Τὰ δάκρυα αὐτὰ ἦταν γνήσια! Τὸ πρόσωπο της πίσω ἀπὸ τὸ πένθιμο μαντηλάκι της συστρεφόταν, τὸ κορμὶ της σείοταν σὲ λυγμούς... Σιγὰ καὶ προσεχτικὰ, μὲ δυὸ δάχτυλα τοῦ δεξιοῦ του χεριοῦ, ἀφαίρεσε τὸ μαντήλι τοῦ ἀπὸ τὸ μανίκι του καὶ μὲ τὸ ἄριστο του ἔβγαλε τὰ μὲ χρυσὸ σκελετὸ ματογιᾶλια του· ἔπειτα σφύγισε σιγὰ τὰ μᾶτια του, πρῶτα τὸνα κι' ὕστερα τᾶλλο.

Ἡ ἐπίδρασις τῆς τέτοιας τοῦ στάσης ἀπάνω στὴ χήρα ἦταν κάτι παρόμοιο πρὸς τὸν κατακλυσμό. Φαινόταν ἔτοιμη σ' ἀλήθεια νὰ ξεσπάσῃ:

«Ἐσὺ;...», σκληρίσει κατ' ἀπάνω του.
«Ἐσὺ;... Ἄ ὄχι!... ὄχι ἐσὺ!... Αὐτὸ θάταν, μὰ τὴν ἀλήθεια πολὺ, πάρα πολὺ!» Καὶ φύσηξε μ' ἓνα πολὺ βλαῖο τρόπο τὴ μύτη της.

«Μ—μὰ... γι—γιατί;...» τραύλισε.
«Ἀργότερα στὸ σπίτι!» ἐπανάλαβε.
«Μὰ θέλεις νὰ τὸ συζητήσω δῶ, δημόσια;
«Μ—μὰ νόμιζα... φανταζόμουν...»

Κοίταξε συχισμένος τὴν ἐπιτάφιαν ἐπιγραφή. Καὶ τὰ μᾶτια του εἶχαν σταματήσῃ στὸ «Πιστὴν σύζυγον»... Χμ!... Ναι, ἴσως!... Χμ!... Κι' ὅμως, γιατί, πιὸ ἦταν τ' λάθος; Οἱ φράσεις ἐκεῖνες ἦταν διακοσμητικὲς κι' οἱ μόνες πρεπούμενες. Ἦταν συμβατικὲς φράσεις, ἱερὲς ἀπ' τὴ χρῆσις, ὅπως τὸ «ἀλγεινὴ θλίψις» «μετὰ λύπης ἀναγγέλλω», «εὐκταία κατοικία», κτλ... Ἄλλὰ βέβαια... δὲν εἶχε ποτὲ σκεφθῆ....

«Ἀργότερα! Στὸ σπίτι!» ἐπανάλαβε ἡ χήρα, γιὰ τρίτη φορά.

Καὶ μὲ μὴν ἀνυπόμονη χειρονομία τὸν ἔδιωξε γιὰ νὰ βάλῃ τὸ στεφάνι τοῦ πάνω στὴν ἐπιτάφια πλάκα τῆς γυναίκας του.

Αὐτὴ μὲ χέρια πλεμένα μπροστὰ τῆς στεκόταν ἐκεῖ πολὺ σιωπηλὴ περιεργαζόμενη τὸν τάφο τοῦ συζύγου της, ἐνῶ ἐν' ἄλλο ρόδο, μαρμαμένο πιά σ' ἓνα βάζο, κοντὰ στὴ μαρμαρινὴ πλάκα, φαινόταν νὰ γέρνῃ τὸ κεφάλι του μὲ πίκρια πενθώντας τὸν καὺμενοῦλη τὸ Μόμμο Τζιόρτζι.

(ἔχει συνέχεια)

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ὁ κόσμος μας σάμπως νὰ παραχόρτασε τὴν ξενότροπη ἀρωσιτιάρικη φιλολογία μὲ τὴ φτηνὴ τῆς αἰσθηματολογίας, πού τὸν κάνει νὰ παραδέχεται μ' ἀγνωστα καὶ ψεύτικα πλάσματα. Σάμπως νάβρισσε νὰ νιώθει πὸς κιντυνεύει νὰ ἐξαφανιστεῖ μακριὰ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του κι ἀπ' ὅ,τι τοῦ εἶναι γνωστό, καὶ πασκίζει νὰ πιαστεῖ ἀπὸ κάτι δικό του, γιὰ νὰ μὴ χάσει ὀλότελα τὴν προσωπικότητά του. Σκοτεινὴ κι ἀκαθόριστη ἀκόμη, μὰ πολὺ φανερὴ γιὰ τὸν καλὸ παρατηρητὴ, δείχεται ἡ πιθὺμια τοῦ κόσμου μας, γλυτώνοντας ἀπ' τὴ βαριά ξενικὴ ἀτμόσφαιρα, νάναπνεύσει τὸ μυρωμένον ἀέρι τοῦ τόπου του, νὰ νιώσει τοὺς πόνους καὶ τὶς χαρὲς του μέσα ἀπὸ τὴν ντόπια του ἰδιοσυγκρασία, νάκούσει τὴ γλῶσσα του καὶ νὰ χαρεῖ τὴν τέχνη του καὶ τὴν ἀπλή ζωὴ του.

Σ' αὐτὴ τὴ βαρυφορτωμένη ὥρα ἐρχονται τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» νὰ βοηθήσουν ἀνοικτὰ καὶ μὲ δύναμη τὴν πνευματικὴ ἐξέλιξη τῆς Κύπρου: Νὰ συμμαζέψουν τοὺς σκόπιους Κύπριους ἐργάτες τοῦ λόγου σὲ μιὰ κοινὴ προσπάθεια γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνύψωση τοῦ τόπου μας. Νὰ ἐρευνήσουν τὴν προγενέστερη καὶ σύγχρονη ζωὴ τῆς Κύπρου σὺν τῆς ἐκδηλώσεως. Νὰ ἀναζητήσουν τὶς δυνατότητες γιὰ μιὰ μελλοντικὴ πνευματικὴ ἐξέλιξη καλὴ, καὶ νὰ τὶς χρησιμοποιήσουν πρεπούμενα. Νὰ φιλοξενήσουν στοργικὰ τοὺς νέους πού ἐλπιδόφοροι καταπιάνονται στὴ μελέτη καὶ στὴν τέχνη. Νὰ ἐνισχύσουν ὕλικὰ τοὺς Κύπριους διανοοῦμενους, πού τὴ χρειάζονται τὴν τέτοια βοήθεια. Νὰ παρουσιάσουν ὁμαδικὰ καὶ ἄξια ἀντιπροσωπευμένη τὴν Κύπρον στὸν ἔξω διανοοῦμενο κόσμον.

Γιατὶ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» δὲ θὰ εἶναι τὸ περιοδικὸ τριῶν τεσσάρων ἀτόμων, μὰ τὸ ἐλεύθερο ἐκφραστικὸ ὄργανο

ὅλων τῶν Κύπριων διανοοῦμενων. Μιὰ τέτοια γενικὴ κινητοποίηση φιλοδοξοῦν νὰ στεγάσουν.

Εἶναι φανερὸ πὸς καὶ σ' ἐμᾶς ἐδῶ κρατᾷ, πάνω ἀπὸ τὸ γλωσσικὸ τοπικὸ μας ἰδίωμα, γλῶσσα κυρίαρχη στὴν ἄξια πνευματικὴ δημιουργία, ἡ πανελλήνια δημοτικὴ γλῶσσα. Ὅλα τὰ λογοτεχνικὰ μας ἔργα εὐρύτερης σημασίας, κ' ἐπιστημονικὲς ἀκόμα μελέτες τώρα, γράφονται καὶ στὸν τόπο μας στὴ δημοτικὴ. Ἡ νεώτερη μάλιστα γενεὰ, πού ἔχει τὴν καλὴ τύχη ν' ἀρχίζει τὴ μόρφωσίν της μὲ τὴ δημοτικὴ, εὐκολώτερα, φυσικώτερα καὶ πιὸ καλλιτεχνικὰ θὰ τὴ χρησιμοποιεῖ παρὰ ἐμεῖς πού ζυμωθήκαμε μέσα στὴ λάσπη τῆς καθαρῆς.

Ὅστόσο πιστεύουμε πὸς καὶ τὸ τοπικὸ μας γλωσσικὸ ἰδίωμα χρειάζεται στὴν ἐπιτόπια λογοτεχνικὴ παραγωγή, γιὰ εἶναι ἡ μητρικὴ μας γλῶσσα, βοηθεῖ τὴν πλούσια καὶ πηγαία ἐμπνευση κι ἀγγίζει κατάβαθα τὶς θυμικὲς καὶ νοητικὲς μας ἰκανότητες.

Γι' αὐτὸ γιὰ τὴν καλλιέργειά της θ' ἀφιερῶσουμε ἰδιαίτερες σελίδες. Καὶ θὰ προσπαθήσουμε νὰ δοθεῖ μιὰ γενικώτερη σημασία στὶς σελίδες αὐτὲς, πού ἐχθὸς ἀπὸ τοὺς παλιούς κι ἀναγνωρισμένους πιά τεχνίτες τῆς ντοπιολαλιᾶς μας, θὰ φιλοξενήσει κι ὅσους νέους μπορέσουν νὰ ἐκφράσουν ἀπλά, τεχνικὰ κι ἀληθινὰ τὰ αἰσθήματα τοὺς σ' αὐτὴν. Ἀκόμα θὰ δημοσιεύουμε κυπριακὰ δημοτικὰ τραγούδια, παλιὰ καὶ ξεχασμένα πιά ἢ ὀλότελα ἀνέκδοτα τραγούδια Κύπριων ποιητῶν καὶ διηγήματα στὴν κυπριακὴ. Θὰ εἶναι ἓνα λουτροῦ ὑγείας ἢ ἄμεση ἐπαφὴ μας μὲ τὴν ἀγνὴ ἀγροτικὴ ψυχὴ.

Ἀλλὰ τὴν κυπριακὴ γλῶσσα δὲ θὰ τὴν

κοιτάξουμε μονάχα λογοτεχνικά, μὰ θὰ τὴ μελετήσουμε κ' ἐπιστημονικά. Ἴσως λίγες ἀπὸ τὶς νεοελληνικὲς ντοπιολαλιὲς ἔχουνε τὴν ἐπιστημονικὴ σπουδαιότητα ποὺ ἔχει ἡ δική μας, γιατί κ' οἱ ρίζες τῆς κρατοῦνε πολὺ βαθειὰ κ' ἔχει παράδοση ἀδιάκοπη σχεδόν, ποὺ ἄλλες ντοπιολαλιὲς δὲν εὐτυχίσανε νάχουν. Ἡ κάποια τῆς ἀκόμα ἀρχαϊκότητα καὶ ἡ βαρειά προφορὰ εἶναι στοιχεῖα πολὺτιμα γιὰ τὴ συγκριτικὴ σπουδὴ τῆς διαμόρφωσης γενικά τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας.

Τοὺς νέους κὶ ἄγνωστους ἀκόμη θὰ τοὺς προσέξουμε ἰδιαίτερα καὶ θὰ τοὺς περιβάλλουμε μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ταιριάζει στὰ πρῶτα τοὺς λογοτεχνικά βήματα. Γιατὶ μερικοὶ κίολας ἀπ' αὐτοὺς φαίνονται ζωτικὲς ἐλπίδες μιᾶς μελλούμενης πνευματικῆς ἀκμαιοτήτας. Μὰ ὅπως καὶ μεῖς μὲ σοβαρότητα θὰ τοὺς προσέχουμε, ἔτσι κὶ αὐτοὶ θέμε νὰ πάψουνε τὶς ἄνοστες σκανταλιές, στὶς ὁποῖες συνηθίσανε τώρα τελευταῖα. Γιατὶ δὲν τοὺς εἶναι καθόλου τιμητικὸ καὶ καλοσημαδο νἀρχίζουν τὸ στάδιο τοὺς μὲ λογοκλοπὲς καὶ μὲ παιγνίδια ὑποπτης κατασκευῆς. Δὲ θέλουνε ἡ τέχνη κ' ἡ ἐπιστῆμη καρικοποιεῖς διανόησης. Θέλουνε πιστοὺς καὶ δυνατοὺς ἐραστὲς. Ἡ ἐπιστῆμη κ' ἡ τέχνη δὲ θέλουνε βιαστικὸς περιηγητὲς. Θέλουν ἐργάτες ἐντιμοὺς, ἐπίμονους καὶ εὐλικρινεῖς καλλιερητὲς. Μόνο ὅσοι ἀρχίζουν μὲ τὰ βασικά αὐτὰ ἠθικά χαρακτηριστικά, μποροῦν νὰ ἐλπίζουν πὼς θὰ κερδίσουν μὲ τὴ δουλιὰ καὶ τὸ ταλέντο τοὺς ἕνα ἄξιο ὄνομα στὴν τέχνη καὶ στὴν ἐπιστῆμη.

Θέλουμε νὰ ἐλπίζουμε λοιπὸν πὼς ὅσοι νέοι—μὰ καὶ μεγάλοι—θὰ μᾶς ἐμπιστευτοῦν τὰ πνευματικά τοὺς ἔργα, θὰ μᾶς φερετοῦν ἀνυστεροβουλα καὶ μ' εὐθύτητα. Ὅσοσο δηλώνουμε πὼς δὲ θὰ λαβαίνουμε ὑπόψη μας παρὰ μόνο τὰ ἔργα ποὺ (ἐχτὸς ἀπὸ τὸ ψευδώνυμο ποὺ τυχὸν θὰ ἔχουν) θὰ ἔχουν καὶ τὸ πραγματικὸ ὄνομα καὶ τὴ διεύθυνση τοῦ συγγραφέα.

Κὶ ὅσοι θὰ μᾶς στέλνουν μεταφράσεις, τοὺς παρακαλοῦμε νὰ μᾶς στέλνουν καὶ τὰ

πρωτότυπα κείμενα ἢ, τουλάχιστο, ἀκριβολογημένη παραπομπή, γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ ἐξελέγχουμε τὴν ἀριότητα κάθε μετάφρασης.

Κάτι ποὺ λείπει αἰσθητὰ ἀπὸ τὸν τόπο μας εἶναι ἕνας φιλολογικὸς σύνδεσμος καὶ οἱ διαλέξεις πάνω σὲ ὁποιαδήποτε θέματα. Κὶ αὐτὸ γιατί ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, μονόπλευρα ὡς τώρα στραμμένη ἡ προσοχὴ τῶν σωματείων, ποὺ ὑπάρχουν, σὲ κάτι ποὺ πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τὶς ἀνώτερες πνευματικὲς ἀναζητήσεις, δὲ δόθηκε εὐκαιρία νὰ ἐπικοινωνήσουν οἱ διανοούμενοί μας ἄμεσα μὲ τὸ λαὸ καὶ νὰ βροῦν ἀπήχηση σ' αὐτὸν, ἀναπτύσσοντας ὁ καθένας τοὺς κάτι ἀπὸ τὸν κύκλο τοῦ ἐνδιαφέροντός των. Κὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, σκορπισμένοι οἱ Κύπριοι διανοούμενοι ἐδῶ καὶ στὸ ἐξωτερικὸ, χωρὶς καμμιά συνεννόηση μεταξὺ τους, δίχως κανένα σύνδεσμο ποὺ νὰ τοὺς κρατᾷ ἐνωμένους σὲ μιὰν ἐνιαία δράση, δὲν κατόρθωσαν νὰ ἔχουν δικὸ τοὺς σωματεῖο γιὰ νὰ κινοῦνται μέσα σ' αὐτὸ μορφωτικὰ, δημιουργικὰ καὶ συναδερφικά. Καὶ τοῦτ' γιατί δὲν παρουσιάστηκε ὡς σήμερα καμμιά σχετικὴ πρωτοβουλία.

Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» θὰ προσπαθήσουν νὰ γεμίσουν καὶ τὸ κενὸ αὐτὸ, γιατί οἱ πρωτεργάτες τῶν σχεδιάζουν γιὰ τὸν χειμῶνα κίολας μιὰ σειρά διαλέξεις πάνω στὴν κυπριακὴ καὶ γενικώτερα πάνω στὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνία. Σίγουρα πὼς τότε δὲ θὰ λείψουν οἱ συνακόλουθοι καὶ οἱ συνεχιστὲς. Ἐτσι θὰ δημιουργηθεῖ μιὰ πλατιά κίνηση, ποὺ θὰ εὐνοήσῃ τὴν ἴδρυσή ἐνὸς φιλολογικοῦ συνδέσμου, ἄξιο γιὰ νὰ πρωταστατεῖ στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ μποῦν καὶ οἱ βάσεις γιὰ τὴν ἴδρυσή ἐνὸς ξεχωριστοῦ «Ταμείου Κύπριων Συγγραφέων», ποὺ ἀσφαλῶς θὰ ἔχει πολλὲς εὐκολίες νὰ προσφέρει στοὺς διανοούμενοὺς μας κατὰ τὶς δύσκολές τοὺς ὥρες. Θὰ ἀναλαβαίνει, λόγονχάρη, ἐκδόσεις ἔργων, ποὺ οἱ συγγραφεῖς τοὺς ἴσως νὰ μὴν ἔχουν τὰ οἰκονομικὰ μέσα νὰ τὰ βγάλουν.

Τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον—κ' ἦταν πιά καιρὸς—ποὺ παρατηρεῖται σήμερα στὸ ἐξωτερικὸ ἀπὸ μέρους ἀρχαιολόγων ἐπιστημόνων καὶ ἀρχαιοφίλων γιὰ τ' ἀρχαῖα κ' ἰδιαίτερα γιὰ τὰ Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Κύπρου, δὲν εἶναι παρὰ τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ποὺ τὸ 1931 φρόντισε νὰ καλέσει τὸν καθηγητὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κ. Γ. Σωτηρίου γιὰ νὰ μελετήσει τὰ Βυζαντινὰ μνημεῖα τοῦ νησιοῦ καὶ νὰ κάμει ἐκθεση γιὰ τὴ διατήρηση καὶ φύλαξή τους. Ὁ κ. Σωτηρίου, ὡς γνωστόν, ἀφοῦ μελέτησε ἐπὶ τόπου τὰ διάφορα μνημεῖα, ὑπέβαλε στὴ Σύνοδο τὴν ἐκθεσή του, ἔκαμε σχετικὴν ἀνακοίνωση στὴν Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν, καὶ θὰ ἐκδώσει σὲ λίγο τὸ βιβλίον του μὲ σχέδια κ' εἰκονογραφίες, πού περιμένεται ὡς τὸ διαφωτιστικώτερον καὶ ἀσφαλέστερον μέσο γιὰ τὴν κατανοήση καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς Βυζαντινῆς μας κληρονομίας. Μὰ δίπλα ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῆς Ἱερ. Συνόδου πρέπει νὰ σημειωθεῖ ἐπίσης ἡ μεγάλη ἐκείνη κίνησις ποὺ γίνεται στὸ Λονδίνο γύρω ἀπὸ τὸ ἴδιο θέμα ἀπὸ μέρους μιᾶς ἐκλεκτῆς ἐπιτροπείας, μὲ πρόεδρον τὸ Λόρδο Μέρσιν, ποὺ ἔκαμε κιόλας ἐκκλήσιν στὸ Ἀγγλικὸ κοινὸ γιὰ τὴ συλλογὴ χρημάτων, ποὺ θὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ τὴ διατήρησιν τῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς Κύπρου. Πρὶ λίγων μηνῶν ἐκλεχτὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπείας αὐτῆς ἤρθαν ὡς ἀποστολὴ στὴν Κύπρον κ' ἔχουν ὑποβάλει ἐκθεση στὴν τοπικὴ Κυβέρνηση. Ἐπίσης πολλὲς μελέτες ἔχουν δημοσιευτεῖ ἀπὸ Ἀγγλοὺς εἰδικοὺς σ' ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ στὸν τύπον γενικὰ ἀπάνω σὲ ὀρισμένους εἰκονογραφημένους Βυζαντινὲς ἐκκλησίες, ὅπως ἡ μονογραφία τοῦ κ. Μπάκλερ γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου τῆς Γαλάτας στὸ «Journal of Hellenic Studies» κ' ἡ μελέτη γιὰ τὴν περίφημην ἐκκλησίαν τῆς Ἀσίνου μὲ τίς καλοδιατηρούμενες καὶ περίφημες τοιχογραφίας της, ἐκδομένη σὲ βιβλίον, ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπον τοῦ Γιβραλτάρ, τὸν ἀρχιτέχτονα Βίβριαν Σέιμμερ καὶ τὸ ζεύγος Μπάκλερ.

Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς—ὅπως μᾶς πληροφοροῦν ἀπὸ τὴν Ἀθήναν φίλος Κύπριος λόγιος, ποὺ ἐπισκέφθηκε τελευταῖα τὸν ποιητὴ—ἔγραψε νέα τραγούδια γιὰ τὴν Κύπρον, ποὺ θὰ τὰ ἐκδώσει, μαζὶ μὲ τὰ προηγουμένα του κυπριακὰ τραγούδια, σὲ κάποια του μελλοῦμενη συλλογὴ. Τὰ παλιά του, καθόσο γνωρίζουμε, εἶναι ὁ μεγαλόπνευστος ὕμνος τοῦ «Κύπρος», στὴν «Πολιτεία καὶ Μοναξιά», ἓνα ποίημα στὴν εικοσιπενταετηρίδα τῆς Λεμεσιανῆς ἐφημερίδας «Σάλπιγξ» καὶ ἄλλο ἓνα ἀφιερωμένο στὸν πολιτευτὴ κ. Ν. Κλ. Λανίτη. Ὁ Παλαμᾶς, ποὺ πάντα του ἀγάπησε τὴν Κύπρον κ' ἄς μὴ τὴν εἶδε ἀπὸ κοντὰ, τραγούδησε τὰ ὄνειρά της μὲ τὴ γνωστὴ του ἀπλοχερίαν καὶ δεξιότητά της καὶ συνδέθηκε μαζὶ της ὅσο λίγοι ἀπὸ τοὺς σύγχρονους Ἕλληνας λογοτέχνες. Ἄς ἀφήσουμε ὅμως τὸν ἴδιο τὸν Ποιητὴ νὰ μᾶς μιλήσει, ὅπως μᾶς μεταδίδει τὴ σχετικὴ ὁμιλία του ὁ Κύπριος λόγιος ἀπ' τὴν Ἀθήναν:

«Ἀγαπῶ πολὺ τὴν Κύπρον κ' ἔχω πολλοὺς δεσμούς μαζὶ της. Πολλὲς φορὲς ἔγραψα γι' αὐτή. Τώρα ἔχω νέα ποιήματα ποὺ ἀναφέρονται σ' αὐτή—στὰ ὄνειρά της—κι ἂν μπορέσω θὰ τὰ ἐκδώσω μὲ τὸν τίτλον «Κύπρος»... Ἡ Κύπρος εἶναι θαυμάσιον νησί. Εἶναι τόπος εὐφορος γιὰ τὴν τέχνην, ἀρκεῖ οἱ τεχνίτες ν' ἀγαπήσουν τὸν τόπον τους, ἀφοῦ πρῶτα τὸν γνωρίσουν. Ἐχετε ἱστορίαν μεγάλην καὶ ἀνεκμετάλλετην. Ἐχετε πολλὰ καὶ ποικίλας πηγὰς γιὰ ἐμπνευσιν. Ἐχω συνδεθεῖ μὲ πολλὰ παιδιὰ τῆς Κύπρου—μᾶς ἀναφέρει, γράφει ὁ ἐπιστολογράφος μας, μερικὸς ἀπὸ τοὺς λογιῶν μας—καὶ μὲ συγκίνησε πάντα ὁ παλμὸς τοῦ νησιοῦ σας. Τὴν Κύπρον τὴν νομίζω ἰδιαίτερον πατρίδα μου».

Ἡ ξεχωριστὴ ἀγάπη τοῦ μεγάλου Ποιητῆ γιὰ τὴν Κύπρον μᾶς εἶναι πολὺ τιμητικὴ καὶ μὲ εὐφροσύνην τὴ δεχόμεσθε. Καὶ μὲ μεγάλην τὴν χαρὰν θὰ φιλοξενήσουν τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» τὰ νέα κυπριακὰ τραγούδια τοῦ Παλαμᾶ.

Στοὺς λογοτέχνες μας ὅμως θὰ συστήσουμε ἰδιαίτερα νὰ προσέξουν τὴν σοφὴ γνώμη τοῦ Παλαμᾶ γιὰ τὴ δημιουργίαν ἄξιας τέχνης στὸν τόπον μας, ποὺ πιστεύει,

ὅπως και μεῖς, πὸς πρέπει πρῶτα «ν' ἀγαπήσουν τὸν τόπο τους ἀφοῦ τὸν γνωρίσουν» και νὰ στραφοῦν στὶς ντόπιες πλούσιες και «ποικίλες πηγὲς γιὰ ἔμπνευση».

Τὸ σχέδιο στὸ ξόφυλλο τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» εἶναι καθαρὰ κυπριακὸ, γιατί τὸ μοτίβο του εἶναι παρμένο ἀπὸ τὴ γεωμετρικὴ τέχνη κυπριακῶν ἀγγείων. Σχεδιάστηκε ἀπὸ τὸ φίλο ζωγράφο κ. Διαμαντὴ Χριστοδουλίδη.

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

COULEUR LOCALE

Κάθε ζωντανὸς ὄργανισμὸς ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὶς αἰτίες ποὺ συντελοῦνε στὴ γένεση και συντήρησή του και διαμορφώνεται σύμφωνα με τὶς συνθήκες ποὺ τὸν περιβάλλουν. Τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ, καθένα ἀνάλογα με τὶς δυναμικότητες ποὺ παίρνει κληρονομικὰ και ἀνάλογα με τὴ φύση ποὺ τὸ περιστοιχίζει, ἔχουν χαρακτηριστὲς ποικίλους, πολυσύνθετους, και ὅλα ξεχωρίζουν αἰσθητὰ ἀναμεταξύ τους. Τὸ ἴδιο και οἱ ἄνθρωποι. Τὸ ἴδιο και τὰ ἔργα κι ὅλες οἱ ζωϊκὲς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου.

Και ἡ τέχνη λοιπόν, ἕνας ζωντανὸς ὄργανισμὸς, δὲ μένει παντοῦ και πάντα ἡ ἴδια, μὰ ἀλλάζει στὶς διαφορὲς ἐποχὲς και στοὺς διάφορους λαοὺς και τόπους. Σημαδεύεται ἀπὸ τὴν κληρονομικότητα, παίρνει ἀπὸ τὸ περίγυρο, καθρεφτίζει τὴ σύγχρονη κάθε φορὰ ζωὴ.

Σ' ἄλλες ἐποχὲς, ποὺ ἡ συγκοινωνία δὲν ἦταν τόσο ἀναπτυγμένη και ἡ ἐπικοινωνία τοῦ ἐνὸς τόπου με τὸν ἄλλο ἦταν περιορισμένη, ἡ τέχνη βέβαια δύσκολα ἔβγαίνει ἀπὸ τὰ σύνορα ἐνὸς τόπου γιὰ νὰ προχωρήσει και νὰ ἐπιδράσει πρῶτα πάνω στοὺς γειτονικοὺς λαοὺς και ὕστερα κάπως μακρύτερα. Ἔτσι ἡ τέχνη κάθε τόπου ἦταν πρῶτα λίγο πολὺ ἐντόπια. Σήμερα ὅμως, ποὺ γῆς, οὐρανὸς και θάλασσα ὀργώνονται ἀπὸ τὰ πιὸ γοργοκίνητα μέσα συγκοινωνίας, οἱ ιδέες διαδίνονται με καταπληχτικὴ ταχύτητα παντοῦ μαζί με τὰ ἐμπορεύματα κ' ἐπιδροῦν στὴν πνευματικὴ δημιουργία ὄλων τῶν τόπων. Ἡ οικονομικὴ ἀλληλοεξάρτηση ἔφερε και τὴν πνευματικὴ.

Οἱ τοπικὲς συνήθειες σιγὰ σιγὰ ξετοπίζονται και μαζί τους ὑποχωρεῖ κ' ἡ ντόπια παράδοση και πνίγεται ἀπὸ τὸ ἰσχυρὸ ξενικὸ κύμα. Ἔτσι πάει νὰ κυριαρχήσουν μερικοὶ γενικοὶ τύποι στὴν κοινωνία, στὴ ζωὴ, στὴν καλλιέργεια τῆς τέχνης εἰδικὰ.

Ὅταν ὅμως ἡ παραδοχὴ τῶν ξένων στοι-

χείων γίνεται ἀλόγιστα και χωρὶς μέτρο, ἀντὶ καλὸ φέρνει κακὸ. Ἡ μίμηση, ἡ τυφλὴ ἀντιγραφὴ, ὁ σπασμωδικὸς και βιασμένος «συγχρονισμὸς» καταστρέφουν τὶς καλύτερες δημιουργικὲς ἱκανότητες λαῶν και ἀτόμων, και ὑποδουλώνουν τὶς παραγωγικὲς δυνάμεις τους σὲ σκοποὺς παράταιρους και ἄγονους. Παράδειγμα ἡ Ἑλλάδα, ποὺ ἀγωνιὰ σὲ κάθε τῆς ἐκδήλωσῃ νὰ πιάσει κάθε τι ἐπὶκαιρὸ εὐρωπαϊκὸ, μὰ δύσκολα μπορεῖ νὰ τὰ ἀφομοιώσει ὅλα.

Κι αὐτὸ γιατί, ὅσο και ν' ἀρνηθεῖ κανένας τὸν ἑαυτὸ του, ἡ ψυχοσύνθεσή του δὲν ἀλλάζει στὸ ἄψε-σβῆστο. Αἰῶνες ὀλάκερο δουλέψανε νὰ φτιάσουν τοῦ καθενὸς τὸ χαραχτήρα, παλαιότερες αἰτίες ἐπιδροῦνε πάνω του, ἔτσι ποὺ ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη νὰ μὴ μπορεῖ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἐπίδρασή τους, χωρὶς κάποιο ὀδυνηρὸ κενὸ νὰ σχηματιστεῖ μέσα του. Ἄλλωστε τὸ πρῶτον ἐκεῖνὸ ἔργον τοῦ καθενὸς εἶναι τὸ θεμελιῶν ποὺ πάνω του θὰ στηριχτεῖ, γιὰ νὰ τραβήσῃ πιὸ ψηλά, γιὰ νὰ ἐξελιχτεῖ, γιὰ νὰ δημιουργήσῃ κάτι συντηρησιμὸν πρὸς τὶς ἀπαιτήσεις πρῶτα τοῦ αἰεσώτατου τοῦ περίγυρου κ' ὕστερα πρὸς τὶς ἀπαιτήσεις τῶν σύγχρονων ἰδεολογικῶν ρευμάτων ποὺ ἀκολουθεῖ. Αὐτὸ τὸ παλιὸ ἔργον θὰ διαλέξει και θὰ πάρει ἀπ' ἐξω ὅ,τι μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ πρὸς τὸ ἐπιθυμητὸν. Ἐὰν ἀλλοιωθεῖ ἀκόμα κατὰλληλα τὸ ἐνὸς ὕλικον, γιὰ νὰ τὸ προσαρμόσει στὸ ντόπιον πνευματικὸ κεφάλαιον. Αὐτὸ τὸ παλιὸ ἔργον εἶναι ποὺ θὰ χρῶματίσει δυνατὰ τὸ ἔργον τοῦ παραγωγῶν και θὰ τοῦ δώσει χαραχτήρα, κ' ἔτσι θὰ τὸ ξεχωρίσει ἀπὸ ἄλλα ἔργα. ποὺ βγήκανε κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια «τρέχουσα» ἰδεολογικὴ ἐπίδραση.

Ἔτσι, με ὀποιοδήποτε ἰδεολογικὸ περιεχόμενον, πάντα ὑπάρχουν τὰ βασικὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ ἐνώνουνε σ' ἐνα τόπον τὴν μιάν ἐποχὴν με τὴν ἄλλη και νὰ δείχνουν ἀδιάκοπη τὴ σειρά τῆς ἐξέλιξης τῆς τοπικῆς τέχνης μέσα στοὺς αἰῶνες.

Στὴν Κύπρον, λογουχάρη, ποτὲ δὲν ἔλειψε ἡ κάποια συντηρητικὴ στή σκέψη, ἡ βραδύτητα στὴ διατύπωσή της και ἡ ἀσύνειδητὴ ἔμμονὴ στὴν παράδοση. Ἡ ἀφέλεια, ἡ ἀπλόχτητα και τὸ ἀνεπιτήδευτον εἶναι κι αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Κυπρίου, ποὺ ἡ ψυχὴ του εἶναι μαλακία και δὲν ξαίρει ἀπὸ τραχύτητα. Τὰ μεγάλα, τὰ γενικά δὲν μπορεῖ κι οὔτε θέλει νὰ τὰ καταχτήσῃ, γιατί κάλλια του ἔχει νὰ χαίρεται τὸ λίγο μὰ σίγουρον, παρὰ νὰ κυνηγᾷ χίμαιρες. Ὁ Κύπριος εἶναι ἄνθρωπος θετικὸς, εἶναι αὐτὸ ποὺ λέμε «μετρημένος», δίχως ὑπερβολὲς κακὲς εἴτε καλὲς. Ὀνειροπλὸς εἶναι μόνον στὶς ἀγάπες του—και σπάνια. Ἴσως δὲν ξαίρει νὰ δουλεύει συστηματικὰ, γιατί δὲ συνήθισε, μὰ τὴν ἀγαπάει τὴ δουλιὰ κι ἀντέχει σ' αὐτήν. Κι αὐτὴ ἀκόμα ἡ καταφρόνια, ποὺ δείχνει κάποτε στὸν τόπον του και

στά έργα του τόπου του, είναι κι αυτή χαρακτηριστικό του Κύπριου αληθινού, πού όσο παίζει και τρανέβει.

Αυτά είναι τα βασικά στοιχεία πού χαρακτηρίζουν άδρά όλες μας τις πράξεις και τούς δίνουν ένα ζωηρό τοπικό χρώμα, για να ξεχωρίζουν από τις αντίστοιχες τριγυρινές.

Πιστεύω πώς, για να μπορέσουμε να κάνουμε έργα βιώσιμα, χρειάζεται ναρχίσουμε από τη βαθύτερη γνώση του πραγματικού έαυτού μας, να στηρίξουμε πάνω σ'αυτόν το οικοδομικό μας υλικό, πού θά τό μαζέψουμε άπ' όπου βρούμε πιδ βολικά. Μονάχα όσοι από τούς τεχνίτες μας—για να περιοριστώ σ'αυτούς—γνωρίσανε γερά ή νιώσανε με τη διαίστηση τόν τοπικό μας χαρακτήρα, μπορέσανε να δώσουν έργα πάνω από τό μέτριο, κάποτε άριστουργηματικά. Άναφέρω όνόματα δυό, τό Νίκο Νικολαΐδη και τό Δ. Λιπέρτη. Είναι βέβαια κι άλλοι. Σήμερα όμως, πού τό ξενικό κύμα άπειλεί να κατακλύσει κάθε μας γωνιά ανόθευτη άκόμα, κιντυνεύουμε να σβύσουμε μέσα στην άπεραντοσύνη του κόσμου άσημαντοι πνευματικά και μηδαμιοί.

Μά έχουμε καθήκο ν'αντιδράσουμε όμαδικά σε τούτη τήν όμαδική καταστροφή. Είναι καιρός άκόμα να κάνουμε μιάν ανασύνταξη κι άναθεώρηση στις φυσικές μας δυναμικότητες και χρησιμοποιώντας τες κατάλληλα να άνεβούμε στις σύγχρονες πνευματικές και καλλιτεχνικές άναζητήσεις.

Δέν τά λέω αυτά κινημένος από στενό τοπικισμό, μά άπ' αγάπη για τόν όμοιο τόν τόπο μας, και για τήν θέλω τό πραγματικό ζύπνημα και τήν άληθινή πρόοδό του. Θέλω να δεί τόν έσώκοσμό του, να τονέ μελετήσει ιστορικά και να χρησιμοποιήσει όσες από τις δυνάμεις του είναι βιώσιμες, άγαθές κι ώραίες. Ό,τι δικό μας ζωντανό, ό,τι άξιο να μεγαλώσει πρέπει να τό άνεβάσουμε με τρυφεράδα κι αγάπη στη συνειδησή μας και να τό δώσουμε τη θέση πού τό ταιριάζει στη ζωή μας. Έτσι μονάχα θά σώσουμε τόν έαυτό μας και θά μπορέσουμε να δημιουργήσουμε κάτι καλό και για τούς άλλους.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΜΕΝΟΣ ΦΙΛΗΝΤΑΣ

(1870—1934)

Ό Δάσκαλος δέ ζει πιά. Ό μεγάλος άγωνιστής του δημοτικισμού, ό σοφός γλωσσολόγος, ό ευχάριστος άφηγητής, ό ντόμπρος άνθρωπος με τήν άθάνα καρδιά και τήν άπεραντη καλοσύνη, πέθανε στους Ποδαράδες στις 26 του Ίούλη.

Όλοι όσοι γνωρίζανε τό Μένο Φιλήντα, καρτερούσανε βέβαια από καιρό τό θάνατό του για πολύ γρήγορο, γιατί ξείρανε πώς ήτανε σακατεμένος και γέρος πιά. Η έγκεφαλική συμφόρηση, πού τονέ χτύπησε πρι λίγα χρόνια από τήν κουραστική δουλιά, τόν άφησε μισοπαράλυτο κι άδύναμο σχεδόν να δουλέψει. Άπό ένα όμοιο χρόνο έγινε καλά όπωσδήποτε, κι άρχισε πάλι με τήν άνεξάντλητη νεανική του διάθεση να στέλνει συνεργασία του έπιστημονική στά περιοδικά και να δουλεύει έντατικά για να τελειώσει τό έργο του. Θυμάμαι με συγκίνηση τήν τελευταία φορά πού τόν είδα τόν περσινο Όχτώβρη στο σπίτι του στους Ποδαράδες, πόσο πάσκιζε να μου δείξει πώς είναι καλά, όλότελα καλά! Περπατούσε μέσα στο δωμάτιο, άνακάταβε τά βιβλία και τά χειρόγραφα του, καθόταν—όπως πάντα συνήθιζε—διπλοπόδι στο κρεβάτι του, σηκωνόταν πάλι και μιλούσε ή διάβαζε πιδ λεύτερα και γρήγορα παρά άλλες φορές πρωύτερα, και φαινόταν φαιδός για τήν υγεία του κ' αισιόδοξος για τό μέλλο. Με τήν κουβέντα και τό διάβασμα σκοτεινίασε χωρίς να τό καταλάβουμε, και χρειάστηκε ν'άψουμε τό φως.

—Μείνετε, Δάσκαλε, ήσυχος! τού είπα. Άνάβω έγώ τό φως. Μην ένοχληθήτε έσείς.

—Μά όχι, παλληκάρι μου. Είμαι πιδ καλά... Άσε να τό άνάψω έγώ. Μή σηκωθείς... Δέ με βλέπεις πού είμαι πιά καλά;... Νιώθω πώς είμαι πολύ καλά, μά πολύ πολύ καλά. Και πιστεύω πώς τούτη τη φορά θά κάνω πολλά πράματα!....

Έτσι πίστευε ό καλός μας δάσκαλος. Μου μιλούσε για τήν έτοιμή του «Γραμματική της Ρωμαϊκής Γλώσσας» συμπληρωμένη και διρθωμένη σε τρεις τόμους και μου διάβαζε τά σπουδαιότερα της μέρη—μάλιστα από τη «Φωνολογία» του πού πολύ τήν έχτιμούσε. Μου έλεγε για άλλες του γλωσσικές εργασίες, για λογοτεχνία, για τήν άνάγκη της είσαγωγής του λατινικού, αλφάβητου στη γραφή της γλώσσας μας, για έπιστημονικούς άγώνες και για χίλια δυό άλλα ζητήματα με καταπληχτική λαγαράδα και κριτική ένημερότητα. Και ήταν χαρούμενος για αυτά. Μά πόσο λίγο δυστυχώς κράτησε ή χαρά του!....

Ό Μένος Φιλήντας γεννήθηκε στά 1870 στην Άρτάκη κοντά στην Κύζικο της Προποντίδας. Ό πατέρας του ήτανε δάσκαλος «άπό τούς παλαιούς διδασκάλους του Γένους, έλληνιστής εκ των κρατίστων» όπως τονέ λέγανε. Έτσι ό Μένος τά πρώτα γραμματα τά έμαθε από τόν πατέρα του. Σπούδασε στην Κωνσταντινούπολη στη Μεγάλη του Γένους Σχολή και κατόπι στο δασκαλείο της Θεσσαλονίκης, όπου έμαθε και καλό βιολι. Γύρισε και δούλεψε κάμποσα χρόνια

δάσκαλος στην Τουρκία, όπου και φυλακίστηκε δυο φορές για τις φιλελεύθερες του άρχες και ενέργειες. Ανακατέφτηκε από τους πρώτους στη δημοτικιστική κίνηση—μαθητής ακόμη—μόλις βγήκε το «Ταξίδι» του Ψυχάρη (1888) και τα «Εἰδωλα» του Ροῦδη (1893). Από το 1900 ως το θάνατο του συνεργάστηκε με τὰ περισσότερα και τὰ καλύτερα περιοδικὰ τῆς Πόλης, Ἀθήνας και Ἀλεξάνδρειας, όπου βρίσκεται σκορπισμένη πολλή και ἀξιολογώτατη ἐπιστημονική και λογοτεχνική του ἐργασία. Γιὰ κανένα χρόνο ἔβγαζε με τὸν Παπαδήμα τὸ περιοδικὸ «Κριτική και Τέχνη».

Ἐβγαλε ὅμως και σὲ τόμους ἕνα μεγάλο μέρος τῆς δουλειᾶς του. Στὴν ἀρχὴ ἤθελε νὰ γράφει, ὅπως ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, τὴ γραμματικὴ τῆς ντοπιολαλιᾶς τῆς ἰδιαίτερης τοῦ πατριδας, τῆς Ἀρτάκης. Κατόπι ὅμως τὴν ἔκανε πλατύτερη τὴ γραμματικὴ του γιὰ ὁλόκληρη τὴ γλῶσσα μας. Ἔτσι στὰ 1902 ἔβγαλε στὴν Ἀθήνα «Γραμματικὴ τῆς Ῥωμαϊκῆς γλῶσσας, ἀπόσπασμα με μίαν πραγματεία περιπούδαση γιὰ τὴ δημοτικὴ». Κατόπι (1907 και 1910) σὲ δύο τόμους πλήρη τὴ «Γραμματικὴ τῆς Ῥωμαϊκῆς Γλῶσσας». Στὰ 1924—1927 ἔβγαλε σὲ τρεῖς τόμους τὴ «Γλωσσονομία και Γλωσσογραφία Ἑλληνική», συναγωγή ποικίλων γλωσσολογικῶν μελετῶν. Στὰ 1926 ἔβγαλε ἕνα φυλλάδιο «Ἡ σωστὴ γραφή», ὅπου τονίζει τὴν ἀνάγκη μεταρρύθμισης στὴν ὀρθογραφία μας. Σπουδαία του ἐπίσης ἐπιστημονικὴ ἐργασία βρίσκεται στὸ «Ἐγκυκλοπαιδικὸ Λεξικὸ» Ἐλευθερουδάκη και στὴ «Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία». Ξαίρω ἀκόμη πὼς ὁ Φιλήντας εἶχεν ἔτοιμο γιὰ ἔκδοση σὲ τέταρτο τόμο τῆς «Γλωσσονομίας και Γλωσσογραφίας Ἑλληνικῆς» και τὴ «Γραμματικὴ τῆς Ῥωμαϊκῆς Γλῶσσας» σὲ δευτέρη ἔκδοση ἐπαυξημένη και τελειωτικὴ σὲ τρεῖς τόμους.

Ὁ Φιλήντας ὅμως ἔγραψε και λογοτεχνικὰ ἔργα ἀξιόπρῶστα: «Ἀπὸ τὴς θρύλους τῶν αἰώνων» 1901, «Στὰ βουνὰ τῆς Χαλκιδικῆς» 1916, «Ὀχτάβες» 1921, «Παιδιὸ Ἐρωτες» 1922, «Ταορμίνσ» 1923, και «Ἀνατολίτικες Ἱστορίες» 1931. Γιὰ τῆς «Ὀχτάβες» ἕνας λεπτότατος ποιητῆς και αἰσθητικὸς, ὁ κ. Γ. Κοτζιούλας, ἔγραψε «Ἐναι τραγοῦδια ἰδιόρρυθμης κατασκευῆς, ὀχτῶ στίχοι τὸ καθένα, μικρὲς εἰκόνες με ἀδρῆς γραμμῆς και διάφανο συμβολισμό. Περιγράφουν κοινὰ θέματα τῆς ζωῆς, με τέλεια ἐδῶ κ' ἐκεῖ ζωγραφικὴ ἀπόδοση, ἀλλὰ παίρνουν κάθε τόσο ἀφορμὴ ν' ἀγγιζοῦν αἰώνια προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ἔρωτα, τὸν πόνο, τὸ θάνατο, τὴν ἀνυπαρξία. Θὰ τὰ ὀνόμαζε κανεῖς: Ἡ μεταφυσικὴ ἕνὸς ὕλιστῆ».

Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Φιλήντας συνήθιζε πάντα νὰ λέει: «Ἐγὼ πάντως δίνω μεγαλύτερη ση-

μασία στὸ ἐπιστημονικὸ μου ἔργο παρά στὸ λογοτεχνικὸ». Και δὲν εἶχε ἄδικο. Γεννημένος γλωσσολόγος—παιδάκι ἀκόμα ἑφτά χρονῶν ἔκαμε τὴν πρώτη του γλωσσικὴ παρατήρηση γιὰ ἕνα ὑποκοριστικὸ με διπλὸ τύπο, τοῦ οὔτε ὁ πατέρας του, ὁ «ἑλληνιστῆς ἐκ τῶν κρατίστων», δὲν τὸ ἤξαιρε και δὲν μπορούσε νὰ τὸ ζηγήσει. (Δές Μ. Φιλήντα «Γλ. και Γλ. Ἑλ.» τομ. β' σελ. 42—43 σημ.)—αὐτοδημιούργητος ἐπιστήμονας, δίχως φανταχτεροῦς τίτλους και παχιά διπλώματα, χωρὶς νὰ σπουδάσει σὲ κανένα Πανεπιστήμιο, με τὴν ἀτομικὴ του δουλιὰ και με τὴ γλωσσολογικὴ του ἰδιοφυΐα, ἀναδείχτηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους νεο-ἑλληνες ἐπιστήμονες, ἀπὸ τοὺς σοβαρώτερους γλωσσολόγους, κι ἀσφαλῶς ὁ μεγαλύτερος γλωσσολόγος τοῦ δημοτικισμοῦ. Εἶχε στὴ γλωσσολογία αὐτὸ πού οἱ ξένοι λένε «génie», και τὸ χρησιμοποίησε ἐξαιρετα γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ κατοχύρωση τοῦ δημοτικιστικοῦ ἀγώνα.

Ἱστορικοὶ θὰ μείνουν οἱ ἐπιστημονικοὶ καβγάδες του με τὸ σοφὸ καθηγητὴ κ. Γ. Χατζιδάκι. Μὰ ὁ Φιλήντας ὅσο κι ἂν πολέμησε ἐπιστημονικὰ τὸ Χατζιδάκι ἄγρια, ὅμως πολλὸν ἔχτιμοῦσε και πολλές φορές τὸ ἔγραψε πὼς τὸν θεωρεῖ μεγάλο ἐπιστήμονα πού ξαίρει νὰ δουλεύει και πού ἔχει ταλέντο γλωσσολογικὸ—και τοὺς χαρακτηρίζομε αὐτοὺς πολλές φορές τοὺς ἄκουσα κι ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸ στόμα του. Μιὰ μέρα μάλιστα μοῦ εἶπε:

—Κάποτε με ἐπισκέφτηκε ἕνας δασκαλάκος ἀπὸ τῆ... κι ἄρχισε νὰ μοῦ κατηγορεῖ τὸ Χατζιδάκι, πὼς εἶναι τιποτένιος κι ἀνάξιος ἐπιστήμονας, γιὰ νὰ μοῦ πούλησει ἐκδόουλεψη—ὅπως νόμιζε. Μὰ ἐγὼ τὸν ἀντίκοψα και τοῦ εἶπα: Φίλε μου, δὲν ἔχεις κανένα δικαίωμα νὰ βρίζεις τοὺς μεγάλους ἐπιστήμονες...Γιὰ νὰ πεῖς τὸνομα τοῦ Χατζιδάκι, πρέπει νὰ πλύνεις πρῶτα τὸ στόμα σου με ροδόσταμο...

Δὲς και στὴν ἐφημερίδα «Δημοκρατία» (19 Ἰουνῆ 1932) τοῦ Γ. Κοτζιούλα «Μιὰ συνέντευξη με τὸ Μένο Φιλήντα». Ἀκόμα και στὴ «Γλωσσονομία και Γλωσσογραφία Ἑλληνική» κι ἄλλοῦ και στὸν τόμο β' σελ. 37, ὅπου γράφει: «Κι ἀκόμα ἐφκομαι ἀπὸ καρδιᾶς—μάρτυρας ὁ Θεὸς—νὰ ζεῖ κι ἀφτὸς (ὁ Χατζιδάκις). Ναί, Μαθουσάλας νὰ γίνει ἐφκομαι και νὰ πλουτίζει τὴν ἐπιστῆμη με ἄρθρα σάν ἐκεῖνο πού ἔχει στὸν ἴδιο (λς') τόμο τῆς Ἀθηνᾶς σελ. 188 και πέρα: «Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς ἱατρικῆς λέξεως: δ ρ ὀ λ υ κ ο ς». Γιατί ἐγὼ λατρέβω τὴν ἐπιστῆμη και ἔχτιμῶ κάθε ὁμορφὴ συμβολὴ στὴν ἐπιστῆμη, ἀπ' ὅπου κιὰν προέρχεται...»

Σῆνα του γράμμα πρὶ δυὸ χρόνια μοῦ ἔγραψε και τὰ παρακάτω λόγια, πού θὰ μπορούσε κανένας νὰ τὰ πεῖ: ἀφορισμοὺς ἐπιστημονικῆς ἠθικῆς:

“Γιὰ νὰ δουλεύει κανεὶς ἐπιστημονικὰ πρέπει νὰ μὴ θαρρῆ πὼς ἀφτὸς τὰ ξαίρει ὅλα· νὰ ξαίρει καλὰ τὸ πόσο ξαίρει καὶ τὸ πόσο δὲν ξαίρει ὁ ἴδιος· νὰ βάζει σὲ κριτικὴ σωστή τις γνώμες τῶν ἄλλων· ἂν καταλάβει πὼς ὁ ἄλλος τοῦ βρῆκε λάθια, νὰ τὰ παραδέχεται καὶ νὰ τὰ διορθώνει ἀνεπιφύλαχτα ἀναφέροντας τὸ ὄνομα, τοῦ, ποῦ βρῆκε τὰ λάθια εἴτε φίλος τοῦ εἶναι εἴτε ὄχι. Νὰ ἐνθουσιάζεται, ὅταν ἄλλος κανένας βρίσκει τίποτε ὠραῖο καὶ νὰ τὸ χαίρεται σὰ νὰ τὸ βρεῖ ὁ ἴδιος, ἄς εἶναι καὶ ἀντίπαλός του ἀφτὸς ποῦ τὸ βρεῖ. Νὰ μὴν κλέβει π ο τ ἔ ξ ἐνὶ ἔργασίᾳ, καὶ ἀκόμα ὅταν ἔβρει κάτι ὁ ἴδιος, ποῦ ἄλλος ἦβρε πρωτότερα χωρὶς νὰ τὸ ξαίρει ἀφτὸς, ἅμα ἀνακαλύψει ἀφτὸς πὼς ὁ ἄλλος τὸ βρεῖ πρὶν, νὰ τοῦ δίνει τὴ θέσιν του παρατούμενος ἀπὸ τὴ δική του τὴν ἔβρεση”.

Γι αὐτὸ κι ἀγάπησε πάντα τοὺς νέους, ποῦ ἀπροκατάληπτοι κι ἀμόλυντοι μπαίνανε ἐλπιδοφόρα στὴν ἐπιστημονικὴ κονίστρα. Ὑποστήριξε κάθε ἰδέα συγχρονισμένη σὰν ἀληθινὸς πνευματικὸς πρωτοπόρος καὶ σὰν ἐλεύθερος ἄνθρωπος.

Ὁ Φιλῆντας εἶναι ἀκόμη ὁ εἰσηγητὴς—στὰ τελευταῖα χρόνια—τῆς γνώμης νὰ γράφουμε τὴ γλῶσσα μας μὲ τὸ Λατινικὸ Ἑλληνικὸ. (Δὲς περιοδικὸ «Πρωτοπορία» Α, φύλ. 1 καὶ 4 (1929) καὶ Β, φύλ. 3 (1930)). Τὴν ἀνάγκη τῆς μεταρρύθμισης αὐτῆς στὴ γραφὴ μας καὶ τὶς τεράστιες ὠφέλειες, ποῦ θὰ ἔχουμε μὲ τὴν πραγματοποίησίν της, τὰ ἔδειξε σοφὰ καὶ πειστικώτατα στὶς μελέτες του ἐκεῖνες στὴν “Πρωτοπορία” κι ἄλλοι, καὶ τὰ ἔδειξαν κι ἄλλοι ἐπιστήμονες καὶ λογοτέχνες μεγάλοι, ποῦ ἀσπαστήκανε τὶς γνώμες του ἔνθερμα. Κι ἂν ἡ πραγματοποίησίν της τόσο τοληρηρῆς ἰδέας εἶναι ἀκόμη κάπως μακριὰ, δὲν παύει ὥστόσο νὰ εἶναι τίτλος τιμῆς ἐξαιρέτος γιὰ τὸ Φιλῆντα, ποῦ πρώτος ἀνάκνησε τὸ ζήτημα καὶ τὸ στήριξε μ’ἐπιστημονικὰ καὶ πραχτικὰ ἐπιχειρήματα.

Ὁ Μένος Φιλῆντας συχνὰ ἀσχολήθηκε μὲ λέξεις τῆς κυπριακῆς ντοπιολαλιᾶς καὶ πολὺ πιτυχεμένα ἐρμήνευε τὴ γένεσιν τους. Μ’εὐγνωμοσύνη ἀναφέρων ἐδῶ πὼς ἓνα μέρος τοῦ “Κυπριακοῦ Λεξικοῦ” μου—ποῦ ἀπὸ καιρὸ τὸ ἐτοιμάζω—τὰ στοιχεῖα Α, Β, καὶ Γ (συμπληρωματικὰ στὸ Γλωσσάριον τοῦ Σακελλαρίου), τὰ κοίταξε μὲ καλοσύνη ὁ Φιλῆντας καὶ σοφὰ μοῦ τὰ διόρθωσε. “Ὅταν κάποτε βγῆ τὸ Λεξικὸ αὐτὸ, θάναφέρω καὶ τὰ σημεῖα ἀκριβῶς ποῦ μοῦ διόρθωσε ὁ Δάσκαλος.

Ἀπὸ τοὺς Κύπριους λογοτέχνες ἐχτιμοῦσε κι ἀγαποῦσε πολὺ τὸ Νίκο Νικολαΐδη κι ἀπὸ τὰ ἔργα του ξεχώριζε τὸ μεγάλο διήγημα “Σκρόφα” καὶ τὰ πεζοτράγουδά του.

Ὁ Μένος Φιλῆντας, ὁ κατεξοχὴν Δάσκαλος τοῦ δημοτικισμοῦ, ὁ ἀλύγιστος καὶ ἠθικός ἀγωνιστής, ὁ δυνατὸς ἐπιστήμονας, ἀφήνει πίσω του ἓνα μεγάλο ἔργο, ὑποδειγματικὸ σὲ ζωντανιά καὶ ἀλήθεια: τὶς σκόρπιες του καὶ σὲ τόμους γλωσσολογικῆς μελέτης, μὰ πᾶν ἂν’ ὅλα τὴ “Γραμματικὴ τῆς Ρωμαϊκῆς Γλώσσας”. Προλογίζοντας τὴν πρώτη ἔκδοσιν τῆς γραμματικῆς αὐτῆς ὁ Ψυχάρης στὰ 1907, ἀνάμεσα σ’ἄλλα ἔλεγε πὼς εἶναι ἡ “πρῶτη ἐπιστημονικὴ γραμματικὴ τῆς νεοελληνικῆς, γλωσσολογικὴ γραμματικὴ, ὄχι πιά μονάχα *Einleitung*, παρὰ γραμματικὴ σωστὴ τοῦ ὅλα τὰ παίρνει μὲ τὴ σειρά τους, ποῦ εἶναι καὶ ρωμαϊκὰ γραμμένη”. (Δὲς καὶ Ψυχάρη “Ρόδα καὶ Μῆλα” τομ. Ε’ μέρος β’, σελ. 174). Σήμερα, τριάντα τόσα χρόνια ὕστερ’ ἀπὸ τότε, μπορούμε χωρὶς ἐνδοιασμό νὰ ποῦμε πὼς ἡ γραμματικὴ τοῦ Φιλῆντα εἶναι καὶ μένει ὄχι μόνο ἡ “πρῶτη” μὰ καὶ ἡ μόνη ἐπιστημονικὴ γραμματικὴ τῆς γλώσσας μας—ἡ τετράτομη γραμματικὴ τοῦ Ψυχάρη δὲ βγῆκε ἀκόμα.

Ἡ “Γραμματικὴ τῆς Ρωμαϊκῆς Γλώσσας” τοῦ Μένου Φιλῆντα καὶ ἔτσι ὅπως εἶναι, μὰ σίγουρα πῶς πολὺ στὴν ἔτοιμη δευτέρῃ τῆς ἔκδοσιν, εἶναι ἕνα μνημεῖο πολιτισμοῦ τῆς νεώτερης Ἑλλάδας. Καὶ δὲν ἔχει νὰ δεῖξει πολλὰ τέτοια πνευματικὰ μνημεῖα ἡ Ῥωμιόσυνη.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Σύγχρονη Κυπριακὴ Λογοτεχνία. Τόμ. 1 καὶ 2, «Δημιουργία», Κύπρος, 1934.

Ἐχω μπροστά μου καὶ τοὺς δύο τόμους τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ποῦ παρ’ ὅλο τὸ μεγαλόσχημο τοῦ τίτλου δὲ δυσαρρεστῆ μὰ κι’ οὔτε κάνει τὸν ἄλλο νὰ θυμῶσει. Μποροῦσε κανεὶς νὰ ἀισθανθῆ τὸ δυσάρεστο αἰσθημα τοῦ θυμοῦ γιὰ τὴ μεγαλόστομη μὰ φιλότιμη πάντα φιλοδοξία καὶ προσπάθεια γιὰ κάτι καλὸ κι’ εὐγενικὸ ἀπὸ νέα παιδιὰ, ποῦ μόλις ἄφηκαν ἢ πρόκειται σὲ λίγο ν’ ἀφήσουν τὰ σχολικὰ θρανία καὶ ποῦ τὰ περισσότερα τὰ συναντᾷ κανεὶς, σχεδὸν κάθε μέρα, στὴ δημόσια βιβλιοθήκη διαβάζοντας φιλόπονα καὶ προσπαθώντας νὰ μορφωθοῦν; Τὸν βασιτάει ἡ καρδιά καὶ ποῦ τὰ μαλώσει; Ποῦ καὶ λιγάκι ἂν τὰ τραβῆξῃ ἀπὸ τ’ αὐτὶ, θὰ τὸ κἀν πῶς πολὺ χαδιάρικα καὶ μὲνα χαμόγελο στὰ χεῖλη; Εἶναι ἀκόμη ἡ ἐποχὴ ποῦ ζοῦν τὴ ζωὴ τοῦ βιβλίου καὶ τῆς βιβλιοθήκης καὶ γι’ αὐτὸ ἀκριβῶς τὰ γραψίματα τους κλείνουν μέσα τους κάτι ἀπὸ τὴ βαρειά κι ἀνήλιαγη ζωὴ τῶν ἰδρυμάτων τοῦ εἶδους αὐτοῦ. Κατορθώνουν νὰ δημιουργήσουν μονάχα

δταν μᾶς δίνουν κάτι προσωπικό κάτι ἀπὸ τὴ δική τους ζωὴ, τὴ ζωὴ πού τὴ ζήσανε πραγματικά—δσο ἀπλὴ καὶ ρηχὴ κι' ἀνεῖναι ἢ τέτοια ζωὴ—δταν δὲν μιμῶνται ἢ δὲν προσπαθοῦνε νὰ μιμῶνθουν. Ἡ φαντασία μονάχη δὲν εἶναι ἀρκετὴ καὶ εἶναι ἕνα πολὺ ἐπικίνδυνο στοιχεῖο στὴ λογοτεχνικὴ δημιουργία, δταν ἀφήνεται νὰ τρέχει ἀχαλίνωτη, χωρὶς νὰ τὴν καβαλλᾷ ὁ κυβερνήτης Νοῦς.

Ἄπὸ τὴν πρώτη ἐκδοσὴ ξεχώριζε κανεὶς τὰ διηγήματα—ᾶς τὰ ποῦμε ἔτσι γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ συνεννοηθοῦμε καλύτερα κι' εὐκολώτερα σ' αὐτὸ τὸ σημείωμα—τοῦ τελειόφοιτου μαθητῆ Χαπίτη, πού δείχνει πῶς μιά μέρα θὰ μπορέσει νὰ μᾶς δώσει κάτι καλὸ ἀναμφίβολα, μὰ πού δυστυχῶς καταπιάνεται μὲ θέματα πού στέκουν ὀλότελα ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἐμπειρικῶν τῶν ἐνοιῶν. Τὸ διάβασμα κι' ὁ νοητὸς κόσμος πού τοῦ χαρίζει τοῦτο, τὸν παρασύρει ὥστε νὰ μᾶς διηγᾶται πράματα καὶ γεγονότα πού οὔτε τὰ ἔζησε κι' οὔτε κἀν τὰ εἶδε εἴτε τ' ἀντίκρουσε. Γι' αὐτὸ, παρ' ὅλο τὸ φυσικὸ ἀφηγηματικὸ του χάρισμα, κοινολογεῖ καὶ κουράζει. Γιατὶ αὐτὸς χερασιῶς νὰ καταπιάνεται μὲ θαλασσινὰ θέματα, μὲ βαπόρια καὶ τοὺς θερμοαστές, μὲ τὶς σφουγγαράδικες βάρκες καὶ τοὺς σφουγγαράδες, ἀφοῦ θάναί γεγονὸς πῶς τὶς σφουγγαράδικες βάρκες θὰ τὶς ἔχη ἀντικρῦση ἀπὸ μακρὰ στὴ θάλασσα τῆς Κερύνιας καὶ πῶς τοὺς θερμοαστές στὰ πνιχτικὰ καὶ ἀνήλιαγα ἔγκατα τῶν βαποριῶν θὰ τοὺς ἀντίκρουσε μιά μονάχα φορὰ γιὰ πολὺ λίγη ὥρα (καὶ καθόλου ἀκόμα) σὲ κανένα βαπόρι ἀρσorgμένο στὸν ὄμιλον τῆς Λάρνακας. Ἀν βασιζότου στὸν ἐσωτερικὸν τὸν κόσμον, ὄσο στενὸς κι' ἂν εἶναι ὁ τέτοιος τοῦ κόσμος, ἂν ὅ,τι γράφει πηγαῖε ἀπὸ μέσα στὴ δικὴ του ψυχὴ κι' ὄχι ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν βιβλίων δὲ θάγραφε: «Ὁ Γαλαξίας μοιάζει μὲ μιά τεράστια ζώνη γιομάτη ἀπὸ λαμπερὰ διαμάντια. Μύρια ἀστέρια κολυμποῦνε στὴ θάλασσα κάτω ἀπ' τὸ φῶς τῆς σελήνης. Καὶ τὰ δέρφια τοὺς ταύρανοῦ κοιτοῦσαν τῆς γῆς τὰστέρια ἐρωτικά. Ἡ θάλασσα ἦταν ἡσύχη...» Τίποτὸ τὸ παράξενο μὰ φυσικὴ συνένεσι τῶν ὄσων λέμε πῶς ἀπάνω. Δὲ μποροῦσε βέβαια κανεὶς νὰ περιμένῃ πῶς θάπόφευγε ἕνα τέτοιο λάθος, βλέποντας κατὰ πόσον θάταν δυνατὸ μύρια ἀστέρια νὰ κολυμποῦνε κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἔστω καὶ στὰ λιγοστὰ καὶ σπάνια νερά του Πεδιᾶτου λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη του;

Τ' ἄλλα ὀνόματα πού παρουσιάζονται στοὺς δυὸ αὐτοὺς τόμους, θὰ ὀφειλοῦνταν ἂν ἤθελαν νὰ καλοκοιτάξουν τ' ὅ,τι λέμε γιὰ τὸ συνάδελφον τοὺς, πού μαζί μὲ τὸν κ. Βινιόλα (γιατὶ ἀπὸ τὸ δεύτερον τόμον λείπουν αὐτὸς καὶ μερικὸ ἄλλοι; Μήπως ἡ ἀπουσία τοὺς δὲ φεῖται σὲ κανένα μάλωμα παιδικίας ψευτοφιλοτιμίας;) ἦταν τὰ πῶς ἀξιοπρόσεχτα ὀνόματα τοῦ πρώτου τόμου. Ὁ κ.

Πάρμας, μ' ὄλη τὴν κάπως ἐπιμελημένη καὶ στρωμένη του ἔκφραση, δὲ μᾶς δίνει παρὰ μιά ἀποτυχημένη ἀκροβατικὴ χειρωνακία, πού γιὰ νὰ πετύχη χρειάζεται γερά κότσια. Μὰ ὁ ἔπαινος γιὰ τὸ δεύτερον τόμον πρόζας ἀνήκει, δίχως ἄλλο, στὸν Π. Ἀπέργη καὶ σὲ πολὺ μεγαλύτερη ἀναλογία στὸν Μ. Θάμνο, πού μᾶς δίνει κάτι ζωντανὸ καὶ πραγματικὸ, κάτι πού ἂν δὲν τῶζεσε ὁ ἴδιος, τὸ παρακολούθησε ὁμῶς καὶ τόνισσε βαθεῖα καὶ εὐκρινῶς κι' ἀπὸ πολὺ κοντά. Μὰ φαίνεται πῶς πολυλογίσαμε πιότερο ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε καὶ πήραμε ἀλήθεια στὰ σοβαρὰ ἀπὸ τώρα κάτι, πού μπορεῖ νὰ ξετυλιχθῆ καὶ νὰ γίνῃ μιά μέρα πραγματικὰ σοβαρὸ....

Νίκου Σ. Βραχίμη : Eldorado, «Ἴεολ. Τέχνη», Ἀθήνα, 1934.

Ὁ κ. Βραχίμης κατόπι ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ τόμου αὐτοῦ καὶ τὰ τρία—τέσσερα κριτικὰ σημειώματα πού γράφτηκαν, ὑποδεικνύοντάς του ποιά εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ ἐκεῖνα στοιχεῖα πού κάνουν τὸν ἐλεύτερον στίχον ποιητικὰ καὶ πραγματικὰ ὅ,τι εἶναι, (Βλ. ἔφημ. «Πρωῖνῆ» Λευκοσία, 17/1934, (Πρωῖνός), «Νέα Ἔστια», Ἀθήνα, 1 Αὐγ. 1934, σελ. 717, (Κλ. Παράσχος), «Ξεκίνημα» Τευχ. 19—20, σ. 255 (ΜΑΞ)) θάπρεπε νὰ εἶχε ἐπιδοθῆ στὴ μελέτη τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν καὶ σὲ μιά γενικώτερη ποιητικὴ ἀνασύνταξη. Κι' ὁμῶς ἀντὶ αὐτὸ ἐμφανίζεται καὶ πάλι μὲ τὴν ἴδια κακοφτιαγμένη καὶ κακοπαρουσίαστη μορφή στὸ Β' τόμον τῆς «Σύγχρονης Κυπριακῆς Λογοτεχνίας» (σελ. 31—36), ἔστω κι' ἂν ὅ,τι δημοσιεῖται ἐκεῖ γράφτηκε, ὅπως φαίνεται, προτοῦ ἢ κριτικὴ ἀσχοληθῆ μὲ τὸ ἔργο του σὲ ξεχωριστὸ βιβλίον. Δὲν εἶχε παρὰ ν' ἀνοίξῃ ἕνα πρόχρον ἐλληνικὸ βιβλίον, τὴ «Στιχοποιική» τοῦ Ἡλ. Βουτιερῖδη, γιὰ νὰ μάθῃ κάτι ἀπὸ τὴν Ἱστορία, τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ στίχου αὐτοῦ στὶς ἔξενες φιλολογίες καθὼς καὶ στὴ δική μας, χωρὶς νάναί βέβαια ἀνάγκη νὰ συμφωνήσῃ πέρα καὶ πέρα μαζί του σχετικὰ μὲ τοὺς κανόνες πού πρέπει νὰ διαφεντεύουν καὶ τὸ δικὸ μας ἐλεύτερον στίχον. Ὁ τότε στίχος εἶναι ἴσως ὁ δυσκολώτερος ἀπ' ὅλους, κι' ὁμῶς φαίνεται στὰ μάτια τῶν νέων, τῶν πρωτόπειρων καὶ πρωτοβγαλτων, ὡς τὸ πῶς εὐκόλον στιχοποιικὸ ὄργανον γιὰ μιὰν ποιητικὴ ἔκφραση. Κι' ἔτσι εἶμαι τῆς γνώμης πῶς ὁ κ. Βραχίμης πολὺ γρήγορα θὰ νιώσῃ τὴ δυσκολία του καὶ πολὺ σύντομα θὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει ἀληθινὰ καὶ πραγματικὰ ἡ ἀνάγκη πού τὸν δημιουργεῖ. Οὔτε ὁ κόσμος τῆς φαντασίας του κι' οὔτε ὁ κόσμος τῆς σκέψης, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς πείρας του εἶναι τόσο πλατῦς καὶ μεγάλος, ὥστε νὰ ζητᾷ νὰ ἐκφρασθῇ καὶ

νά φανερωθή έξω κι' άπάνω από τὰ συμβατικά στιχουργικά έμπόδια και τις τόσες κοινότητες στιχουργικές απαιτήσεις. Προς τόν ελεύτερο στίχο προχωρούν πιο πολύ εκείνοι που έχουν κάτι πολύ πλατύ και πολύ βαθύ και πολύ μεγάλο να πουν, μά βρίσκουν τὰ γνωστά στιχουργικά πλαίσια στενά κι' ανεπαρκή κι' έξαντλημένα για να τὸ περιλάβουν, νὰ τὸ κρατήσουν και νὰ τὸ ἐκφράσουν. Ὁταν ὁ κ. Βραχίμης φτάση τὸ στάδιο ἐκείνο, τότε μπορεί νὰ καταπιστῆ με τὸν ελεύτερο στίχο. Τώρα ἄς προσπαθήσῃ νὰ ἐξωτερικεύσῃ ὅ,τι κρατάει μέσα του ἔτσι καθαρά και φρόνιμα κλεινοντάς τὸ μέσα στὰ γνωστά και παραδεγμένα καλοῦπια. Γιατί τι θέλουν, ἐπὶ τέλους, νὰ πουν στίχοι σὰν κι' αὐτούς;

«Σ' ανοιχτά πελάγη
νύχτα και μέρα ταξιδεύω
ὡς τὰ κοράκια στὸν ἄερα
κι' ἔπου βρώμα κι' ἔπου φόβιο
σταματῶ και πάλι ξεκινῶ

Τάνοιχτά τὰ πέλαγα
τὰ σκοπεῖα τὰ πλάτα διαβαίνω
και τὴ θάλασσα πάντ' ἀγναντεύω
και σ' ὠκεανῶν πελάγη
τὴν ψυχὴ μου πάντα λουζῶ
εἶτε ἠδονή, εἶτε μαράκι
εἶτε ὄνειρατα, εἶτε για χαζι.»

Ἡ ποίηση ἐκφράζεται κι' αὐτὴ με ὑποκειμενα, ρήματα, ἀντικείμενα, προσδιορισμοὺς κτλ. Ποίηση δὲ θὰ πῆ κακὴ σύνταξη, κακὴ σύνθεση, ἔλλειψη λογικῆς. Ἡ ποίηση ἀπεναντίας πρέπει νὰ διαλέγῃ με προσοχὴ τὸν πιὸ σωστὸ γραμματικὸ και τὸν πιὸ λογικὸ τρόπο ἐκφράσεως.

Και μιὰ πὺ γίνεται λόγος σ' αὐτὸ τὸ σημείωμα για τὸ Β' τόμο τῆς «Σύγχρονης Κυπριακῆς Λογοτεχνίας», θάταν ἴσως ἀνάγκη νὰ εἰπωθοῦν δῶ πέρα δυὸ λόγια ἐπίσης για τοὺς στιχουργοὺς πὺ μαζί με τὸν κ. Βραχίμη ἀνέλαβαν νὰ προμηθεύουν τὸ ποιητικὸ μέρος τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς: λάθη στιχουργικά και λάθη σκέψεως κι' ἐκφράσεως, χασμωδιές και κακοφωνίες, ἀπομιμήσεις κι' ἐπιδράσεις και στοὺς τίτλους ἀκόμα (*amour douloureuse, praedestinatum, serenade, tableau vivant*) κτλ χωρίς κανένα προσωπικὸ και δημιουργικὸ τόνο. Εἶναι ἄχρωμοι κι' ἀπρόσωποι. Κι' αὐτὸς εἶναι ὁ κύριος λόγος πὺ μᾶς κάμνει ν' ἀποφεύγουμε νὰ ὀνοματίσουμε ἕνα—ἕνα τοὺς χωριστά.

A. K. INTIANOS

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Θ' ἀναγγέλλουμε ὅσα βιβλία μᾶς στέλνονται σὲνα ἀντίτυπο. Ὅσα μᾶς στέλνονται σὲ δυὸ ἀντίτυπα θὰ τὰ κρίνουμε κιόλας.

Στὸ πρῶτο φύλλο δὲν κρατήσαμε τὴν ἀρχὴ τούτῃ.

ΤΕΥΚΡΟΥ ΑΝΘΙΑ—«Μπλάκ Μαρία Νο 1» Ρομάντζο. Κύπρος 1934. Σελίνι 1.

ΤΕΥΚΡΟΥ ΑΝΘΙΑ—«Διψασμένοι στὴν Ἄβυσσος...» Ποίηματα. Κύπρος 1934. Σελίνι 1.

«Σύγχρονη Κυπριακὴ Λογοτεχνία» τομ. Α' πεζά, τομ. Β' πεζά και στίχοι. Ἐκδόση «Δημιουργία» Κύπρος 1934.

ΝΙΚΟΥ Σ. ΒΡΑΧΙΜΗ—«Eldorado» Ποιήματα. Ἐκδόση «Νεοελληνικῆς Τέχνης», Ἀθήνα 1934.

ΚΩΣΤΑ ΜΟΝΤΗ—«Μὲ μέτρο και χωρίς μέτρο». Κύπρος 1934.

ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ—«Ἱστορία χρονολογικῆς τῆς νήσου Κύπρου». Ἐκδόση τετάρτῃ τοῦ τυπογρ. Ε' Ἰωάννου. Λευκοσία 1934. Σελίνια 4.

Ο ΤΥΠΟΣ

Στὸ «Νέο Κυπριακὸ Φύλλακα» (29 Αὐγ.) ὁ κ. Λεὺτ. Ἰωάν. γράφει δυσμενέστατῃ κριτικῇ για τὸ δεύτερο τόμο τῆς «Σύγχρονης Κυπριακῆς Λογοτεχνίας», μὴ ξεχωρίζοντας κανένα ἀπὸ τοὺς ἔντεκα νέους πὺ συνεργάστηκαν σ' αὐτόν.

Ἀντίθετα ὁ κ. Τ. Ἀνθίας στὴν «Πρωϊνῆ» (2 Σεπτ.) ἐπαινεῖ τὴν προσπάθειά τους και προπάντων τὴν «μαδακὴ δουλιὰ τους» και τονίζει πὺς πρέπει νὰ δημιουργηθῆ «τὸ κατάλληλο περιβάλλον, πὺ θάναπτύξῃ τὴν δυναμικότητά τους».

Στὴν «Πρωϊνῆ» δημοσιεύτηκαν ἀπὸ τὴς 25 Αὐγούστου ὡς τὴς 9 Σεπτεμβρῆ τὰ «Ταξιδιὰτικα σκίτσα» τοῦ κ. Α. Περνάρη.

Στὴν «Πρωϊνῆ» (1 Σεπτ.) ὁ κ. Τ. Ἀνθίας ἔγραψε ἀναλυτικὸ κριτικὸ σημείωμα για τὴ «Γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς» τοῦ κ. Κώστα Προυση, για τὴν ὅποια λέει πὺς «δὲν εἶναι μόνον χρῆσιμη για τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῆ και ἀπὸ τοὺς μεγάλους, πὺ θέλουν νὰ μάθουν τὴ δημοτικῆ», γιατί εἶναι γραμμένη «εὐσυνείδητα, με ἀγάπη στὸ παιδί, ἐπιστημονικά και παιδαγωγικά».

Εὐνοϊκά γράφει για τὴ «Γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς» τοῦ κ. Προυση κι ὁ κ. Α. Ι. στὸ «Νέο Κυπριακὸ Φύλλακα» (5 Σεπτ.), πὺ λέει πὺς «εἶν' ἕνα βιβλίον συνταγμένο με πρωτότυπὸ μέθοδο και ἀκριβολογία και μακριὰ ἀπὸ κάθε σχολαστικὴ διατύπωση, ἀποτελεῖ ἕν' ἀπὸ τὰ καταλλήλοτερα μέσα για τὸ μαθητὴ τοῦ Δημοτικοῦ νὰ μάθῃ νὰ μιλά και νὰ γράφῃ στὴ ζωαντὴ μας γλῶσσα».

Στὴν «Ελευθερία» (1 Σεπτ.) δημοσιεύεται ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴ «Βιβλιογραφία τῆς Κύπρου» τοῦ κ. Ν. Γ. Κυριαζῆ, ὅπου ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τῶν ἐφημεριδῶν και περιοδικῶν πὺς βγήκανε στὴν Κύπρὸ ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ κατοχὴ ὡς σήμερα (1878—1934).

Στὸ «Ελευθερο Βήμα» Ἀθηνῶν (19 Αὐγ.) δημοσιεύεται ἄρθρο πὺ καθηγῆτῃ κ. Γ. Ράις για τὴς Βυζαντινῆς εἰκόνας τῆς Κύπρου, ὅπου τονίζεται ἡ σπουδαιότητα και ἡ ἐξαιρετικὴ σημασία τῆς κυπριακῆς χριστιανικῆς τέχνης. Σχετικά με τὸ ἄρθρο αὐτό, πὺ ἀναδημοσιεύτηκε και στὸν ἐγχώριον τύπο, ὁ κ. Σάββας Χρῆστῆς πὺς σαστὰ γράφει στὴν «Ελευθερία» (5 Σεπτ.) πὺς δὲν εἶναι δίκαιο νὰ λέγεται ὅτι κανένας δὲν ἐνδιεφέρθηκε ὡς πρὶν ἕνα χρόνον για τὴν κυπριακὴ χριστιανικὴ τέχνη, γιατί κι ἄλλοι μά περισσότερο κ' ἐπιστημονικώτερα ἀπ' ὅλους τὴ μελέτησε ἀπὸ τὸ 1931 ὁ καθηγῆτῃ κ. Γ. Σωτηρίου, πὺς ἔκαμε και εἰδικὴ ἀνακοίνωση στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν και σύνταξε πολυτίμητο σύγγραμμα, πὺ σὲ λίγο, ὅπως μάς πληροφοροῦν οἱ Ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδες, θὰ τὸ ἐκδόσει ἡ Ἀκαδημία.

Στὸ περιοδικὸ «Νέα Ἐστία» (1 Αὐγ.) ὁ κ. Κ. Παράσχος κρίνει τὴν τελευταία ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Τ. Ἀνθίας «Διψασμένοι στὴν Ἄβυσσος».

Στὸ ἴδιο περιοδικὸ (15 Αὐγ.) ὁ κ. Ν. Ἀνδριώτης γράφοντας για τὰ «Φυκίον τῆς καρκίας μου» τοῦ κ. Παλαιῆ βρῖσκει τὴν εὐκαιρία νὰ μιλήσει για τὴ φιλολογικὴ παραγωγή τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων, πὺ «εἶναι ἐξαιρετικὰ φτωχῆ». Για τὸ Λιασιδῆ λέει πὺς: «Τὰ θέματα τῶν ποιημάτων του εἶναι σκέψεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἡ ἀγάπη, ἡ ζωὴ τῶν ἐργατῶν τοῦ κάμπτου, ἡ κοινωνικὴ σάτυρα. Ἀντίθετα πρὸς τὴν εὐσεβῆ και ἡρεμὴ ποίησιν τοῦ Λιπέρη, ὁ Λιασιδῆς παρουσιάζεται ἀνήσυχος, ἐπιτημητῆς και ἀρνητῆς τῶν θεσμῶν».

Στὸ τελευταῖο τεῦχος τοῦ «Libre» (142—143, Αὐγούστος—Σεπτέμβριος 1934) ὁ καθηγῆτῃ κ. Louis Roussel κρίνει τὰ «Τριπρωϊτικὰ τραοῦδικα» (Γ' τόμο) τοῦ κ. Δ. Λιπέρη και τὸ «Τίποτε ἀπ' ὅλα» τοῦ κ. Κ. Π. Ρωσσίδη. Για τὰ ποιήματα τοῦ Λιπέρη γράφει τὰ ἐπόμενα:

«Στὸν τρίτο τόμο ὁ κ. Γ. Μαρκίδης ἐβαλε ἕνα μεγάλο και σημαντικὸ πρόλογον. Ὁ κ. Λιπέρης γεννήθηκε στὴ Λάρνακα ὀρφανὸς στὰ 21 του χρόνια, γνώρισε μιὰ σκληρὴ κ' ἐπίπονη ζωὴ. Ἐργάστηκε τέσσερα χρόνια στὴ Βηρυτό ἀπὸ τριάντα χρόνια διδάσκει τὰ γαλλικά και για λίγο τ' ἀγγλικά.

Πόσα επαγγέλματα χρειάστηκε να κάνει πρωτύτερα. Νέος έγραψε όχι κι άσκημα πράματα, μά στη λεγόμενη λόγια γλώσσα και πριν ή ρωμαϊκή ποίηση φερούσι. Ο κ. Μαρκίδης τόνε συγκρίνει με τόν Μιστράλ και τόν Ρουμανίλ, άπό τόν καιρό πού δόθηκε έθολκληρωτικά στην κυπριώτικη γλώσσα.

Η κυπριώτικη γλώσσα ξεμάκρυνε πολύ άπό τή συνηθισμένη έλληνική. Μιά άπό τίς λεπτομέρειες πού μού χτύπησε περισσότερο, είναι ή έξαφάνιση τής γενικής τού πληθυντικού τών άφ λεϊκών, πού άντικαταστάθηκε όλότελα άπλά με τήν αιτιατική. "Τούς βοσκούς" σημαίνει και "τούς βοσκούς" στην αιτιατική και "τών βοσκών" στη γενική. Πράμα πού δείχνει θωμάσια ά πώς, στην άπόλυση τών πτώσεων, ή έλληνική προχωρεί με τόν ίδιο τρόπο όπως οι ρωμαϊκές γλώσσες.

Ο κ. Μαρκίδης βεβαιώνει πώς ό ποιητής έμεινε ό ίδιος. Είναι γιατί έγώ έξοικειώθηκα κάπως με τόν έργο του. Μά μού φαίνεται πώς κερδίζει άκομή. Μού φαίνεται πώς έχει περισσότερη πνοή στα ποιήματά του, πού γενικά είναι κάπως μακρότερα πώς ό άναμφισβήτητα θεοκριτικές τόνος, πού ελκρινής τώρα, τού διαβεβαιώνει περισσότερο πώς ή άγρατική και ποιμενική ζωή άποχτούν βαθύτερα αίσθηματα. Και τέλος νομίζω πώς βλέπω πράματα πού θυμίζουν τά πιο χαριτωμένα μέρη τού "Φατεϊνο", τού παράγνωρισμένου άριστουργήματός τού Βαλαωρίτη.

"Έχει κ' ένα λεξιλόγιο, όχι και τόσο καλό, πού παραλείπει λέξεις δύσκολες και μεταφράζει τόν "βολετόν=δυνατόν" —λέξη πολύ κοινή."

Γιά τόν "Τίποτε άπ' όλα" τού Κ. Π. Ρωσιόδη γράφει τά έπόμενα :

"Ο πρόλογιστής κ. Σάβας Χρίστης έπαινει τόν συγγραφέα σέ μία γλώσσα (Σημ. "Κ. Γ." δημοτική) καλύτερη άπό τή δική του. Τό έργο άποτελείται άπό πολλά μικρούτσικα άρθρα, πού τó ύφος και ή γλώσσα τους είναι καθαρά δημοιογραφικά. Ο κ. Ρωσιόδης έζηρε πώς δοκιμάσει τήν εύχαριστήσιν νά τά δεί ένωμένα. Τό δεύτερο μέρος άποτελείται άπό σατιρικούς διαλόγους μεταξύ τού "Τσοϊνή και Γιωρκή". Τό φόντο τών διαλόγων αυτόν κρατιέται στα νερά μιας σεμνης μετριότητας, μά ή γλώσσα, όπου υπάρχουν, φαίνεται, υπερβολές, είναι όλοτελο κυπριώτικη και έτσι πιθανόν νά είναι άντικείμενο τέρψης γιά τούς Κυπριώτες και άντικείμενο μελέτης γιά τούς γλωσσολόγους".

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Εύχαριστούμε όλους όσους γραφήκανε συνδρομητές και τούς φίλους πού μάς βοηθήσανε στην έγγραφη συνδρομητών. Εύχαριστούμε άκόμη τίς έσημερινές και τούς κινηματογράφους πού διαφημίσανε τήν έκδοσή μας.

Τό φύλλο αυτό τό στέλνουμε και σέ πολλούς πού δε γραφήκανε συνδρομητές. Όσοι άπ' αυτούς τό κρατήσουν θά θεωρηθούν συνδρομητές και παρακαλούμε νά μάς στείλουν τά σχετικά δελτία ύπογραμμένα.

κ. Ιε. Κ. Αθήνα. Χρησιμοποίησέ με, ότι ένδιαφέρει. Τό άλλο είναι δίχως σημασία και μακρόλογο. Περιμένουμε άπό σας έντακτικότερη δράση.—κ. Α. Α. Αθήνα. Είναι λυπηρό πού δεν μπορείτε τώρα. Έλπίζουμε ύστερότερα νά μάς θυμηθήτε. Άφορμές υπάρχουν πολλές.—κ. Β. Τατάκη, Αθήνα. Πηραμε ό,τι μάς στείλατε. Περιμένουμε τά πεζά. Σας γράφουμε και ιδιαιτερα.—κ. Α. Παυλίδη, Αθήνα. Δεν πήραμε τά άλλα.—κ. Γ. Λ. Αλιθέρη, Αλεξάνδρεια. Ευχαριστούμε. Σας γράφω ιδιαιτερα.—κ. Α. Άντι Παρίσι. Πολύ βασική ή μελέτη σας κι άδούλευτη. Δε θέλουμε νά σας παρουσιάσουμε μ'αυτή, πού άσφαλώς δεν άντιπροσώπει τίς ικανότητές σας. Γράψτε μας κάτι πιο μελετημένο και με περισσότερη προσοχή, γιατί δε χρησιμοποιείτε και τή γλώσσα κανονικά. Γιαυτό θά πρότιούσαμε νά μάς γράφατε ξαρκής στα γαλλικά και νά τά μεταφράζουμε. Γιατί δεν καταπίνετε και με τή σύγχρονη πνευματική κίνηση;—κ. Δ. Λιπέρη, Βάσα. Σας εύχαριστούμε γιά τά καλά σας λόγια και με μεγάλη μας χαρά θά δούμε τά τραγούδια σας.—κ. Σ. Χρίστη, Κερύνεια. Περιμένουμε τίς μελέτες πού μάς ύποσχεθήκατε με τόν φίλο Ν. Κρ.—κ. Άνθ. Παν. Βαρώσι. Η έπιθυμία σας έγινε.—κ. Δ. Λαμ. Άύση. Τό πεζό είναι χειρότερο άπό τόν ποιημα, πού αν δεν έχει τίποτε άλλο, κάποιο αίσθημα όμως δεν τού λείπει. Μη φοβάστε τόν διάβασμα. Ίσα ίσα έτσι μονάχα θά άποχτήσετε τήν άναγκαία πείρα νά ξεφεύγετε παραπατήματα πολύ δικαιολογημένα στην ηλικία σας. Νά κοιτάζετε όμως και τή γύρω σας ζωή πιο καθαρά, πιο λογικά και νά δουλέψετε με περισσότερη στοργή κι αυτοκριτική τόν στίχο. Σας εύχαριστούμε γιά τήν έρημνεία τής λέξης. Στη Άδρνακα πού θά πάτε τώρα έλπίζουμε νά φροντίσετε γιά τή διάδοση τών «Κυπριακών Γραμμάτων».—κ. Π. Α. οϊδη, Άύση. Στείλτε μας άλλα, καθώς και τά λαϊκά δίστιχα πού μάς ύποσχεθήκατε.—κ. Ν. Κραυιδιώτη, Κερύνεια. Δεν πήραμε άκόμη ούτε τόν διήγημα ούτε τά ποιήματα ούτε τή μετάφραση.—κ. Σ. Μιχαηλίδη, Λεμεσό. Έφτασε πολύ έργά τó γράμμα σας γιά νά τά διορθώσουμε. Άλλωστε είναι και άσημαντα.

Στ' άλλα γράμματα θ' απαντήσουμε στο έπόμενο.

Μολοντί προσθέσαμε 4 σελίδες στις όρισμένες 32 σελίδες τών *Κυπριακών Γραμμάτων*, δεν μπορέσαμε νά περιλάβουμε όλη τήν ύλη πού προοριζόταν γιά τόν πρώτο τεύχος, δηλαδή σημειώματα γιά τήν Άγγλική λογοτεχνία, γιά τόν κινηματογράφο, γιά τήν Ίστορία τού Κυπριανού κλπ.

Θά τά δημοσιέψουμε στο έπόμενο.

Στά έπόμενα έπίσης τεύχη :

1. *Στό Παναΰριν*, διήγημα στην κυπριώτικη τού μακαρίτη Νικ. Χατζηγαβριήλ, μ' ένα βιογραφικό σημείωμα.
2. *Ο Ψυχάρης και ή Κύπρος* : ένα ανέκδοτο γράμμα του.
3. *Δημοτικά Τραγούδια τής Κύπρου*.
4. *Η μελέτη τού κ. Ι. Συκουρη γιά τόν Σ. Μενάρδο* με βιβλιογραφικό συμπλήρωμα.
5. *Με τόν Mariti στην Κύπρο*, μελέτη τού Ίταλου λογίου κ. Σφόρτσα.
6. *Τό μεταφραστικό έργο τού Δ. Μαβίλη άπό τά έγγλέξικα και τά Λατινικά*.
7. *Νέα ποιήματα και Διηγήματα* Κυπριών.

Ένα καλὸ γάλα γιὰ
τὸ παιδί σας σὲ χαμη-
λὴ τιμὴ ἀφήνει σημαν-
τικὸν κέρδος στὸν προ-
ϋπολογισμὸν τοῦ
μηνός.

ΔΟΚΙΜΑΣΤΕ

ΤΟ ΓΑΛΑ

«ΟΛΛΑΝΔΙΑ»

Τὰ κοστούμια σας
στὸ ἐμποροραφεῖο τοῦ κ.
ΖΑΧΑΡΙΑ Π. ΧΑΒΑ

«Ο ΝΕΩΤΕΡΙΣΜΟΣ»

Ὁδὸς Σωκράτους ἀρ. 3^Α

Πάροδος ὁδοῦ Λήδρας

Ἐκτέλεση μοναδικὴ ἀπὸ
τὸν ἐργάτη κ. **Σάββα**
Κωνσταντινίδη, ποὺ ἐρ-
γάσθηκε, στὰ καλύτερα κα-
ταστήματα

Κύπρου—Ἀθηνῶν.

Πίνετε

τὰ

ποτὰ

ΟΥΖΟ

ΑΓΓΕΛΙΔΗ

&

ΥΙΩΝ

ΚΟΝΙΑΚ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
&
ΒΙΒΛΙΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΚΩΣΤΑ ΧΑΤΖΗΪΩΑΝΝΟΥ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ

Ἐκδίδει τὰ πιὸ ἐκλεκτὰ καὶ σὲ ὕλη καὶ ἐμφάνιση σχολικὰ βιβλία Κύπρου.

Μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὰ θαυμάσια σὲ παιδαγωγικὴ καὶ τεχνικὴ διάταξη βιβλία τοῦ κ. Α. Νικολαΐδου, ἐπιθεωρητοῦ:

I Ἀριθμητικὴ Ε', ΣΤ': «ἐκπληρώνει τοὺς δύο βασικώτερους ὅρους τῆς νεώτερης Διδαχτικῆς τῆς Ἀριθμητικῆς δηλ. τὴν ἀρχὴ τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν πραγματικὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐλεύθερης ἐργασίας τῶν παιδιῶν»
Μ. ΠΑΠΑΜΑΥΡΟΣ.

II Γραμματικὲς ἀσκήσεις Γ', Δ' τάξης καθιστοῦν εὐκόλη καὶ εὐχάρτη τὴν ἐκμάθηση τῆς ὀρθογραφίας τῆς γλώσσας μας με ἐπαγωγικὲς μεθοδικὲς ἀσκήσεις.

III Βωθοὶ Χάρτες Κύπρου καὶ Ἑλλάδος: Κατὰ τὴν κρίση τῶν δασκάλων εἶναι τὸ πιὸ μεθοδικὸ σχολικὸ γεωγραφικὸ μέσο.

IV Τετράδια ἐπιγραφῶν ὅλων τῶν μαθημάτων: Θαυμάσια τεχνικὰ, παιδαγωγικὰ μέσα ποὺ διευκολύνουν πολὺ τὴν ἐργασία δασκάλου καὶ παιδιοῦ σ' ὅλα τὰ σχολικὰ μαθήματα.

Ἀπόδειξις ὅτι ἐξεδόθησαν κατὰ χιλιάδας ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἐκδοτικοῦ Οἴκου Δ. Δημητράκου ἐν Ἑλλάδι.

Ἐπάρχουν πρὸς τούτοις σ' αὐτὸ ὅλες οἱ ἐξωτερικὲς ἐκδόσεις σχολικῶν βιβλίων, τῶν ἐκδοτικῶν οἴκων Δημητράκου, Σιδέρη καὶ ἄλλων.

Πρὸς τούτοις ὅλα τὰ νεώτερα παιδαγωγικὰ καὶ βοηθητικὰ γιὰ τὸν δάσκαλο βιβλία γραμμένα πάνω στὴ βάση τοῦ **σχολείου ἐργασίας.**

Ἀντιπροσωπεύει τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον Δημητράκου στὴν Κύπρον.

ΕΠΙΠΛΩΣΕΙΣ

ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΕΙΣ

Καλλιτεχνικὲς ἐπιπλώσεις ἐφάμιλλες τῶν
Εὐρωπαϊκῶν σὲ στερεότητα καὶ σὲ γούστο, κα-
μωμένες μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ μὲ τὰ ἴδια ξύλα
σὲ ἐξήντα φυσικοὺς χρωματισμοὺς, ἀπὸ ὅλα τὰ
δένδρα ποὺ ὑπάρχουν στὸν κόσμος:

**Μαχόκανυ — Πολυσάντρη — Ἔβενο —
Λοῦπο (Ρίζα) — Μακασά — Τραπέ — Φλορί κτλ.**

Ἐγγυημένα γιὰ ὅλες τὲς καιρικὲς μετα-
βολές, γιὰ ὅλα τὰ κλίματα ξηρὰ καὶ ὑγρὰ

Στὸ ἀτελιὲ Ἐπίπλων

“ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΤΕΧΝΗ.,

ΦΑΝΟΥ Κ. ΠΑΝΤΕΛΙΔΗ

ΣΧΟΛΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ἔργαστήριο :

Τριζούπη **33.**

Ἔκθεσις :

Σοφοκλέους **6.**